



KESKKONNAVALDKONNA ARENGUKAVA

KEVAD

Eelnõu draft 2

10.02.2023



SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
KESKKONNAVALDKONNA SUUNDUMUSED EESTIS JA MAAILMAS.....	6
Globaalsed suundumused.....	6
Eesti keskkonna hetkeolukord	8
Valdkonnaülesed poliitikad.....	11
EESTI KESKKONNAVALDKONNA VISIOON JA ÜLDEESMÄRK AASTAKS 2030	13
ALAEESMÄRGID	14
Valdkonnaülesed poliitikad.....	15
Alaeesmärk 1: Elurikkus ja maastikud	15
Alaeesmärk 2: Kliimapoliitika	18
Alaeesmärk 3: Ringmajandus	21
Sisuvaldkonnad	23
Alaeesmärk 4: Looduskaitse	23
Alaeesmärk 5: Veekeskkond	25
Alaeesmärk 6: Merekeskkond	26
Alaeesmärk 7: Maavarad.....	29
Alaeesmärk 8: Välisõhk	30
Alaeesmärk 9: Kiirgusohutus.....	31
Alaeesmärk 10: Jäätmekäitlus.....	33
Alaeesmärk 11: Mullakaitse	34
Tugivaldkonnad.....	37
Alaeesmärk 12: Keskkonnateadlikkus ja -haridus	37
Alaeesmärk 13: Maakasutus ja maatoimingud	38
Alaeesmärk 14: Ruumiandmed	41
Alaeesmärk 15: Keskkonnakorraldus	42
Alaeesmärk 16: Keskkonnaseire ja -andmed	44
ARENGUKAVAGA SEOTUD STRATEEGILISED DOKUMENDID	46
ARENGUKAVA JUHTIMINE.....	47
ARENGUKAVA MAKSUMUSE PROGNOOS	48
LISAD:	49
SEOSSED RAHVUSVAHELISTE JA SISERIIKLIKE ARENGUDOKUMENTIDEGA	49
Euroopa Liidu ja Rahvusvahelised dokumendid	49
Poliitika põhialused	50

Arengukavad ja teised strateegilised arengudokumendid	51
VARASEMAD TULEMUS- JA MÕJUHINDAMISED NING OLULISEMAD UURINGUD	54
ÜLEVADE ARENGUKAVA MÕÕDIKUTE METOODIKAST JA ALLIKATES	56
ÜLEVADE VALDKONNA ARENGUKAVA KAASAMISPROTSESSIST	60
KESKKONNAVALDKONNA ARENGUKAVA MÕJUDE HINDAMISE ARUANNE	61
ARENGUKAVAS KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID	62

SISSEJUHATUS

Keskkonnavaldkonna arengukava (edaspidi KEVAD) lähtub Eesti riigi arengustrateegias „Eesti 2035“ seatud pikaajalistest sihtidest ning panustab eelkõige sihtide „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“ ning „Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond“ saavutamisse. Arengukavaga toetatakse muutuste elluviimist peamiselt valdkondades „Majandus ja kliima“ ning „Ruum ja liikuvus“. Lisaks lähtub KEVAD Euroopa Liidu (EL) pikaajalistest eesmärkidest ning pakub lahendusi muutunud oludega kohanemiseks.

KEVAD seab Eestile keskkonnavaldkonna visiooni, eesmärgid ja alaeesmärgid koos olulisemate poliitikainstrumentidega aastani 2030 ning korrastab selle valdkonna strateegilist planeerimist. Keskkonnavaldkonna katusdokumendiks on seni olnud 2007. aastal koostatud „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“. Strateegia määratles pikaajalised arengusuunad looduskeskkonna hea seisundi hoidmiseks, lähtudes keskkonnavaldkonna seostest majandus- ja sotsiaalvaldkonnaga ning nende mõjudest ümbritsevale looduskeskkonnale ja inimesele. Keskkonnastrateegia ei käsitle enam kõiki keskkonnavaldkonna jaoks aktuaalseid tegevussuundi ehk ei kata terviklikult kogu tulemusvaldkonda „Keskkond“. Uus keskkonnavaldkonna arengukava asendab seni kehtinud keskkonnastrateegiat.

Eesti keskkonnavaldkond on mitmetes aspektides tugev ja hästi arenenud. Headeks näideteks on inimeste keskmisest kõrgem loodushoiu ja keskkonnateadliku eluviisi väärtustamine, valdkonna järjepidevus, toimivate toetusmeetmete rakendamine, viljakas väliskoostöö ning edulood infosüsteemide ja e-teenuste arendamisel.

KEVADE koostamisega integreeriti ühte arengudokumenti keskkonna eri alavaldkonnad, kirjeldati hetkeolukorda ja suundumusi, analüüsiti peamisi probleeme ja mõjusamaid

poliitikainstrumente ning sõnastati iga alavaldkonna eesmärgid ja mõõdikud aastaks 2030. Seeläbi korrastati keskne strateegilise planeerimise vaade keskkonnavaldkonnas. Keskkonnavaldkonna strateegilise planeerimise korrastamise vajaduse tingib ka keskkonna- ja kliimaeesmärkide üleüldine tähtsustumine ning sellega seotud uued väljakutsed nii ELis kui ka Eestis. Eri arengusuundade paremaks juhtimiseks koostatud keskkonnavaldkonna arengukava lähtub nii Eesti kui ka ELi pikaajalistest sihtidest ning pakub võimaluse muutunud oludega kohaneda.

Eesti keskkonnavaldkonna pikaajaline visioon on kujundada puhta ja elurikka keskkonnaga Eesti.

*Selle visiooni saavutame läbi **üldeesmärgi**: teadvustame keskkonna taluvuspiire – majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist heaolu luuakse neid järgides.*

Jälgides, et inimeste heaolu ja majandusmudel peavad mahtuma planeedi taluvuspiiridesse, panustame rohepöörde elluviimisesse¹. Nii on võimalik jõuda selleni, et Eestis on elurikas loodus ja kliima, mis säästlikult ressursse planeerides tagavad kvaliteetse elukeskkonna, inimeste tervise ja heaolu. Targalt majandades tagame tulevastele põlvkondadele hoitud ja kestliku Eestimaa.

KEVADE eesmärkide ja ootuste saavutamiseks peavad kõik keskkonna valdkonnad arvestama teineteisega, et nende areng oleks üksteist toetav. **Muutused keskkonnas on saavutatavad vaid erinevate sektorite koostoomel ning igaühe kaasabil** – kõik inimesed ja organisatsioonid peavad mõistma ja teadvustama oma rolli keskkonna mõjutajatena ning käituma keskkonnateadlikult. Pidevalt tuleb tegeleda

¹ Rohepöörde eksperdirühma raport, 07.04.2022

inimeste hoiakute ja käitumisharjumuste keskkonnahoidlikuks kujundamisega, et osataks hinnata oma tegevuste otsest või kaudset mõju loodusele. Seeläbi tagatakse ühiskonnas arusaam keskkonda säästvast tarbimisest, mis toetab elurikkuse säilitamist ja teiste ökosüsteemi hüvede hoidmist, aitab leevendada kliimamuutusi ja nende mõjuga kohaneda. Otsuseid tuleb teha teadmiste- ja teaduspõhiselt, arvestades läbiviidud uuringute ja analüüside tulemusi ning kaasates otsustamise ja tegevuste elluviimisse kõik asjassepuutuvad osapooled. Keskkonnavaldkonna pikaajaliste sihtide ja eesmärkide saavutamisel on võtmetähtsusega kõigis sektorites teadus- ja arendustegevuse tulemuste rakendamine ning eduka teadmisiirde tagamine.

KEVADes seatud eesmärkide poole liikumisel tuleb arvestada globaalsete suundumuste - üleilmastumise, kliimamuutuste, elurikkuse kao, kasvava tarbimise ja ressursinõudluse,

linnastumise, tehnoloogia arengu ja digitaliseerumise, ning nende esitatavate väljakutsetega, aga osata neis näha ka uusi võimalusi arenguks ja arendusteks. Nutikaid ja digitaalseid lahendusi kasutades saame toetada kliimamuutustega kohanemist vähendades füüsiliste, ressursimahukamate lahenduste tarbimise vajadust. Digilahenduste abil on võimalik infot efektiivsemalt koondada, analüüsida ja otsuste tegemisel kasutada, samuti viia teave kiiremini nendeni, kes seda vajavad.² Seejuures tuleb jälgida, et kasutusel oleksid uuenduslikud tehnoloogiad ja looduslähedased lahendused, mis aitavad vähendada kliimamuutuste mõju.

KEVADes seatud visiooni ja üldeesmärgi saavutamiseks on püstitatud alaeesmärgid 16 keskkonnavaldkonnale, mis jagunevad **valdkonnaülesteks poliitikateks (3), sisuvaldkondadeks (8) ning tugivaldkondadeks (5).**

Valdkonnaülesed poliitikad

1. Elurikkus ja maastikud 2. Kliimapoliitika 3. Ringmajandus

Sisuvaldkonnad

- | | |
|-----------------|-------------------|
| 4. Looduskaitse | 8. Välisõhk |
| 5. Veekeskkond | 9. Kiirgusohutus |
| 6. Merekeskkond | 10. Jäätmekäitlus |
| 7. Maavarad | 11. Mullakaitse |

Tugivaldkonnad

- | | |
|-------------------------------------|-------------------------------|
| 12. Keskkonnateadlikkus ja -haridus | 15. Keskkonnakorraldus |
| 13. Maakasutus ja maatoimingud | 16. Keskkonnaseire ja -andmed |
| 14. Ruumiandmed | |

² Vt täpsemalt Digiühiskonna arengukavast.

KEVADega paralleelselt koostati vastavalt Metsaseaduse §-le 7 „**Metsanduse arengukava aastani 2030**“ (MAK) ning selle arengukava sisu KEVADes dubleerivalt ei käsitleta. MAKi üldeesmärgi – **Eesti metsandus on kestlik** – saavutamiseks on kavandatud ja kirjeldatud tegevusi kolme alaeesmärgi kaudu, millest üks puudutab otseselt elurikkuse ning kliima valdkonda ja seeläbi on tihedalt seotud KEVADega. Alaeesmärk on sõnastatud järgmiselt: metsandus aitab tagada metsaökosüsteemide ja nende elurikkuse püsimise, leevendab kliimamuutusi ning kohaneb kliimamuutuste mõjuga.

Metsanduse arengukava käsitleb nii metsaelustiku seisundit ja kaitse vajadusi kui ka kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise vajadusi. Parandada halvas või ebasoodsas seisundis olevate liikide elutingimusi elupaikade taastamise ja hoidmise kaudu on üks riigi esmatähtsaid ülesandeid. Metsaelupaikade kaitse korraldamiseks, sh seisundi parandamiseks, tuleb koostada elupaigaspetsiifikat arvestavad metsaelupaigatüüpide kaitse tegevuskavad ja need ellu viia. Lõpule tuleb viia protsess range kaitse tüpoloogilise esinduslikkuse saavutamiseks – juba välja valitud laane-, salu- ja soovikumetsade alade kaitseks tuleb kehtestada sobiv kaitsekord. Jätkata tuleb eelkõige olemasolevate kaitsealade vajaduspõhise kaitsekorra uuendamisega.

Süsinikuteemat käsitletakse MAKis kliimamuutustega kohanemise ja leevendamise

vaates komplekselt, lisaks metsaökosüsteemides seotud ja puittoodetesse talletatud süsiniku arvestusele pööratakse tähelepanu ka asendusefekti kaudu saavutatavale heite vähenemisele (hoolimata sellest, et seda ei arvestata LULUCF metoodikas). Metsanduse korraldamisel arvestatakse metsade süsiniku sidumise võimega ning soodustatakse kasvuhoonegaaside heite vähendamist. Samuti tuleb tagada metsade hea tervislik seisund muutavas kliimas ja häiringurežiimis.

Möödikuna sätestab metsanduse arengukava, et metsaliikide- ja elupaikade seisund peab paranema ning kliimaeesmärkidega seonduval peab halva tervisliku seisundi tõttu lageraiesse määratud majandusmetsade pindala vähenema. Läbi kõige selle on seega tagatud, et MAK ja KEVAD teineteist toetaksid ja panustaksid ühiste eesmärkide saavutamisesse.

Keskkonnaministeeriumi valitsemisala panustab oma tegevustega ka tulemusvaldkonda „Põllumajandus ja kalandus“, mille keskseks planeerimise aluseks on „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ ning mida viiakse ellu koostöös Maaeluministeeriumiga ühisprogrammi kaudu. Seetõttu ei käsitleta KEVADes ka põllumajanduse ja kalanduse valdkonda.

KEVADe koostamise, elluviimise ja ajakohasena hoidmise eest vastutab Keskkonnaministeerium ning arengukava elluviimisse panustavad ka valdkondlikud organisatsioonid, huvigrupid ja sidusrühmad ning teised valitsemisalad.

KESKKONNAVALDKONNA SUUNDUMUSED EESTIS JA MAAILMAS

GLOBAALSED SUUNDUMUSED

Eesti keskkonnavalaseid arenguvajadusi ja väljakutseid raamistavad globaalsed suundumused. Peamised omavahel tugevalt seotud ja üksteist mõjutavad protsessid, mis Eestit puudutavad, on kliimamuutused, elurikkuse kadu, linnastumine, tarbimise, heitmete, jäätmete ning saaste kasv, veekogude, sh Läänemere eutrofeerumine ning kasvav ressursipuudus (sh energiavajaduse katmisel). Olulised on ka tehnoloogia areng ja digitaliseerumine, suurenev tähelepanu vastutustundlikule tootmisele ja ettevõtlusele ning üleilmastumisega kaasnev vajadus üha koordineerituma rahvusvahelise koostöö järele. Lisaks keskkonnas ja ühiskonnas toimuvatele muutustele tuleb arvestada ka Eesti arenguprioriteete suunavaid rahvusvaheliste kokkulepete raames võetud kohustusi.

Globaalsete trendide teadvustamine ning nendega arvestamine on oluline, kuna need mõjutavad ka Eesti keskkonda. Osalt seavad megatrendid piiranguid ning kirjeldavad muutunud keskkonda ja ühiskonna hoiakuid, millega tuleb arvestada, teisalt toovad esile probleemid, mida KEVAD peab strateegiliste eesmärkide ja oluliste poliitikainstrumentide toel lahendada püüdma. Valikud, millele Eestis keskkonnavaldkonnas 2030. aastani keskenduda, tehti allpool kirjeldatud globaalseid trende ning Eesti eripärasid arvestades. Ülevaate koostamisel on muuhulgas arvestatud Lisas 1 ja 2 viidatud rahvusvahelistest ja siseriiklikest dokumentidest ning varasematest uuringutest ja hindamistest saadud sisendiga.

KLIIMAMUUTUSED

Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) kuues hinnanguaruanne ütleb, et kliimamuutus mõjutab täna igat maailma piirkonda ja praegust kliimamuutust põhjustab vaeeldamatult

inimtegevus³. Kliimamuutuste mõju ulatub üle riigipiiride ja kontinentide, st ka kohalikul tasandil avalduval kliimamõjul on piirkondlikud ja/või üleilmsed tagajärjed. Iga lisanduv temperatuurikraadi kümnendik võimendab muutusi veelgi: sagenevad kuumalained ja nendega kaasnevad linnade soojussaared, tugevad sajud ja üleujutused, mõnes piirkonnas põuad, suureneb mitme äärmusliku ilmastikunähtuse koosesinemise ning haruldaste ilmastikunähtuste esinemise tõenäosus. Äärmuslikud ilmastikunähtused aga mõjutavad oluliselt ressurside, sh toidu ja toorainete kättesaadavust. Temperatuuri tõusuga kaasneb otsene kahjulik mõju inimtervisele, sh rohkem haigusi ning krooniliste haiguste ägenemisi, kuumusest tingitud liigsuremust ning inimkannatuste ja inimkaotustega looduskatastroofe.

IPCC kuues hinnanguaruanne toob välja, et tänased globaalsed jõupingutused ei ole kliimamuutuse peatamiseks ja vältimatute mõjudega kohanemiseks piisavad — isegi kui maailma riigid suudavad kõiki tänaseks riiklikult määratletud kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärgi täita, tooks see sajandi lõpuks siiski kaasa globaalse soojenemise ligikaudu 3,2 kraadi võrra (võrdluseks: Pariisi kokkuleppe eesmärk on vähendada kliimasoojenemist alla 2°C ja jätkata pingutustega, mis hoiaksid kliimasoojenemise 1,5°C juures). Hinnanguaruanne rõhutab ka, et kliimamuutustega kohanemisel on piirid ning isegi väga tõhus kohanemine ei suuda ära hoida kõiki kaotusi ja kahjusid. Suurem kui 1,5-kraadine soojenemine võib hakata piirama looduslike kohanemislahenduste toimimist ning mitmekraadine soojenemine toob kaasa riski, et paljudes piirkondades ei ole enam võimalik ulatuslike kliimamuutustega kohaneda. Seega on globaalse soojenemise peatamiseks vaja kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähendada senisest kiiremini ja laiaulatuslikumalt.

3 Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) kuues hinnanguraport (AR6), [Sixth Assessment Report — IPCC](#)

Kuigi Eesti piirkonna keskmine temperatuur tõuseb maailma keskmisest kiiremini (viimase 60 aastaga on Eesti keskmine temperatuur kerkinud 1,2 kraadi võrra), on kliimamuutuste mõju siin seni pigem leebem ning ühiskondlik teadlikkus kliimamuutuste mõjust, olulisusest ja kaasnevatest riskidest madalam kui ELis keskmiselt. Seetõttu puudub ühiskonnas motivatsioon kliimamuutustega tõhusalt ja ettevaatavalt tegeleda, st kliimamuutusi leevendada ja nendega kohaneda, ning Eesti kliimamuutustega kohanemise senine võimekus on pigem madal.

ELURIKKUSE JA MAASTIKE MUUTUMINE

Kõige olulisemad elurikkuse kao põhjustajad on maa- ja merekasutuse muutustest põhjustatud elupaikade hävimine ja kahjustumine, looduse liigkasutus, kliimamuutused, saaste, eutrofeerumine ja invasiivsed võõrliigid. Inimtegevus mõjutab oluliselt umbes 75% maailma maismaa ökosüsteemidest ja 40% merekeskkonnast.

Kliimamuutused tingivad muutusi taimkattemustrites ja ökosüsteemides, põhjustavad suuri nihkeid elupaigatüüpides ning soodustavad taimekahjurite ja -haiguste ning võõrliikide levikut. Üleilmselt ohustab väljasuremine hinnanguliselt miljonit liiki – seda on rohkem, kui kunagi varem inimajaloos. Tänaste trendide jätkumisel prognoositakse elurikkuse veelgi kiiremat hävingut, mis toob kaasa inimkonna eksistentsiks vajalike ökosüsteemiteenuste⁴ hävinemise. Eestis on elurikkuse kadu olnud siiani väiksem, kui mujal maailmas. Ühiskonnas on valmisolek elurikkust kaitsta, kuid teadlikkus elurikkuse kao negatiivsetest tagajärgedest ning valmisolek rakendada elurikkuse kaitseks tõhusalt ja ettevaatavalt konkreetseid tegevusi, on veel madalad.

RAHVAARVU KASV JA LINNASTUMINE

Rahvastik on kogenud enneolematut kasvuperioodi, mis on alates 1950. aastast enam kui kolmekordistunud. 2020. aastal jõudis see peaaegu 7,8 miljardini, 2022. aastal 8 miljardini ja

prognooside kohaselt kasvab see 2030. aastal üle 8,5 miljardi. Selle asemel, et otsida lahendusi demograafilistele trendidele, sõltub jätkusuutlikkuse saavutamine inimkonna suutlikkusest ja valmisolekust suurendada tarbimise ja tootmise ressursitõhusust ning siduda lahti majanduskasv keskkonnakahjustest.⁵

Nii üleilmselt kui Eestis on trendiks inimeste koondumine linnadesse, millega kaasneb looduskeskkonna asendumine tehiskeskonnaga, suurem vastuvõtlikkus kliimamuutuste mõjule ning kasvavad kulud taristu ehitamiseks ja korrashoiuks. Samuti kasvab linnastumisega inimeste tervist ja heaolu mõjutav õhusaaste ning valgus- ja mürareostus. Teisalt kohustab linnastumine arendama kestlikku ja energiatõhusat liikuvust ning vähendama oskusliku maastikuplaneerimise abil ka inimtekkeliste mõjutegurite survet linnadest väljaspool.

KASVAV VAJADUS MAA TÕHUSA JA PAINDLIKU KASUTUSE JÄRELE

Maa on piiratud ressurss, kuid nõudlus maa kasutamise järele on kasvav. Seetõttu tõuseb maa väärtus ja kasvab vajadus kasutada maad tõhusamalt, säästlikult ja paindlikult. Keskkonnamuutustega kohanemiseks on vaja järjest kiiremaid võtteid maakasutuse suunamiseks ja ümberkorraldamiseks. Seetõttu kasvavad nõudmised kvaliteetse maaga seotud info kättesaadavuse ning digitaalsete maatoimingute, lisaandmetega rikastatud 3D-ruumiandmete ja tehisintellektiga kaarditeenuste järele.

TARBIMISE KASV JA RESSURSI NÕUDLUS

Linnastumine ja inimeste üha kasvavad ootused elutingimuste paranemisele toovad kaasa tarbimise kasvu ja suurenenud nõudluse erinevate ressursside (sh toit, toore, maavarad, energia, maa) järele. Rikkamates riikides toimuv ressursside ületarbimine ja seda tagant kihutav heaolu sidumine majanduskasvuga tingib ka arenguriikide soovi samale tarbimise tasemele jõuda. Juba praegu ületab ressursinõudlus Maa keskkonna võimekuse, rääkimata sellest kui kogu

⁴ Ökosüsteemiteenuste all mõeldakse teenuseid ja kaupu ehk kokkuvõtvalt hüvesid, mida pakub inimesele, ühiskonnale ning majandusele iga ökosüsteem.

⁵ <https://www.un.org/en/desa/population-growth-environmental-degradation-and-climate-change>

inimkond peaks nii elama. Seetõttu tekib ressursside defitsiit ning kõigil inimestel ei ole võimalik ligi pääseda või endale võimaldada eluks vajalikke tarbeesemeid, toitu ning eluasemega kaasnevaid kulusid.

Ressursivajaduse kasvu ja toormenappust võimendab üleminek kliimaneutraalsusele, kasvav tooraine konkurents ning teravnenud rahvusvaheliste suhetega kaasnev tooraineturgude ja tarnete ebakindlus. Seetõttu on üha olulisem tarbimist vähendada ning toota ja väärindada kohalikku toorainet. Seejuures on oluline uurida võimalusi, kuidas seda teha ressursitõhusalt. Samuti on selleks, et kasvavaid vajadusi keskkonda koormamata rahuldada, vajalik kasutusele võtta teisene toore ning arendada ja kasutusele võtta uusi materjale ja tehnoloogiaid.

JÄÄTMEKE NING RINGMAJANDUS

Kasvav tarbimine suurendab jäätmete teket, jäätmereostust ja koormust keskkonnale ning teravdab vajadust toimiva ja tõhusa jäätmekäitluse järele. Jäätmete koguse kasvu ning toormenappuse koosmõjul on üha olulisem rakendada jäätmetekke vähendamiseks või selle kasvu peatamiseks ringmajanduse põhimõtteid. Lisaks on oluline edendada kriitilise tähtsusega toorainete peamisteks allikateks olevate toodete korduskasutamist ja vältida nende materjalide muutumist jäätmeteks.

VASTUTUSTUNDLIK TOOTMINE JA ETTEVÕTLUS

Kliimamuutuste ja ressursinappuse väljakutsetega toimetulekuks on oluline rakendada tootmises ja ettevõtluses vastutustundlikku lähenemist. See tähendab muuhulgas parima võimaliku tehnika kasutamist, ressursside säästlikku kasutamist, jäätmete tekke ja heite vähendamist ja jäätmete käitlemist viisil, mis leevendab koormust keskkonnale.

TEHNOLOOGIA ARENG JA DIGITALISEERUMINE

Looduskeskkonna hoidmiseks, ressursinappuse ja kliimamuutuse mõjude leevendamiseks arendatakse järjest enam uusi tehnoloogiaid, näiteks taastuenergia tootmise viise, looduspõhiseid lahendusi, meetodeid kemikaalide taaskasutuseks, metallide

taasväärtustamiseks ja plastireostuse vähendamiseks.

Üle maailma väheneb digitaalne lõhe, inimeste digikirjaoskus paraneb ning juurdepääs internetile laieneb, luues aluse uute digitaalsete toodete ja teenuste turule toomiseks. Digitaliseerumine võimaldab üha enam seirata keskkonnast toimuvat, kasutada suurandmeid ja avaandmeid, sh ruumiandmeid, et parandada keskkonna seiramise ja tulevikustsenaariumite mudeldamise võimalusi ning otsuste ja plaanide kvaliteeti. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) arenduste loomisel on oluline jälgida, et need oleksid kestlikud ning toetaksid süsiniku jalajälje vähendamist.

ÜLEILMASTUMINE

Keskkonnanähtused ja probleemid ei tunne riigipiire. Kuna piirkonnad ja ühiskonnad on tihedalt omavahel põimunud ka sotsiaalmajanduslikult, võib ühes piirkonnas toimuv keskkonnakatastroof või -muutus tugevalt mõjutada teisi piirkondi nii otsese keskkonnakahjuna kui ka sotsiaalmajandusliku mõjuga. Globaliseerumine on tinginud vajaduse ning digitaliseerumine annab võimaluse senisest enam teha keskkonnaprobleemide lahendamiseks koostööd eri riikide ja piirkondade vahel.

Üleilmastumine tähendab ka vajadust arvestada mujal riikides toimuvaga. Riikidevahelised sõjad, sh Euroopa territooriumil, energiasõltuvus ning eriarvamused võivad seada ohtu ülemaailmselt keskkonnaprobleemidele reageerimise ja ühise panustamise. Konfliktid ja mõne riigi toormenappus ning sõltuvus teisest võivad takistada ja pidurdada rohepöörde elluviimist.

EESTI KESKKONNA HETKEOLUKORD

Eesti koht üleilmses säästva arengu eesmärkide indeksi edetabelis on 2022.aastal 10., mis on kindlasti suur tunnustus ja saavutus. Ka inimeste keskkonnavalane teadlikkus on kõrge, tervelt 81% Eesti elanikest peab end keskkonnateadlikuks

(2022)⁶. Eesti elupaikade/-rikkuse seisund on Euroopa Keskkonnaagentuuri raporti kohaselt Euroopa keskmisest parem, kuid suures plaanis on Eesti trendid muude Euroopa piirkondadega sarnased⁷.

Nii nagu mujal maailmas, on ka Eestis keskkonnavaldkonnas peamiseks väljakutseks leida tasakaal keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide täitmise vahel. Eesti keskkonnavaldkond on mitmetes aspektides tugev ja hästi arenenud. Headeks näideteks on keskmiselt kõrgemalt loodushoidu ja keskkonnateadlikku eluviisi väärtustavad inimesed, valdkonna järjepidevus, toimivad toetusmeetmed, viljakas väliskoostöö ja edulood infosüsteemide ja e-teenuste arendamisel. Tugevuste kõrval on valdkonnas aga mitmeid kitsaskohti ning kõikide tugevuste potentsiaali ei ole piisavalt kasutatud. Kitsaskohad ja kasutamata potentsiaal seavad Eesti keskkonnavaldkonnale olulised väljakutsed, millega on selle arengukava koostamisel arvestatud.

MAJANDUSKASV JA KESKKONNAKAITSE

Heaolu mõtestatakse täna Eestis eelkõige majandusliku jõukuse ja majanduskasvu kaudu ning keskkonnakestlikkust ja elurikkuse kaitset ei käsitleta majandusarengu võimalusena. Majanduskasvu olulisust ei seata siinkohal kahtluse alla, sest läbi selle kasvavad riigi võimalused pakkuda oma kodanikele paremaid hüvesid ning tõuseb ettevõtete jätkusuutlikkus ja elanike heaolu. Siiski võib majanduskasvu ületähtsustamine viia (ressursimahuka ja raiskava) tarbimise õhutamisele, mis on vastuolus tarbimise vähendamise ja keskkonnateadliku tarbimise soodustamise eesmärgiga. Lisaks tarbimiskäitumisele mõjutab majandussurve loodusressursside kasutamist ja loodusväärtuste kaitset ning suurendab reostuse ja jäätmete teket.

STRATEEGILINE LÄHENEMINE JA RAHASTAMINE

Keskkonnavaldkond on rahvusvahelisel tasandil hästi reguleeritud ning ka Eestis on loodud valdkonda reguleeriv seadusandlik ja

strateegiline raamistik, tegevust koordineeritakse ja ellu on kutsutud toimiv kaasamissüsteem. Valdkonna olukorda on ka pikaajaliselt analüüsitud, olemas on seireplaanid, hindamise ja kaardistuste meetodika. Siiski puudub suur narratiiv mis näitaks, et ühiskonna ainuvõimalik edukas arengutee on loodusvarade kestlik kasutamine, looduskaitse ja looduse kasutuse tasakaal ning avalike hüvede kaitse, mis tagab ökosüsteemiteenuste kättesaadavuse kõigile ühiskonnaliikmetele ning kestmise tulevastele põlvedele.

Keskkonnavaldkonna pikaajaline vaade pole terviklik, erinevad keskkonnavaldkonna strateegiad ja eesmärgid on omavahel nõrgalt lõimitud ja tihti ka teiste valdkondadega vastandlikud ning sihtide poole liikumine pole piisavalt sihistatud, koordineeritud ja kiire. Puudulik on ka kiireid otsuseid ja lahendusi nõudvate olukordade (nt erinevad kriisid) järgne pikaajalise ja kestliku lahenduse loomine. Olukorda muudab keerulisemaks seegi, et valdkonna baasrahastuse tase pole kõigi ülesannete täitmiseks piisav ning mitmed tegevused ja teenused on seetõttu projektipõhised. Ressursipuudus mõjutab süsteemide, vahendite ja teenuste uuendamist ning pärsib uute teenuste lansseerimist, mis seab ohtu siseriiklike ja rahvusvaheliste kohustuste täitmise. Nõrk strateegiline vaade ja projektipõhisus ei toeta valdkonna ja vajalike teenuste arendamist, püsiva kompetentsi ja järjepidevuse tekkimist, samuti puudub valdkonnas tegutsejatel kindlus, et tulevikus on vajalike tegevuste jaoks ressursid tagatud.

INNOVATSIOON JA INNOVAATILISTE LAHENDUSTE KASUTAMINE

Eesti tugevus on paindlikkus, oskus kasutada tehnoloogiat, elujõuline iduettevõtluse kultuur ning valmisolek uusi tehnoloogiaid kiiresti kasutusele võtta, tänu millele oleme iduettevõtluses ökokinnovatsiooni indeksis Euroopa Liidus esimesel kohal. Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035 (TAIE) toob välja, et kuigi potentsiaal teadus- ja arenduskoostöökis on Eestis hea, ei kasutata seda piisavalt. Info

⁶ <https://envir.ee/kaasamine-keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus/uuringud>

⁷ <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>

teadussaavutustest ei jõua erasektoris, teadustulemusi ei rakendata ning sünnib vähe tulevikkuvaatavaid ja läbimurdelist innovatsiooni pakkuvaid lahendusi. Kuna keskkonnavaldkonna tippspetsialiste ning teadlasi on vähe, pole võimalik piisavalt kaasa lüüa rahvusvahelistes arendustes, mis omakorda takistab innovaatiliste lahenduste kasutuselevõttu. Probleemiks on ka ettevõtete madal võimekus ja motivatsioon teha suuri investeeringuid ning meelitada Eestisse suure lisandväärtusega välisinvesteeringuid. Madal innovatsiooni tase ja vähene innovaatiliste lahenduste kasutamine vähendab riigi konkurentsivõimet.

EKSPERTIDE JÄRELKASV

PISA 2018 Euroopa riikide pingereas on Eesti 15-aastased noored loodusteadustes esimesel kohal. OECD riikide hulgas on Eesti samuti loodusteadustes esimene.⁸ Sellest hoolimata napib keskkonnavaldkonna eksperte nii avalikus kui ka erasektoris ning see pärsib keskkonnavaldkonna eesmärkide saavutamist. Ekspertide nappust võimendab (tipp)spetsialistide mitteatraktiivne palgatase avalikus sektoris, mis ei ole võimeline erasektoriga konkureerima. Muret valmistab ekspertide järelkasvu puudumine ja ebapiisav koolitustase.

KESKKONNAALANE PÄDEVUS ÜHISKONNAS

Eesti keskkonnaalane haridus on pika traditsiooniga, hästi organiseeritud ja toetatud. Siiski napib Eesti ühiskonnas süsteemseid teadmisi loodusest ja keskkonnast ning oskust keskkonnateadlikult tegutseda. Lisaks üksikisikutele on asjakohase info puudus ka ettevõtete, kohaliku omavalitsuse ja riigi tasandil. Vajalik teave ei jõua sobival kujul valdkonnaväliste asutuste ja organisatsioonide ning võõrkeelse elanikkonnani. Olemasolev info on sageli liiga üldistatud ega ole lihtsalt mõistetav, kommunikatsioon pole järjepidev ning sellele ei ole eraldatud piisavalt rahalisi vahendeid.

KESKKONNASÄÄSTLIK KÄITUMINE

Erinevad meetmed ja programmid pakuvad tuge kestliku ja keskkonnasäästliku tegutsemise toetamiseks ning Eesti elanikud muutuvad aasta-

aastalt keskkonna suhtes üha hoolivamaks ja tähelepanelikumaks. Sellest hoolimata ei taju ettevõtted ja eraisikud oma vastutust keskkonnavahetusele ning neil on vähene motivatsioon ja võimekus keskkonnasäästlikuks tegutsemiseks. Keskkonnahoidliku käitumise võimaldamine ja toetamine pole läbi mõeldud, on sageli ressursimahukam, ebamugavam või kallim. Samuti on keskkonnasäästliku tegutsemise võimalused piirkondlikult erinevad. Vähene jäätmete ringlusesse võtmine ja madal ressursitootlikkus suurendavad Eesti keskkonnakoormust ja viitavad olulise arengupotentsiaali kasutamatajätmisele.

VALDKONDLIKE ANDMETE KOGUMINE, HALDAMINE JA KASUTAMINE

Eestis on loodud teabevahetuseks ja andmete haldamiseks andmetaristu, infosüsteemid ja eteenused. Olemas on kogemus digitaalsete tehnoloogiate kasutuselevõttuga ning keskkonnaandmete reaaliajamajandusele üleviimine on kiirelt arenemas. Siiski on andmemasside mitmeid arengut takistavaid kitsaskohti. Keskkonnavaldkonda puudutavaid andmeid kogutakse erineval viisil, erinevatel tasanditel ja alustel või ei koguta üldse, andmete kvaliteet on kõikumine ning paljud olulised andmed pole avaandmed. Andmetaristu on mitmel juhul vananenud ja vajab uuendamist, ka puudub ühtne ja kvaliteetne andmete baasitaristu, mis väldiks dubleerimist ja liigset halduskoormust. Kuna süsteeme on arendatud ja arendatakse „rätsepalahendustena“, siis erinevad andmekogud ei ühildu täies ulatuses, nende koostoime on nõrk ja andmete riskisutus seetõttu takistatud. Arendamist vajavad andmete kättesaadavus, kasutajamugavus, laiemale avalikkusele suunatud keskkonnainfo- ja ruumiandmeteenused. Kõigi rahvusvaheliste seirekohustuste täitmiseks napib vahendeid, mistõttu keskkonnaalane info võib mõnes valdkonnas olla aegunud ja lünklik.

Keskkonnavaldkonna IT taristu vajab ajakohastamist ja osades alavaldkondades uute digilahenduste loomist. Valdkonna IT arenduste võimekus ei ole aga piisaval tasemel. Probleemiks on nii ressursimahukus, valdkondadevahelise koostöö keerukus kui ka avaliku sektori IT

⁸ <https://www.hm.ee/pisa>

arenduse pikk, aeglane ja paindumatu toimumisspetsiifika ning projektipõhisus.

KOOSTÖÖ RIIGI, KOHALIKE OMAVALITSUSTE, TEADUSASUTUSTE JA ERASEKTORI VAHEL

Keskkonnavaldkonnas on tugev ja toimiv väliskoostöö, kuid riigisiselt tegutsevad valdkonna osapooled sageli nn silotornides, koostöö on killustatud, ootused ja rollijaotus täpsustamata ning vastutus hajunud. Keskkonnavaldkonda puudutavad otsused langevad pea alati mitme valitsemisala lauale ning keskkonnapoliitika elluviimisel oodatakse sageli ka kohaliku omavalitsusse panust, kus napib nii vahendeid, eksperte kui kompetentse. Teadusasutuste ja erasektori (aga ka riigiasutuste) vaheline koostöö on pigem juhuslik ja projektipõhine, sõltudes enam välisrahastusega projektidest kui tegelikest vajadustest. Selline olukord muudab keeruliseks süsteemse ja tervikliku lähenemise valdkonna väljakutsetele ning erinevate teemade lõimimine nõuab palju koostööd. Vähene koostöö ja vastutuse hajumine võib viia selleni, et riiklikud poliitikad ja kohalike omavalitsuste otsused on vastuolus ning mitut erinevat valdkonda puudutavad teemad võivad jääda piisava tähelepanuta.

REGULATSIOONID

Keskkonnaregulatsioonide peamine eesmärk on kaitsta keskkonda ja see on suures osas täna ka tagatud. Samas on näha, et mitmed valdkondlikud regulatsioonid vajavad uuendamist, täiendamist ja kaasajastamist ning omavahel seostamist ja ühtlustamist. Kehtivas õigusruumis on kirjeldamata osad kaasaegsed lähenemised, samuti ei võimalda regulatsioonid piisavalt kiiresti ja paindlikult reageerida tehnoloogia arengutele või valdkonnas esile kerkinud uutele väljakutsetele. Näiteks puudub süsteem ettevõtete ja eraomanike vabatahtlike looduskaitsetegevuste ja finantseeringute jaoks, majandusmodelites ei arvestata loodusrikkuste ja hüvede väärtustega ning välistatud ei ole ökosüsteemide kahjustavate toetuste maksmine. Kaasajastamata regulatsioonid võivad takistada innovaatiliste lähenemiste kasutuselevõttu,

aeglustada valdkonnas seatud sihtide saavutamist ja raskendada seiramist.

VALDKONNAÜLESED POLIITIKAD

Teades globaalseid trende ning hetkeolukorda Eesti keskkonnas, joonistuvad välja kolm läbivat keskkonnavaldkonda ehk riigi tulemusvaldkondade ülest poliitikat, mille arengud ja muutused mõjutavad pea kõiki teisi keskkonna alavaldkondi ning millega on kokku puuted ka väga paljude teiste ministeeriumide ja nende valitsemisaladega. **Nendeks on kliimapoliitika, elurikkus ja maastikud ning ringmajandus.**

Riikide edetabelis on Eesti positsioon paranenud süsinikuheites nii SKT kui ka inimese kohta tingituna põlevkivienergeetika kiirest vähenemisest perioodil 2019-2020⁹. Eesti on olnud tänu süsinikuheite arvestuse lähteastale (1990, mil Eesti oli osa NSV Liidu majandussüsteemist) ja taastuva soojusenergia kasutusele nii Pariisi kokkuleppe kui ka Euroopa Liidu kohustuste täitmisel seni eeskujulik. Siiski on selge, et kliimamuutused on süvenemas ning hoolimata rahvusvahelistest kokkulepetest ja riiklikest lubadustest, on kasvuhoonegaaside heide jätkuvalt tõusutrendis. Ülemaailmne kliimamuutuste mõju on juba praeguseks oodatust suurem — sagenevad äärmuslike ilmastikuolude esinemine ja üleujutused, väheneb ökosüsteemide võime pakkuda teenuseid ja hüvesid, kahaneb elurikkus, suureneb invasiivsete võõrliikide hulk ja mõju. Samuti muutuvad toidutootmiseks vajalikud tingimused, suureneb ikalduste oht, kasvab nõudlus loodusressursside järele ning süveneb ressursside nappus. Suurenev tarbimissurve ja toorme nappus ning üha kasvavate jäätmete kogusega kaasnev keskkonnakoormus tingib vajaduse ringmajanduse põhimõtete juurutamiseks.

ÜRO globaalne visioon on elada aastaks 2050 loodusega kooskõlas, mis tähendab **elurikkuse ja heas seisus looduskeskkonna säilitamist, taastamist ja tarka kasutamist**. Vaatamata kümnend tagasi elurikkuse strateegias¹⁰

⁹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/eurostat/web/main/help/faq/data-services>

¹⁰ https://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/strategy_2020/index_en.htm

sõnastatud üleilmsele eesmärgile peatada elurikkuse kadu, leiab maakeral siiski aset **ulatuslik ja kiire elurikkuse hävimine**. Kuigi teatud edu looduse kaitsmisel ja säästval kasutamisel on saavutatud, on jõutud tõdemusele, et senistest jõupingutustest elurikkuse säilimiseks ei piisa. Rohepöörde on tinginud kaks kriisi (elurikkuse ja kliimakriis), kuid looduse hoidmine on endiselt alatähtsustatud ja vastavasisulised investeeringud on teiste valdkondade kõrval jäänud teenimatult tahaplaanile.

Meid ümbritseval looduskeskkonnal on toimiva ökosüsteemina reaalne, käegakatsutav kapitali väärtus, s.o terviklik kogum ökosüsteemi hüvesid, mida me veel ei oska täielikult majandusarvestusse panna. See looduse hüvede kogum hõlmab kogu toimivat tervikut, mitte ainult materiaalseid, loodusest harjumuspäraselt ammutatavaid ressursse.¹¹ Muret tekitavatele hinnangutele ja suundumustele vaatamata on praegusel põlvkonnal siiski veel võimalus peatada elurikkuse vaesumine ja sellega ka inimkonna eksistentsiks vajalike hüvede hävinemine, suunata majandust kestlikkusele, piirata kliimamuutuste mõjusid ning parandada inimkonna võimet nendega kohanemiseks. Kestliku ja elurikkusega arvestava majanduseni jõudmiseks on vajalikud struktuursed muudatused, mh nii tehnoloogiates ja tootmisprotsessides kui ka tarbimismustrites ja elustiilis. **Vajalik on elurikkuse säilitamise ja taastamise vajadusega arvestamine igas otsuses ning selle integreerimine igasse majandusvaldkonda ja sektorisse. Vajalik on ringmajanduse kasutuselevõtt, mille eesmärk on võimalikult kaua säilitada toodete, bioressursi ja materjalide väärtust ning ringluses hoidmist.**

Elurikkus, ringmajandus ja kliimakriis on omavahel lahutamatult seotud. Kliimamuutus põhjustab liikide levikuareaalide muutusi ja väljasuremist, suurendab võõrliikide

ellujäämisvõimalusi uues kohas, elupaigatingimuste muutusi ja ökosüsteemide levilamuutusi, mis vähendab ökosüsteemide võimet pakkuda inimestele elutähtsaid teenuseid. Kliimamuutused kiirendavad looduskeskkonna muutumist põudade, üleujutuste ning metsa- ja maastikupõlengute kaudu. Samas on looduse hävimine ja jätkusuutmatu kasutamine kliimamuutuste üks peamine põhjus. Üha olulisem on tervete ja taastumisvõimeliste ökosüsteemide roll kliimamuutuste negatiivsete mõjude puhverdamiseks. Toimiv ringmajandus leevendab kliimamuutusi kasvuhooonegaaside koguheidet vähendades, vähendab ressursside kasutamisest tulenevat koormust looduskeskkonnale, samuti mõjub looduskeskkonnale positiivselt jäätmetekke vähenemine. See tähendab, et **kestlik ringmajandusele üleminek on kliimapoliitika ja elurikkuse eesmärkide saavutamiseks vältimatu**. Lisaks võimaldab ringmajandusliku majandusmudeli kasutamine vähendada keskkonnakoormust, hoida toorainete varustuskindlust, tõsta konkurentsivõimet ja innovaatilisust ning luua uusi töökohti.

Järgnev arengukava osa sisaldab täpsemaid valdkonnapõhiseid alaeesmärke ja poliitikainstrumente, mis kõik, otsesemalt ja kaudsemalt, toetavad nimetatud kolme valdkonna edenemist ja seeläbi ka arengukavas seatud visiooni ja üldeesmärgi saavutamist. **KEVADes kajastatakse nimetatud valdkonnaüleste poliitikate osas riigile võetud kohustusi ja eesmärke ning sätestab poliitikainstrumentid Keskkonnaministeeriumi koordineerimise vaates. KEVADes ei kajastata teiste valdkondade (nt energiamajandus, transport jms) kohustusi ja tegevusi nimetatud eesmärkide saavutamiseks, riigile kui tervikule võetud kohustused (sh EL tasandilt) kohalduvad nendele valdkondadele otse.**

¹¹ ENERGIA TEEKAART 2021-2031-2040; <https://rohetiiger.ee/energia-teekaart-2021-2031-2040/>

EESTI KESKKONNAVALDKONNA VISIOON JA ÜLDEESMÄRK AASTAKS 2030

Eesti keskkonnavaldkonna visioon aastaks 2030 on kujundada:

PUHTA JA ELURIKKA KESKKONNAGA EESTI!

Lähtuvalt visioonist on arengukava üldesmärk aastaks 2030:

Teadvustame keskkonna taluvuspiire – majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist heaolu luuakse neid järgides. Mitmekesist ja puhast looduskeskkonda käsitletakse väärtusena, kõik inimesed mõistavad oma rolli keskkonna mõjutegurina ja seatud eesmärgid saavutatakse igaühe kaasabil.

Visiooni ja üldesmärgi saavutamist mõõdame läbi kahe mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Keskkonnatrendide indeks	69,4	78
Keskkonnateadlikkuse indeks	41,6	60

ALAEESMÄRGID

KEVADES seatud visiooni ja üldeesmärgi saavutamiseks on püstitatud alaeesmärgid 16 keskkonnavaldkonnale, mis jagunevad **valdkonnaülesteks poliitikateks (3), sisuvaldkondadeks (8) ning tugivaldkondadeks (5)**. Valdkonnaülesed poliitikad on sellised keskkonnavaldkonnad, mis on järgnevatel aastatel eriliselt fookuses nii ülemaailmselt kui ka Eestis ning millega on kokkupuuted ka väga paljude teiste ministeeriumide ja nende valitsemisaladega. Nendes kolmes teemas kannab riigiülest koordineerivat rolli Keskkonnaministeerium, kuid eesmärkide saavutamiseks on vajalik oluliselt kaasata ka teisi tulemusvaldkondi ja osapooli. Näiteks elurikkuse aspekte tuleb arvestada nii planeeringutes, energiapoliitikas kui maavarade kaevandamisel; kliimapoliitika eesmärke saavutatakse paljuski läbi transpordi ja energiamajanduse valdkonna; ringmajandus on üks osa majandustegevusest ja ettevõtlusest. Sisuvaldkonnad on need keskkonnavaldkonnad, kus kandev vastutus ja roll on Keskkonnaministeeriumil endal ning tugivaldkonnad toetavad nii valdkonnaüleste poliitikatse kui sisuvaldkondade eesmärkide saavutamist. Oluline on silmas pidada, et erinevad keskkonna valdkonnad ning seega ka nende alaeesmärgid ja olulisemad poliitikainstrumentid ei ole üksteisest sõltumatud ja selgelt eraldatavad. See tähendab, et kõik sisu- ja tugivaldkonnad panustavad valdkonnaüleste poliitikate saavutamisesse ning haakuvad ka omavahel, tugivaldkondade poliitikainstrumentid loovad aga tingimused valdkonnaüleste poliitikate ja sisuvaldkondade arendamiseks.

Järgnevalt kirjeldatakse kõiki 16 keskkonna valdkonda koos 2030. aastaks seatud alaeesmärkide ja olulisemate poliitikainstrumentidega seatud sihtide saavutamiseks. Üheskoos panustavad kõik valdkonnad KEVADE üldeesmärgi ja visiooni saavutamisesse. Kõikide valdkonnaüleste poliitikate ja sisuvaldkondade eesmärkidele on kirjeldatud ka mõõdikud, läbi mille eesmärgini jõudmist mõõdetakse. Tugivaldkondade mõõdikud seatakse programmi tasemele.

VALDKONNAÜLESED POLIITIKAD

ALAEESMÄRK 1: ELURIKKUS JA MAASTIKUD

Elurikkuse ja maastike valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eesti loodus on hoitud ja elurikas. Majandus ja maakasutus on kooskõlas elurikkuse edendamise vajadusega.

Sihiks on, et kõigis valdkondades (sh planeeringud, mõju hindamised, lubade väljastamine, toetusmeetmed) ja kõigi taseme otsustes hakatakse arvestama elurikkuse hoidmise vajadusega, kuna majandus ja maakasutus saavad toimida vaid looduse poolt etteantud piirides.

Alaeesmärgi saavutamist mõõdame järgnevalt:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide pindala ja osakaal	43% Eesti maismaa pindalast (2019), sh heas ja keskmises seisundis: - niidud 3% (144 811 ha), - sood 5% (235 214 ha), - metsad 34% (1 466 851 ha), - põllud 1% (25 551 ha)	Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide pindala ega osakaal ei vähene või suureneb
Heas seisundis loodusmaastike sidusus	3,34 (2019)	Sidusus ei vähene või suureneb

Elurikkuse ja maastike valdkond keskendub elurikkuse kaitsele laiemalt kui klassikaline looduskaitse. Inimkonna heaolu ja majandusmudel peavad mahtuma planeedi taluvuspiiridesse¹², seepärast peab elurikkuse hoid olema inimtegevuse alus. Inimtegevus saab toimida sellistes piirides, kus see elurikkust oluliselt ei vähenda ning kõigil inimtegevuse valdkondadel (eriti metsa- ja põllumajandusel) on roll ka elurikkuse kriisi vähendamisel ja elurikkuse seisundi parandamisel. Elurikkus ja selle kaudu pakutavad ökosüsteemiteenused on olulised teiste valdkondade, sh tootmisvaldkondade, pikaajalise jätkusuutlikkuse tagamisel ning kliimamuutustele vastupidavusel.

Elurikkuse hoiul on põhieesmärgiks integreerida elurikkuse kaitse ja taastamise ning ökosüsteemiteenuste säilitamise vajaduse põhimõtted kõigisse majandusvaldkondadesse ning tagada, et kellegi tegevus ei viiks looduse hüvede (nt puhta vee, õhu, süsiniksidumise, loodusele ligipääsu jpm) kättesaadavuse ja kvaliteedi halvenemisele. Selleks, et elurikkust säilitada ja selle seisundit parandada, peavad kõikide tasandite otsused olema elurikkust, ökosüsteemide head seisundit ning loodusressursside ja ökosüsteemiteenuste säästlikku kasutust toetavad ning edendama vajadusel nende taastamist ja taastumist. Senisest enam tuleb tähelepanu pöörata ökosüsteemide ning elupaikade ja liikide populatsioonide omavahelistele seostele ja

¹² kui 2022. aastal oli maailma ressursside ületarbimise päev 28. juulil, siis Eestis juba 14. märtsil <https://www.overshootday.org/newsroom/country-overshoot-days/>

sidususele. Selleks, et säilitada elurikkus ja võtta vastu õiged kasutusotsused tuleb jälgida loodusrikkuste ja hüvede seisundi muutuseid ning arvestada nende väärtusega majandusmudelites. Samuti tuleb sisustada elurikkusega senisest enam arvestav ettevaatusprintsip.

Eesti keskkonnapoliitikat elurikkuse valdkonnas mõjutavad rahvusvahelised kohustused, eeskätt ÜRO bioloogilise mitmekesisuse konventsioon, kui ka EL tasandi lepetest tulenevad kohustused. Näiteks näeb EL elurikkuse strateegia ette kohustused elurikkuse hoidmiseks ja taastamiseks ka väljaspool kaitstavaid alasid. Lisaks ohustatud elupaigatüüpide ja liikide elupaikade kaitsele ja taastamisele on vaja seada ja ellu viia taastamisesmärgid ka linnade ökosüsteemidele, jõgedele ja ülejutus-aladele, põllumajanduse ja majandatava metsa ökosüsteemidele jpm. Vaja on tagada kõikide Eestis looduslikult esinevate liikide ja elupaikade soodne seisund ning maastike mitmekesisus, sh säilitada liigiline mitmekesisus kõikides selle avaldumisvormides, kaasa arvatud geneetiline mitmekesisus nii looduslikel liikidel kui ka kohalikel taimesortidel ja põlistel tõugudel.

Oluline on suurendada põllumajandusmaastiku elurikkust – taastada ja hooldada pärandniite ning põllumaadel säilitada ning luua täiendavaid maastikuelemente, avamaastiku elupaiku ja liike toetavaid rohumaaribasid. Rakendada tuleb tõhus süsteem pärandniitude hooldajate nõustamiseks. Vaja on leida toimivad juriidilised lahendused ja praktikas toimivad meetmed, et nii põllumajanduslikud kuivendussüsteemid kui ka metsakuivenduskraavid moodustaksid võimalikult loodusliku veevoolusüsteemi ega kahjustaks elurikkust. Eutrofeerumise vältimiseks tuleb vähendada nii seisu- kui vooluveekogudesse jõudvat saasteainete hulka, sh tuleks põllumajandustootmistes rakendada toitainete bilansi arvutusi, rajada toitaineid kinni

püüdvaid tehismärgalasid, rakendada märgalaviljelust ning taastada vooluveekogude looduslikkust. Tagada tuleb ranna- ja kalda loodusväärtuste säilimine.

Ruumilisel planeerimisel tuleb maastike kujundamisel arvestada, et säiliks kultuuri- ja looduskeskkonna väärtused ning loodusvarade kasutamine oleks elurikkust säästev.

Linnaelanikele loodushüvede pakkumiseks ning linnade laienemisest tingitud looduslike elupaikade killustumise vähendamiseks tuleb suurendada linnakeskkonna elurikkust (sh vastavad tegevused linnade kaupa kavandada). Vaja on vältida looduslike rohealade kadumist suurte inimasumite lähistelt ning soodustada "linnametsade" loomist ja säilimist.

Loodusharidus ja -teavitus peavad suutma suunata Eesti inimeste väärtushinnanguid, et need oleksid üha loodushoidlikumad, et inimesed tunneksid soovi ja vastutust ning näeksid võimalusi elurikkuse hoidmiseks. Loodusteavitus tuleb suunata inimeste jaoks praktiliselt vajaliku info kättesaadavuse ja arusaadavuse parandamiseks. Selline praktiline nõustamine aitab inimestel olla loodushoidlikum, tunnetada end elurikkuse kaitse osana ning näha aina rohkem ka ise võimalusi sellesse panustada.

Looduse taastamist ja elurikkust toetava kestliku maakasutuse soosimine on ka peamiseks kliimamuutusi leevendavaks lahenduseks, kusjuures on oluline, et planeeritud kliimalahendused ei tohi tulla elurikkuse arvelt. Ringmajanduse põhimõtete juurutamisel on oluline silmas pidada kogu majanduse surve vähenemist elusloodusele. Eesmärgiks on erinevate majanduse tegevuste ümberstruktureerimine viisil, et need tekitaksid võimalikult vähe kahju ja seega vähendaksid ka vajadust teha kulutusi nende kahjude tagasi pööramiseks.

ELURIKKUSE JA MAASTIKE VALDKONNA POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Edendame elurikkuse kaitset kõigil tasanditel ja integreerime elurikkuse hoiu kõikidesse sektoritesse.

Soosime loodussõbralikku maakasutust, integreerides elurikkuse säilitamise ja taastamise ning looduse hüvede piisava pakkumise põhimõtted erinevatesse maakasutuse valdkondadesse. Tõhustame elurikkusega arvestamist planeeringute protsessis, et säilitada elurikkus ka väljaspool kaitstavaid

maastikke. Üha enam tuleb soosida igauhe looduskaitset. Analüüsime olemasolevat looduskaitse süsteemi ja lisaks alapõhisele kaitsele leiame ja rakendame uusi võimalusi, kuidas maaomanikke motiveerida ise kaitseväärtusi märkama ja neid kaitsma.

2. Kujundame toimiva rohevõrgustiku, mis aitab tagada elupaikade ökoloogilist sidusust ning nendevaheliste liigilevikukoridoride piisavust.

Täiendame põhimõtteid, kuidas kavandada ja kasutada taristuid loodusmaastike sidusust ja elurikkust oluliselt kahjustamata ning plaanime meetmeid kultuurmaastike elurikkuse suurendamiseks. Rohevõrgustik tuleb kujundada toimivate rohealade ja -rajatiste sidusa süsteemina, mis võimaldab liikidel levida ja kliimamuutustega kohaneda, see rikastab inimese elukeskkonda ning toetab ökosüsteemiteenuseid. Olulist tähelepanu tuleb pöörata suurte taristutega seotud elurikkust toetavatele meetmetele. See hõlmab näiteks teeäärte mürgitamisest loobumist, ökoduktide rajamist; elektriliinide, päikeseenergia-parkide ja maismaa-tuuleparkide aluste maade võimalikult elurikkust soodustavat majandamist jmt. Tuleb luua ja tagada elurikkust soosivate standardite rakendamine, infrastruktuurirajatiste, hoonete ja teiste sarnaste objektide rajamisel ja hooldamisel.

3. Tagame inimestele mitmekesised võimalused Eesti looduses viibimiseks ja tundma õppimiseks ning aktiivseks puhkuseks, seadmata samal ajal ohtu loodusväärtuste säilimist.

Loome ja laiendame inimeste võimalusi Eesti looduse kogemiseks ja tundma õppimiseks ning aktiivseks puhkuseks, seadmata samal ajal ohtu loodusväärtusi. Tänapäevases tervisekäitumises tuleb enam avada looduse ja tervise omavahelisi positiivseid seoseid. Suuname looduskülastust loodusväärtuste kaitset toetavalt, sh soodustades rekreatiivse taristu loomist nii kaitsealadel kui ka väljaspool kaitsealasid, eeskätt tiheasumite lähiümbrusesse. Vältime looduslike rohealade kadumist inimasumite lähistelt ning soodustame elurikkaste puhkemaastike ja rohealade taastamist, loomist ja säilimist tiheasustusaladel, mh panustades erinevate tasandite planeeringutesse ja õigusaktidesse.

4. Rakendame ökosüsteemiteenuste seisundi muutuste mõõtmise metoodikad, tugevdame keskkonnaga arvestavat ettevaatusprintsipi elurikkuse hoiul ning sisustame looduse iseväärtuse olemuse.

Kõikide tasandite otsused peavad olema elurikkust, ökosüsteemide head seisundit ning loodusressursside ja ökosüsteemiteenuste säästlikku kasutust toetavad ning vajaduse korral nende taastamist ja taastumist edendavad.

5. Algatame arutelu ja otsime täiendavaid lahendusi, kuidas rakendada „saastaja maksab“ põhimõtet tõhusamalt elurikkuse kaitseks.

Vajalik on elurikkuse summaarse vähenemise ärahoidmiseks tegevuspõhimõtete väljatöötamine.

6. Leiame ja rakendame uudsed lahendused, sh innovaatilised finantslahendused, mis võimaldavad ka erainvestoritel elurikkuse kaitse eesmärkidesse pikaajaliselt investeerida ning motiveerivad maaomanikke vabatahtlikult kaitseväärtusi kaitsma ja taastama.

Elurikkuse säilitamiseks ja suurendamiseks on vajalik leida uudseid vahendeid, sh finantsinstrumente, mis võimaldavad ka erainvestoritel riiklikesse looduskaitse-eesmärkidesse pikaajaliselt investeerida. Vaja on tagada, et kujunevad süsiniku ja elurikkuse tasaarveldamise (nn offsetting) skeemid ei piiraks ega kahjustaks ühishüvede säilimist ja kättesaadavust ning et nende rakendamine oleks elurikkust ja looduse üldist seisundit oluliselt parandav.

Elurikkust soodustavate tegevuste toetus- ja kompensatsioonimeetmed peavad olema võimalikult tõhusad. Vajalik on meetmete edasine pikaajaline ja stabiilne rahastus. Vältida tuleb toetuste maksmist tegevustele, mis võivad elurikkust ja ökosüsteeme kahjustada.

ALAEESMÄRK 2: KLIIMAPOLIITIKA

Kliimapoliitika eesmärk aastaks 2030 on:

Panustame kliimamuutuste pidurdamisse vajalikul määral, et püsida kliimanetraalsuse trajektoiril. Oleme kliimamuutuste mõjule vastupidavad ja võimelised tõhusalt kohanema, tagades inimeste kaitse ja ühiskonna toimimine äärmuslike ilmanähtuste korral.

Kliimamuutuste mõju leevendamine ja kliimamuutustega kohanemine toimuvad sektorite koostöös, teadmispõhiselt ning viisil, mis toetab ühiskonna heaolu, ökosüsteemide hea seisundi saavutamist ja elurikkuse hoidmist. Alaeesmärgi saavutamist mõõdame järgnevalt:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Kliimariske teadvustavate ja igapäevaelus kliimasõbralikke valikuid eelistavate Eesti elanike osakaal (allikas: Eurobaromeetri kliimateadlikkuse sotsiaaluuring iga 2 aasta järel)	47% (2021)	70% (2030)
Kasvuhoonegaaside netoheide CO2 ekvivalent	37015,28 kt CO2 ekv (1990)	8000 kt CO2 ekv (2035)
Kasvuhoonegaaside heide jõupingutuste jagamise määruusega kaetud sektorites	6196 kt CO2 ekv (2005)	4709 kt CO2 ekv (2030)
Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sidumise eesmärk	2016-2018 keskmine*	Suhteline eesmärk võrreldes algtasemega -434 kt CO2 ekv (2030)**

*Tase ei ole fikseeritud ja võib iga inventuuriga muutuda. Praeguste metoodikatega on hüpped väga suured ja ei võimalda arengukavas baastaset ära markeerida

** Minimaalne eesmärk ELi poolt seatud 2030. aasta riiklike kohustuste täitmiseks ning sihttasest tuleb täpsustada sektorite panuste täpsustamisel ja 2040. aasta Euroopa Liidu kliimapoliitika raamistiku selginemisel

Kliimapoliitika hõlmab nii kliimamuutuste leevendamist – st kasvuhoonegaaside (KHG) heide vähendamist üleilmse temperatuuri tõusu ohjeldamiseks – kui ka kliimamuutuste mõjuga kohanemist ehk kliimamuutustest põhjustatud riskide maandamist, et nii ühiskond kui ökosüsteemid oleksid kliimamuutusteks paremini valmis ja vastupanuvõimelisemad.

Eesti kliimapoliitikat mõjutab nii globaalselt ÜRO, OECD ja Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) tasandil tehtav kui ka Euroopa Liidus kokku lepitud. Üleilmses kliimakokkuleppes ehk Pariisi kokkuleppes on seatud pikaajaline eesmärk hoida üleilmse temperatuuri tõus võrreldes tööstusrevolutsioonieelse tasemega

tunduvalt allpool 2°C ja püüda piirata temperatuuri tõusu 1,5°C-ni ning rõhutatakse kliimamuutuste ebasoodsa mõjuga kohanemise olulisust. Euroopa kliimamääruses on sätestatud Euroopa Liidu ülene kliimaeesmärk vähendada 2030. aastaks KHG netoheidet 55% võrreldes 1990. aastaga ning selle saavutamiseks on vaja Euroopa Liidu iga liikmesriigi ja kõikide sektorite panust. Lisaks sätestab Euroopa kliimamäärus EL liikmesriikidele kliimamuutustega kohanemise riiklike strateegiate ja tegevuskavade nõude.

Kliimapoliitika kujundamisel ja rakendamisel on oluline jälgida põhimõtet, et avalikul sektoril on kõikidel tasanditel ja valitsemisalades oluline roll arengute suunamisel ja eeskuju näitamisel. Nii

strateegilise tasandi valikute kui ka taristu lahenduste puhul tuleb tagada, et välditakse vastuvõtlikkust võimalikele pikaajalistele kliimamõjudele ning kasvuhoonegaaside heitkoguste tase on kooskõlas kliimaeesmärkidega.

KEVAD ROLL KLIIMAPOLIITIKA SUUNAMISEL

Kliimapoliitika hõlmab pea kõiki majandusvaldkondi ning kliimaeesmärkide täitmiseks on vaja nende panust. KEVAD annab majandusvaldkondade ülesed tegevussuunised, millest edaspidi lähtuda erinevate valdkondade (sh transpordi, põllumajanduse, energeetika, ruumilise planeerimise) arendamisel. Majandussektorite panused kliimaeesmärkide saavutamisesse koos vajalike meetmetega tuleb lahendada nende tulemusvaldkondade arengukavades ja ootused mh ka erasektorile sätestada õigusaktides, kui see peaks vajalik olema. KEVAD käsitleb kliimapoliitika koordineerivat tasandit, kirjeldab Keskkonnaministeeriumi kui koordineeriva asutuse vaadet ning määratleb kesksed poliitikainstrumendid, mis loovad vajalikud eeldused eesmärkide poole liikumiseks.

KLIIMAMUUTUSTE LEEVENDAMINE

Eesti pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ on seatud riiklik kliimanetraalsuse eesmärk aastaks 2050 ning selle tegevuskava seab 2035. aastaks kasvuhoonegaaside netoheite eesmärgiks 8 mln tonni CO₂-ekvivalenti. Täiendavalt on Eesti territoriaalses õiglase ülemineku kavas seatud põlevkivist elektritootmisest väljumise eesmärk aastaks 2035 ja energiatootmisest väljumise eesmärk aastaks 2040. Kliimamuutuste leevendamise kohustuste ja eesmärkide poole liikumisel on aga oluline õigusselguse tagamine ning selge prioriteetide seadmine nii arengusuundade kui ka investeringute osas. Euroopa Liidu jagatud jõupingutuste (JJM) ja maakasutuse,-maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) määrustega kaetud sektoritele on seatud riiklikud siduvad eesmärgid aastaks 2030, kuid jäetud riikide otsustada, milliste meetmete ja sektorite panuse toel see saavutada. Oluline on võtta arvesse, et ELi poolt seatud siduvate eesmärkide täitmata jätmine toob läbi heitkoguste ühikute ostmise kohustuse kaasa lisakulu riigieelarvele. Samas toetavad kasvuhoonegaaside heidet

vähendavad meetmed lisaks kliimamuutuste leevendamisele nii Eesti elanike kui ka ettevõtete toimetulekut. Kuigi Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemis riiklike eesmärgi ei ole seatud, tekitavad sinna alla kuuluvad ettevõtted suurema osa Eesti kasvuhoonegaaside heitest. Tööstuse ja energiatootmise energiatõhususest ja puhtamale tootmisele üleminekust ning selle kiirusest ei sõltu mitte üksnes Eesti kliimanetraalsuse poole liikumise trajektoor, vaid ka loodus- ja elukeskkonna tervis ning majanduse konkurentsivõime.

KLIIMAMUUTUSTEGA KOHANEMINE

Hoolimata senistest kliimamuutuste mõju leevendamise jõupingutustest on kliimamuutused jätkuvalt suur surveallikas nii globaalsel, regionaalsel kui ka kohalikul tasandil ning tegeleda tuleb kliimamuutustest tingitud majandusliku, ökoloogilise ja inimtervise kahju ennetamise ja vähendamisega. Vajalik on tagada valmisolek ja võime kliimamuutustega kohaneda, et kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada. Seni on suunanud Eestis kliimamuutustega kohanemise valdkonda 2017. aastal vastu võetud Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 (KOHAK), mille põhimõtted tuleb senisest ulatuslikumalt viia valdkondlikesse arengukavadesse ning tagada nende rakendamine. Tarvis on tõsta süsteemsust kliimamuutustega kohanemisel ning seda kõikidel tasanditel ja poliitikakujundamise kõigis etappides. Kliimamuutustega kohanemise valdkonnas on ilmavaatlused, -prognoosid ja hoiatused fundamentaalseks aluseks kliimamuutustega kohanemise meetmete rakendamisel, sh äärmuslikeks ilmastikunähtusteks valmisoleku tagamisel. Usaldusväärsete ilmaandmete ja -teenuste tagamiseks on vaja toimepidevat ja innovatsiooniga kaasas käivat seire- ja prognoosisüsteemi. Ilmaandmete metoodilise ja regulaarse analüüsimise tulemusel saadakse kliimaandmed ja -teenused. Kliimateenus on asjakohase, usaldusväärse ja praktiliselt kasutatava kliimateabe loomine ja pakkumine

otsustajatele, et aidata ühiskonnal paremini kliimamuutustega kohaneda. Olulise kliimateenuse, tuleviku kliima projektsioonide, alusel planeeritakse riiklikud kliimamuutustega kohanemise meetmed. Ühtlasi on need sisendiks

edasistele teadusuuringutele, mõjude hinnangule teistes sektorites sh ka riigi julgeolekule ja majanduse edendamisele ning kliimapoliitika kujundamisele.

KLIIAPOLIITIKA VALDKONNA OLULISIMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Lepime kokku erinevate valdkondade panused ja rakendame neid 2030. ja 2035. aasta kliimaeesmärkide saavutamiseks.

Seame kaalutud kriteeriumide alusel majandussektorete põhised (nt transport, põllumajandus, energiatootmine jm) 2030. ja 2035. aasta kliimamuutuste leevendamise eesmärgid koos kasvuhoonegaaside eelarvega (ingl k *GHG budget*) läbi asjakohaste arengudokumentide ja/või regulatsioonidega ning määratleme arengusuunad, seire, kontrollimehhanismid ning vastutajad. Sektoripõhiste eesmärkide seadmisel lähtume põhimõttest, et kõik sektorid peavad panustama kliimaeesmärkide saavutamisesse. Kavandame ja rakendame meetmeid, mis aitavad kaasa kliimamuutuste leevendamisele. Jätkame metoodika ja seire arendamist ning panustame teadlikkuse tõstmisesse, et valitsemisalad võtaksid otsuste tegemisel arvesse kliimaeesmärke.

2. Lõimime kliimamuutuste mõjuga kohanemise strateegilisse planeerimisse kõigil tasanditel.

Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid ja riske peab süsteemselt lõimima valdkondlikesse poliitikatesse, riikliku ning kohaliku tasandi strateegilise ja ruumilise planeerimise protsessidesse. Selleks tuleb suurendada kliimamuutuste mõjuga seotud riskide hindamise analüüsivõimekust ning arendada kohanemismeetmete ja -tegevuste planeerimis- ja rakendamise võimekust. Tõstame kohalikul tasandil energia- ja kliimakavade rakendamise ja kliimarisikude maandamise suutlikkust. Töötame välja mõõdikud kohanemise võimekuse seireks ja hindamiseks.

3. Looime kliimaeesmärkide täitmist soodustava keskkonna ja tugiteenused riigiasutustele, kohalikele omavalitsustele ja ettevõtetele.

Oluline on luua suurem selgus ja töötada välja ning rakendada selgeid suuniseid kliimaeesmärkidega arvestamiseks otsuste ja investeringute tegemisel (nt viia KMH/KSH protsessidesse olulise kliimamõju määratlus ja selge metoodika selle hindamiseks ning seosed lubade menetlusega), tagada vajalike tugiteenuste ja alusandmete kättesaadavus, soodustada ettevõtetele kliimaeesmärkidesse panustamist, soodustada rohetehnoloogiate arendamist ning võimestada KOV-e kliimaeesmärkidesse panustamisel.

4. Tagame usaldusväärsed ilmaandmed ja -teenused inimestele ja vara kaitseks, erineval tasandil otsuste tegemiseks ning kliimateenuste arendamiseks.

Üleriigilise erakorraliste ilmastikuolude varase hoiatus- ja prognoossüsteemi mõjupõhise kontseptsiooni väljatöötamine, selleks et tagada ohutu ja turvaline elukeskkond Eestis. Hüdrometeoroloogilise operatiivsete mõõtmiste ja taristu arendamine, taristute integreerimine. Avaandmete sealhulgas suurandmete jagamise mehhanismi loomine ja andmete rakendamine digilahendustesse. Teadmussiirde edendamine, teaduse sidumine rakendustegevustesse, valdkondlike teadmiste põimimine erinevate astmete õppekavadesse. Riigi eesmärk viia Eesti rahvusvahelistes konsortiumites (Copernicus, Destination Earth jmt) teenusepakkuja tasemeni.

ALAEESMÄRK 3: RINGMAJANDUS

Ringmajanduse valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eestis on toimiv ringse tootmise ja tarbimise süsteem.

Tõhusa ringmajanduse rakendamisega tagatakse ettevõtluse väiksem keskkonnamõju, samas tõstes konkurentsivõimet ja suurendades ressursside kättesaadavust. Eestis kasutusel olevate ressursside tarneahel on selge ja võimalikult lühike. Kasutame ja tarbime kõiki ressursse targalt ja keskkonda hoidvalt ning see muudab meie ühiskonna kestlikuks. Looduskeskkonna ressursse kasutatakse kestlikult, võimaldades nende säilimise ja taastumise järgnevatele põlvetele. Tooted on kauakestvad ja materjalid on ohutult ja pikalt või lõputult ringluses. Ringmajanduse keskmes on ressursside kasutamise vähendamine, digitaalsed lahendused ja uued ärimudelid, mis ergutavad koostööd avaliku sektori, erinevate ettevõtete ning ettevõtete ja teadusasutuste vahel. Meil on piisavalt eksperte ning tagatud nende järelkasv, et toetada süsteemi jätkusuutlikkust ning arengut.

Ringmajanduse eesmärgi saavutamist mõõdetakse ringleva materjali määra abil:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Ringleva materjali määr	17% (2020)	25% (2030)

Ringmajanduse eesmärk on majanduskasvu lahtisidumine esmase toorme kasutusest luues võimalikult väikeste kadudega ringse tootmise ja tarbimise süsteemi. Ressursse on vaja tõhusalt hallata kogu nende olelusringi vältel alates tootmisest ja tarbimisest kuni jäätmekäitluse ja taaskasutuseni. Ringmajanduse tegevused puudutavad nii avalikku sektorit, ettevõtlust kui ka üksikisikuid ja vabaühendusi ning oluline roll on ka kohalikel omavalitsustel ning kogukondlikel algatustel.

Uute ja olemasolevate toodete korral on peamine fookus kogu olelusringi disainimisel, keskendudes jäätmete väljadisainimisele kogu olelusringist, jätkusuutlikule materjalivalikule, kvaliteedile, tarneahela optimeerimisele ning kordus- ja taaskasutuse võimaldamisele nii füüsilises kui majanduslikus mõttes. Lisaks nutikatele disainilahendustele on tähtis roll ka ökoinnovatsioonil ja tehnoloogia arengul, mis toetavad majandusarengu ümbersuunamist. Võtmetähtsusega on avaliku sektori, ettevõtluse ning teaduse pidev koostöö. Ringmajanduse koostöö selgemaks juhtimiseks on loodud

ringmajanduse valge raamat¹³. Dokumendis on välja toodud kuus arengusuunda, mille alamtegevuste täitmise läbi saavad erinevad osapooled olla kindlamad, et panustavad ringmajandusele üleminekusse.

Ringmajandus ei otsi lahendusi jäätmekäitlusele vaid loob võimalusi pakkuda tooteid ja teenuseid konkurentsivõimeliselt, kestlikult ja jäätmevabalt, kus olelusringis tekkivad jäätmed muutuvad ressurssideks. Ringmajanduse tegevused hõlmavad nii veekasutust, energia- ja tarbimist, tehnoloogilisi lahendusi, teadusarendustööd, kemikaalide taaskasutust ning olenevalt valdkondlikest eripäradest ka muid aspekte. Eesti prioriteetideks ringmajanduse arendamisel on plasti-, tekstiili-, toidu-, puidu- ja ehitussektor ning teenindusvaldkond nagu on prioriteediks seadnud ka Euroopa Liit rohelises kokkuleppes. Arengusuundadena on ringmajanduse valges raamatus välja toodud muuhulgas ekspertide koolitamine, ringmajandusalase pädevuse tõstmine erinevatel töökohtadel ja teadlikkuse tõstmine.

¹³ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/2022-10/Ringmajandus%20valge%20raamat%20%282%29.pdf>

RINGMAJANDUSE VALDKONNA POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Rakendame vajalikke meetmeid ringmajanduse mudelile üleminekuks.

Jätkame erinevate asutuste kaudu ringmajanduse ja ressursitõhususe projektide toetamist ja finantseerimist ning töötame välja uusi meetmeid pikaajaliste muutuste juurutamiseks tootmises ja tarbimises. Töötame välja uusi ringmajanduse hoogustamise meetmed, mille rakendamist koordineeritakse riiklikul ja kohalikul tasandil, sealhulgas töötame välja ekspertide koolitamise ning erinevate sektorite koostöö hoogustamise meetmed.

2. Rakendame ringmajanduse põhimõtteid terviklikult asjakohastes õigusaktides.

Eesmärk on lihtsustada nii tootja kui ka tarbija jaoks õigusakte nii, et ringmajanduse rakendamine on mugav ja arusaadav. Ringmajanduse edukaks ja tõhusaks rakendamiseks peab valdkond olema EL ja riigi tasandil hästi reguleeritud ning õigusmaastik korrastatud ja toetav. Keskkonnavaldkonna regulatsioone tuleb ringmajanduse vajadusi silmas pidades uuendada ja täiendada jälgides, et õigusaktid ei pidurda protsesse ja toetaks ringmajandusele üleminekut.

Ringmajanduse täpsed tegevused ja mõõdikud sisalduvad nii Riigi Jäätmekavas kui ka ringmajanduse valges raamatus. Lisaks sellele on ringmajanduse, maavarade ja jäätmete valdkonna teadus- ja arendustegevus tihedalt seotud TAIE (Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava) 2021–2035 tegevustega, kus kohalike ressursside väärimise fookusvaldkonnas keskendutakse neljale teemale: puit, toit, maapõueressursid, teisese toorme ja jäätmete väärimine¹⁴.

¹⁴ <https://www.taie.ee/kohalike-ressursside-vaarindamine>

SISUVALDKONNAD

ALAEESMÄRK 4: LOODUSKAITSE

Looduskaitse valdkonna eesmärk on:

Omamaiste liikide, ökosüsteemide ja maastike seisund on paranenud – Eesti on looduspositiivne.

Eesmärk on looduse seisundi paranemine, milleks on lisaks konkreetsete loodusobjektide (liigid, elupaigad, elurikkad ja mitmekesised maastikud jmt) kaitsele vaja senisest enam tähelepanu pöörata ka nende omavahelistele seostele ja sidususele ning ökoloogiliste terviksüsteemide toimimisele.

Eesmärgi saavutamist jälgime läbi kahe mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Paranenud seisundiga loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal	0 (2019)	30% (2030)
Paranenud seisundiga haudelinnuliikide osakaal	0 (2019)	30% (2030)

Looduskaitse eesmärk on välja töötada Eesti looduskaitsepoliitika lühi- ja pikaajalised arenguplaanid looduse mitmekesisuse säilimise tagamiseks ning halvas seisundis olevate elupaikade ja liikide seisundi parandamiseks. See hõlmab endas looduskeskkonna kaitset, sh looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku liikide soodsa seisundi tagamist, vajadusel ja võimalusel ka taastamist ning võõrliikide tõrjet, samuti kultuurilooliselt ja esteetiliselt väärtusliku looduskeskkonna või selle elementide säilitamist. Looduskaitse valdkonna ülesanne on Eestis korraldada ka rahvusvaheliste looduskaitsekokkulepete täitmist ning EL elurikkuse strateegia eesmärkide ellu viimist. Elupaikade, eriti süsinikku pikaajaliselt siduvate märgalade ja metsade kaitse ja taastamine, aitab oluliselt kaasa nii kliimamuutuste leevendamisele kui ka nende mõjuga kohanemisele.

Oluline on säilitada maastikuliste terviksüsteemide talitus (nt märgalade kui oluliste süsinikusidujate veerežiimi toimimine) ning säilitada elurikkuse seisukohalt võtmetähtsusega elemente nagu väikeveekogud jt

märgalad, loodus- ja põlismetsad, sh metsa vääriselupaigad.

Eesti maismaast on 31.12.2022 seisuga¹⁵ looduskaitseaduse kohaste kaitstavate loodusobjektidena kaitse all 20,6% ja merest 18,7% (sh territoriaalmeri ja majandusvöönd). See jaguneb rohkem kui 3800 erinevat tüüpi ja erineva kaitsekorruga objekti vahel, sh rahvuspargid, looduskaitsealad, maastikukaitsealad (sh pargid, puistud), hoiualad, liikide püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ja kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Neil aladel kaitstakse erinevaid ökosüsteeme, maastikukomplekse, liikide leiukohti. Suur osa kaitstavatest aladest kuulub ka EL Natura 2000 võrgustikku. Eestis on 568 kaitsealust taime-, seene- ja loomaliiki, mille kaitsele tuleb tähelepanu pöörata ka väljaspool kaitstavaid alasid. Lisaks sätestatakse looduskaitse eesmärkide saavutamiseks kitsendusi ka muudel objektidel nagu näiteks ranna- ja kaldaalad.

EL liikmena on meil kohustus saavutada kõigi EL tähtsusega liikide ja elupaikade (Eestis 60 elupaigatüüpi ja 99 loodusdirektiivi liiki ning 231

¹⁵ Allikas: Keskkonnaagentuur

linnudirektiivi liiki) soodne looduskaitseline seisund aastaks 2050. 2019. aasta loodusedirektiivi aruande järgi on ebasoodsas seisundis 43% elupaigatüüpidest ja 44% liikidest. Linnudirektiiv näeb ette kõigi meil looduslikult esinevate linnuliikide kaitse, Eestis pesitsevatest linnuliikidest 36% on langeva lühiajalise populatsioonitrendiga ja 48% pikaajalise langeva trendiga. Lähtudes liikide seisundist tuleb vajadusel ajakohastada kaitstavate liikide nimestik ja nende jaotus kaitsekategooriatesse. Vältida tuleb võõrliikide ja võõrpopulatsioonide loodusesse sattumist ja levikut, vähendada nende kasutamist ka nt haljastuses.

Oluline on saavutada looduse ökoloogiline taastamine ja looduse hüvede ja funktsioonide säilimine maastiku skaalal. Halvas seisundis elupaikade struktuuri ja funktsioonide taastamiseks tuleb koostada taastamiskava ja see ellu viia¹⁶.

Loodushoiu tulemuslikuks korraldamiseks on vajalik järjepidev ja süsteemne ülevaade siinset liikide ning koosluste levikust ning seisundist. Selleks on vajalik nii eluslooduse seire ja inventuuride süsteemne toimimine kui ka Eesti liikide punase nimestiku hinnangute regulaarne uuendamine. Eluslooduse seireandmed peavad olema aktuaalsed, kasutajasõbralikult

kooskasutatavad ja -kuvatavad teiste kaitstavate objektide (liigid, elupaigad, kaitstavad alad jm) andmetega. Vajalik on tagada süsteemse loodusinfo jõudmine ka kohalike omavalitsuste, teiste valdkondade riigiasutuste, huvirühmade ja maaomanikeni.

Olemasolevate kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamise süsteem vajab täiendavat analüüsimist ja vajadusel parendamist. Kaitsekorralduse esmane eesmärk on olemasolevate kaitstavate loodusobjektide kaitse-eesmärkide saavutamine, kaitse peab olema piisavalt tõhus loodusväärtuste kaitsmiseks, kehtestamata samal ajal põhjendamatuid kitsendusi maaomandi ja loodusvarade kasutamisele. Piiranguvööndi metsade kaitse tuleb kujundada kaitse eesmärkidele vastavaks.

Looduskaitset edendavate ja soodustavate tegevuste toetus- ja kompensatsioonimeetmed peavad olema võimalikult tõhusad. Vajalik on meetmete edaspidine pikaajaline ja stabiilne rahastus. Tuleb luua soodne keskkond ettevõtete ja eraomanike vabatahtlike looduskaitsetegevuste ja -finantseeringute jaoks.

LOODUSKAITSE OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Säilitame ja parandame omamaiste liikide ja elupaikade ning elurikkuse seisukohalt võtmetähtsusega maastikukomponentide nagu väikeveekogude jt märgalade, ranniku- ja kaldaalade ning loodus- ja põlismetsade, sh vääriselupaikade seisundit.

Kaitseme ja taastame ohustatud ja tähelepanuväärivatele liikidele ja elupaikadele olulisi alasid ning maastikke, pöörates seejuures tähelepanu kaitsealade ja elupaikade maastikulisele sidususele. Vastavalt EL elurikkuse strateegiale peab aastaks 2030 olema selgelt paranenud vähemalt 30% üle-euroopaliselt ohustatud (mittesoodsas seisundis) loodus- ja linnudirektiivi liigi seisund ning ühegi liigi seisund ei tohi olla inimõju tõttu halvenenud. Eesti peab panustama EL elurikkuse strateegia eesmärki, kaitsta ELis vähemalt 30% maismaast ja 30% merest ning tagades range kaitse vähemalt 10% maismaast ja 10% merest. Vastavalt EL elurikkuse ja metsastrateegiatele tuleb defineerida, kaardistada ja rangelt kaitsta kõiki säilinud loodus- ja põlismetsi. Jõgede looduslikud funktsioonid tuleb taastada ja valitud aladel taastada ka ojad ja teised väikeveekogud ning leevendada kuivenduse mõju ökosüsteemidele. Vajalik on suurendada sidusust erinevate suuremate kaitstavate alade vahel. Samuti on oluline üha suuremal määral rakendada terviklikku ökosüsteemset lähenemist kaitstavate alade kaitseotstarbe määratlemisel.

¹⁶

EL

elurikkuse

strateegia:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0380&from=EN>

2. Tagame aja- ja asjakohase ülevaate eluslooduse seisundist looduskaitseotsuste tegemiseks, kasutame mh senisest enam innovaatilisi seire- ja inventuurilahendusi ja rakendusuringute tulemusi ning uuendame ja täiendame andmebaase ja veebirakendusi.
3. Tõhustame kaitsemeetmete tulemuslikkuse hindamise süsteemi, et tagada operatiivne tagasiside rakendatud looduskaitsemeetmetele.

ALAEESMÄRK 5: VEEKESKKOND

Veekeskonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eesti põhja- ja pinnavee seisund on hea, inimestele on tagatud puhas joogivesi ning üleujutusriskid on maandatud.

Hea pinnaveekogumite seisund tähendab, et vesi on seal toimivale ökosüsteemile sobilik ning piisav ja tagatud on vee-elupaikade sidusus, mis on vajalik paljudele liikidele. Hea põhjaveekogumite seisund tähendab seda, et hea on nii vee kvaliteet kui ka koguseline seisund. Inimestele on püsivalt tagatud tervisele ohutu ja õigusaktide nõuetele vastav joogivesi. Sh on puhas joogivesi tagatud läbi riskide hindamise ja juhtimise kogu joogiveevõtu ahelas, alates valgalast või toitealast. Tekkinud reovesi on käideldud kõige tõhusamal ja keskkonnasõbralikumal moel. Üleujutustega seotud riskid on maandatud, sh valingvihmadest põhjustatud lokaalsed sademevee üleujutused on minimeeritud. Kohalikud omavalitsused on planeerimisdokumentide alusel rakendanud üleujutusriskide maandamise meetmed, näiteks on rajatud valgalapõhised kombineeritud sademeveelahendused.

Eesmärgi saavutamist mõõdame kolme mõõdiku abil:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Vähemalt heas seisundis olevate põhjaveekogumite osakaal	75% (2020)	93% (2030)
Vähemalt heas seisundis pinnaveekogumite osakaal	53% (2020)	76% (2030)
Ühisveevärgist nõuetekohast joogivett saavate isikute osakaal	98,8% (2021)	99,5% (2030)

Veekeskonna valdkond tegeleb nii pinnaveekogude (sh jõed, järved, rannikuvesi) kui ka põhjavee kaitse ja kasutamise, sealhulgas üleujutusriskide maandamise korraldamisega ning ühisveevärgi- ja kanalisatsiooniteenuse osutamise poliitika kujundamisega.

Veekaitse valdkonna arengut kavandatakse vesikonnapõhiselt ning veemajanduskavade, veemajanduskavade meetmeprogrammide ja üleujutusriskide maandamiskavade alusel. Ühelt poolt kavandatakse meetmeid selleks, et piirata

saaste levikut allikatest, mis ohustavad veekogumite hea seisundi saavutamist või säilitamist, teisalt on eesmärk muuta veesektorit ressursisäästlikumaks ning soodustada vee ja reoveesette taaskasutamist seal, kus see on ohutu.

Vee kasutamise ja kaitse tõhus korraldus annab panuse ka kliimamuutuste mõjude leevendamiseks ning elurikkuse ja ringmajanduse eesmärkide saavutamiseks. Negatiivsele inimõjule ja kliimamuutustele vastupanuvõime saavutamiseks tuleb rakendada meetmeid pinna-

ja põhjavee hea seisundi saavutamiseks ja magevee kättesaadavuse tagamiseks kestlikul viisil nii, et puhtaid veeökosüsteeme saaks parandada ka tulevastele põlvetele ning et

kvaliteetne ühisveevärgi ja kanalisatsiooni teenus oleks kestlik ja kvaliteetne ka aastakümnete pärast.

VEEKESKKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Uuendame ja viime ellu pinna- ja põhjavee kaitse, taastamise ja kasutamise meetmed.

Vastavalt veepoliitika raamdirektiivile tuleb saavutada kõigi pinnaveekogumite ja põhjaveekogumite vähemalt hea seisund sh ökosüsteemide hea seisund. Selleks tuleb rakendada meetmeid lisaks veekogumitele ka nende sissevooludel ja valgaladel, sh nii regulatiivseid, administratiivseid kui tehnilisi, mis tagavad veekogumite seisundi paranemise ning hea seisundi säilimise. Üheks olulisemaks meetmeks pinna- ja põhjaveekogumite hea seisundi saavutamisel on administratiivse suutlikkuse tõstmine veemajanduskava meetmeprogrammis kavandatud meetmete elluviimiseks.

2. Töötame välja ja viime ellu jätkusuutliku vee-ettevõtluse strateegia.

Strateegia peamine eesmärk on motiveerida vee-ettevõtjaid tegema koostööd, sh liituma ja tööd tõhustama, et kvaliteetne veeteenus oleks püsivalt tagatud võimalikult suurele elanikkonnale. Vee-ettevõtluse riiklik strateegia peab ette nägema valdkonna eesmärgid, tegevussuunad ja rahastamise poliitika. Oluline on sätestada jätkusuutlikkuse kriteeriumid vee-ettevõtetele, seada eesmärgid, millal tuleb saavutada vabatahtlik vee-ettevõtete ühinemine või efektiivsuse määr. Strateegia peab paika panema ka vee-ettevõtluse valdkonna võrdlussüsteemi, et vee-ettevõtjate teenuse kvaliteet ja tulemuslikkus oleks tulevikus omavahel võrreldavad.

3. Maandame üleujutuse ja veenappusega seotud riskid.

Vastavalt üleujutuste direktiivile peavad üleujutusohud ja riskid olema kaardistatud ja maandatud. Selleks koostatakse iga 6 aasta tagant üleujutusega seotud riskide maandamiskava ja korraldatakse selle elluviimine. Lokaalne veepuudus on Eestis teatud piirkondades juba avaldunud. Veepuuduse leevendamiseks on vajalik vett taaskasutada ja võtta kasutusele kiiremini taastuvad looduslikud veevarud. Samuti on vajalik ennetada veenappuse laienemist teistesse piirkondadesse.

ALAEESMÄRK 6: MEREKESKKOND

Merekeskkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eesti mereala on heas keskkonnaseisundis, võimaldades samal ajal kasutada mereökosüsteemi teenuseid.

Eesmärgiks on, et Läänemeri on hea keskkonnaseisundiga terve ja elurikas ökosüsteem, mis toetab kestlike majandus- ja sotsiaalseid tegevusi. Läänemere ökosüsteem on elujõuline ning vastupanuvõimeline, ei ole mõjutatud eutrofeerumisest, ohtlikest ainetest ja prügist ning merelised tegevused on keskkonnasäästlikud. Mereala hea keskkonnaseisund vastab merestrateegia raamdirektiivis ning Läänemere regioonis kokkulepitud hea seisundi näitajatele või paranemise tendentsile.

Eesmärgi saavutamist mõõdame läbi kahe mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE (2018)	SIHTTASE
Heas seisundis olevate primaarsete survetegurite osakaal	50%	75%
Paranemistrendi näitavate primaarsete survetegurite osakaal	Võrreldes 2018.a seisundihinnangutega (survetegurite 54 primaarset indikaatorit ehk 50% halvas seisundis)	25%

Eesti territoorium tervikuna paikneb Läänemere valgalal, mis tähendab, et kõik maismaal aset leidva tegevused mõjutavad merd. Eesti mereala Läänemere riikide seas on suuruselt neljas, umbes 36 622 km².

Merekeskkonna kestliku kasutamise tagamiseks peavad merel toimuvad tegevused olema keskkonnale ohutud, eriti arvestades järjest suurenevaid arendussoove nii tuuleenergeetika kui vesiviljeluse valdkondades. Eestis määratlevad merekasutuse arendustegevust Merestrateegia (s.h selle rakendussätteid läbi Veeseaduse) ning Eesti mereala planeering. 2022. aastal kehtestatud „Eesti mereala planeeringus“ määratletakse keske strateegilise lahendusena mereala kooskasutuse põhimõtte, mille eesmärgiks on mere kui ressursi jagatud ja jätkusuutlik kasutamine ning erinevate kasutusviiside positiivsete koosmõjude võimendamine. Merealal toimuvate tegevuste realiseerumise peamiseks probleemiks on nende tegevuste kumulatiivse mõju prognoosi puudumine. Seetõttu on vajalik uute

arendustegevuste rakendamisel tähelepanelikult hinnata mõjusid ja koosmõjusid teiste olemasolevate või uute arendustegevustega, seda eeskätt merekalakasvatuste rajamisel.

Mere kaitse ja kasutamise korraldamisel lähtub Eesti sarnaselt teistele EL riikidele merestrateegia raamdirektiivist, mille põhieesmärk on säilitada mereala hea keskkonnaseisund. Selleks koostatakse iga 6 aasta tagant meetmekava, tuvastamaks puudujäägid hea keskkonnaseisundi saavutamisel ning kehtestamaks vajadusel täiendavad meetmed Eesti merekeskkonda mõjutavate inimtekkeliste survetegurite ohjamiseks ja kehtestatud keskkonnasihtide ning seeläbi mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks. Samuti tuleb koostada mereala seireprogramm, mille eesmärk on koguda andmeid Eesti mereala keskkonnaseisundi perioodiliseks hindamiseks ning keskkonnanalaste sihtide saavutamise või mittesaavutamise jälgimiseks ja merestrateegia meetmekava tõhususe hindamiseks.

MEREKESKKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Viime ellu merekaitse reformi.

Selleks, et mere kasutushuvi ja inimtekkeliste survete kasvu olukorras senised loodud merekaitsealad merd tõhusamalt kaitseksid, tuleb välja töötada terviklik merekaitsealade võrgustiku kaitsekontseptsioon, valmistada ette ja jõustada merekeskkonnakaitse seadus, ajakohastada ja täita merestrateegia ja teised rahvusvahelised merekaitse kohustused ning viia läbi mere loodusväärtuste inventuur.

Vastavalt Elurikkuse strateegiale tuleb 2030. aastaks kaitse alla võtta 30% EL merealast, millest kolmandik oleks rangelt kaitstud. Eestis tuleks arendada tõhus merekaitsealade (kaitsealad, hoiualad ja püsilupaigad) võrgustik, mis hõlmaks 30% Eesti merealast (territoriaalmere piirini) ja millest 10% oleks rangelt kaitstud. EL elurikkuse strateegia ja EL looduse taastamise määruse rakendamiseks tuleks luua ja rakendada mereelupaikade taastamise kava, kuid peame eelnevalt täpsustama asjakohaste elupaikade levikuala ja seisundid. Praegused Eesti mereala elupaikade levikualad on modelleeritud, kuid looduses pole kontrollitud, kas mudeli näidatud elupaigad realselt ka olemas on. Samuti puudub info kõigi EL määru-

loetletud ja Eestis asjakohaste elupaigatüüpide seisundist meie merealal. Seega on meie mereala kaardistus praegu ebatäpne ning riigil puudub täpne ülevaade elupaikade levikust, seisundist ja elupaikade taastamisvajadusest. Tagada tuleb ka mere-elupaikade seire, et jälgida rakendatud meetmete tõhustust ning elupaikade seisundi muutumist ajas.

2. Loomere kestliku kasutuse tagamiseks säästva sinimajanduse tegevuskava.

Eesti mereala planeeringu kohaselt on Eesti mereala pikaajaline tulevikuvision, et Eesti mereala on hea keskkonnaseisundiga, mitmekülgse ja tasakaalustatud kasutusega ning säästva sinimajanduse kasvu soosiv¹⁷. Kõige laiemas tõlgenduses viitab mõiste “säästav sinimajandus” mistahes ookeanide ja meredega seotud majandustegevustele ja nende keskkonnahoidlikumaks („rohelisemaks”) muutmisele¹⁸. EL näeb sinimajanduse arendamises laialdast potentsiaali ning merekeskkonna hoidmises ja taastamises põletavat vajadust.

Senist rohkem tuleks tähelepanu pöörata merega seotud tegevuste arendamisel kestlikkuse aspektile. Selleks tuleb kokku leppida, kuidas kestlikkust mõõta ja inimtegevusi suunata ilma mereökosüsteemi seisundit halvendamata. Kestliku sinimajanduse arendamiseks tuleb luua keskne rakenduslik tegevustik, mis hõlmaks kõiki merendusega seotud strateegilisi arendusprojekte ning võimestaks merenduspoliitikat kestlikkuse aspektist lähtuvalt. Selguse loomiseks ning kestlikkuse aspekti lõimimiseks on vaja ajakohastada merekeskkonna kasutusega seotud tasud ning majandus- ja fiskaalmeetmed, sh vee- ja mereressurside paremat ja säästlikumat kasutuselevõttu toetava tehnoloogia arendamiseks ja innovatsiooni soodustamiseks.

3. Rakendame vajalikud meetmed inimtegevusest tulenevate koormuste vähendamiseks, vajadusel täpsustades lubatud koormuse.

Uuendatud HELCOMi Läänemere tegevuskava eesmärgid toitainete koormuse osas määravad toitainete sissekande piirkoormusi. Vastavalt nendele tuleks Eestist vähendada lämmastiku koormust 2 319 tonni võrra aastas ja fosfori koormust 269 tonni võrra aastas. HELCOMi koostatud arvutus Eesti mereala reostuskoormuse taluvuse kohta ei arvesta sisekoormuste protsessidega ja loodusliku fooniga, kuid Eestil puuduvad oma arvutused ja põhjendused, et HELCOMi esitatud arvutused täiendada.

Toitainete ohjamiseks on Eestis rakendamisel kehtivate veemajanduskavade 2015-2021 meetmeprogrammid ja uuendatud veemajanduskavad ja nendega seotud meetmeprogrammid 2021-2027. Seni pole Eestis läbi viidud analüüsi, kas veemajanduskavade meetmed on piisavad või kui suures osas nad katavad HELCOM raames kokku lepitud Eesti toitainete koormuse vähendamise nõude. Tulenevalt täpsete andmete puudumisest ei ole meil riigisiselt selge, kui palju meie merealad tegelikult toitaineid taluda suudavad. Tuleb täpselt hinnata veemajanduskavade meetmete rakendamisega saavutatava toitainete koormuse vähenemist, määratlada rannikuveekogumite maksimaalselt lubatud reostuskoormused, eristada jõgede reostuskoormuse ja Läänemere sisemise toitainete koormuse osakaalu mõju meie merealadele. Lisaks toitainetele, tuleb rakendada meetmeid saasteainete (sh nafta, ravimijäätid) ja mereprügi koormuste vähendamiseks.

4. Viime ellu digimere kontseptsiooni.

Digitaalne meri on reaalsete mereprotsesside digitaalne esitus ehk digikaksik. Digitaalsed kaksikud kasutavad reaalaraja ja ajaloolisi andmeid, et luua simuleeritud keskkonda, kus on võimalik modelleerida inimtegevuse mõjusid merele. Tegemist on uuenduslike tehnoloogiatega nagu tehisintellekt, kõrgetasemeline modelleerimine, keerukad andurid ja autonoomsed süsteemid ning standardiseeritud suurandmed, mis hõlmavad mere füüsikalisi, keemilisi, bioloogilisi, sotsiaal-ökoloogilisi ja majanduslikke

¹⁷http://mereala.hendrikson.ee/dokumendid/Planeeringulahendus/2020-07-10_po%CC%83hilahendus_avalikustamiseks_portaali.pdf

¹⁸[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646152/EPRS_IDA\(2020\)646152_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2020/646152/EPRS_IDA(2020)646152_EN.pdf)

andmeid ja andmeid inimtegevuse kohta. Kontseptsiooni elluviimiseks on vajalik arendada digiteenuseid ning ajakohastada ja automatiseerida seire, et tagada andmete kättesaadavust.

ALAEESMÄRK 7: MAAVARAD

Maavarade valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Maavarade kaevandamisel ei ületata keskkonna taluvuse piire ja tagatakse kaevandatud alade korrastamine

Maavarad on vajalikud peaaegu kõigis meie eluvaldkondades, alates ohutute teede ehitamisest kuni rohepöörde saavutamiseni. Maavarade uurimise ja kaevandamise planeerimisel tuleb arvestada eelkõige keskkonna eesmärgi ning majanduslikke ja sotsiaalseid aspekte. Samuti tuleb arvestada maavarade varustuskindlust nii Eesti, Euroopa Liidu kui ka maailma turul. Valdkonna jaoks on kõige olulisem uue õigusruumi eesmärgipärane ja proportsionaalne korraldamine ning maavarade kaevandamise ruumiline planeerimine. Tähtis on tagada kaevandatud alade korrastamine ning tõsta arendajate motivatsiooni kaevandatud alade senisest kiiremaks korrastamiseks. Kasutusele tuleb võtta parim võimalik tehnika ja juurutada praktikaid, mis aitaksid vähendada mäetööstuse keskkonnamõju. Ulatuslikumalt tuleb taaskasutada varem kasutusele võetud materjale ja kaevandamisjäätmekäitlust pikendades seeläbi loodusressursside kestlikku kasutamist.

Eesmärgini liikumist mõeldame läbi kolme mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Kaevandamisloa lõppedes on kaevandatud ala korrastatud	Töötatakse välja	100%
Kaevandamistegevustega seotud mõjude ja häiringute piirnormidest kinni pidamine	Töötatakse välja	100%
Põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise määr	40%	80%

Eesti maapõu ja seal leiduvad maavarad on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada kestlikult. Maavarad on olulised kogu ühiskonnale tervikuna ja vajalikud riigi majandusarengule. Riik, kui maavarade uurimise, kaevandamise, kasutamise ja kaitse koordineerija peab kindlustama maavarade teaduspõhise ning ressursitõhususele suunatud kasutuse ja heaperemeheliku haldamise. Vajalik on omada head ülevaadet olemasolevatest ressursidest ja tagada maapõueressursside kasutamine ühiskonnale suurimat väärtust looval moel.

Maapõu on maismaal, sise- ja piiriveekogudes, territoriaal- ja sisemeres ning majandusvööndis

inimtegevuseks tehniliselt ja majanduslikult kättesaadav maakoore osa. Täna kaevandatakse Eestis põlevkivi ja turvast ning looduslikke ehitusmaterjale nagu liiv, kruus, lubja- ja dolokivi ning savi. Samas leidub Eestis veel teisi maavarasid, mida praegu ei kaevandata. Nendeks on näiteks fosforiit, graniit, graptoliitargiliit ja rauamaak. Maavarade valdkond on küllaltki laia haardega ning seotud mitmete teiste keskkonnavaldkondadega, eelkõige vee- ja välisõhu kaitse, looduse mitmekesisuse- ja mulla kaitse, jäätmekäitluse, keskkonnakorralduse, ringmajanduse ning kliimapoliitika valdkondadega.

MAAVARADE VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Töötame välja ning rakendame maavarade uurimise, kaevandamise ja kaitse uued põhimõtted.

Valdkonna uue õigusruumi loomisel arvestame keskkonnavalaseid, sotsiaalseid, majanduslikke, kultuurilisi, regionaalseid ja julgeoleku aspekte. Peamisteks teemadeks on maapõue üldised kasutamise põhimõtted ja põhikohustused, maavarade uurimine ja kaevandamine, maavarade kaitse, kaevandatud alade korrastamine, kontsessioon, järelevalve, vastutus, sotsiaalne aktsepteeritavus ja kohalik kasu.

2. Loomeme maavarade uurimise ja kaevandamise ruumilised planeeringud.

Maavarade uurimise ja kaevandamise ruumiliste planeeringute eestvedajaks on Rahandusministeerium ning Keskkonnaministeerium osaleb protsessis partnerina. Ruumiliste planeeringutega seatakse maavarade valdkonnas strateegilised maakasutusprioriteedid, sealhulgas määratletakse perspektiivsete uuringualade ja kaevandamisalade paiknemine ning olemasolevate kaevandamisalade laiendamise võimalused. Ruumilised planeeringud koostatakse eeskätt riiklike ja kohalike omavalitsuste ülestest huvide väljendamiseks kuhu on kaasatud kõik puudutatud osapooled. Planeeringute loomisel arvestatakse keskkonnavalaseid, sotsiaalseid, majanduslikke, kultuurilisi, regionaalseid ja julgeoleku aspekte.

3. Haldame maavarade kaevandamise ja töötlemise pärandmõjusid.

Riik likvideerib maavarade kaevandamise ja töötlemise pärandmõjud ning parandab elukeskkonda nendel aladel. Kaevandamistegevustest mõjutatud alade korrastamisel lähtutakse eelkõige elurikkuse tõstmisest ja kliimaeesmärkidest.

ALAEESMÄRK 8: VÄLISÕHK

Välisõhu valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eestis on puhas õhk, mis aitab kaasa tervena elatud aastate kasvule.

Eestis on puhas õhk, kui on täidetud Euroopa Liidu õhukvaliteedi direktiivi nõuded, mis aitavad kaasa tervena elatud aastate kasvule. Eesmärgini liikumist jälgime läbi kolme mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Enneaegsete surmade arv	1179	950
Õhukvaliteedi tase (mõõdetuna PM _{2,5})	5 µg/m ³	5 µg/m ³
Liiklusmürast häiritud inimeste arv	306 000	-30%

Välisõhu valdkonna eesmärk on peamiselt inimtegevuse mõju piiramine ja vähendamine, et tagada puhas keskkond ja inimeste hea tervis. Välisõhku iseloomustab tema kvaliteet, mida reguleerivad otseselt ja kaudsemalt riigisisised, Euroopa Liidu ja teised rahvusvahelised õigusaktid ning Maailma Terviseorganisatsiooni soovitusel.

Välisõhu kvaliteeti tagatakse ka läbi konkreetsete toetusmeetmete, mille eesmärk on saasteainete

ja müra vähendamine ning läbi teavituste inimeste teadlikkuse tõstmine. Välisõhu kaitse valdkond on seotud mitmete teiste keskkonnavaldkondadega, eelkõige ringmajanduse, keskkonnakorralduse ning kliimapoliitikaga, samuti ka eluslooduse valdkonnaga, kus uuritakse müra mõju teistele liikidele. Tõhusam välisõhu kaitse aitab kaasa kliimaeesmärkide saavutamisele ning toetab innovatsiooni.

VÄLISÕHU VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Tõstame välisõhu kaitse alast teadlikkust.

Korraldame õhukvaliteedi probleemsetes piirkondades mõõtekampaaniaid. Arendame õhukvaliteedi seirevõrgustikku ning loome asukohapõhise terviseriski hindamise ja elanikkonna õhukvaliteedist tulenevatest terviseriskidest teavitamise süsteemi.

2. Vähendame õhusaastet.

Õhusaaste vähendamiseks on oluline, et tiheasustuspiirkondades asuvad elamud ja korteriühistud liituksid kaugküttevõrkudega või uuendaksid tahkel kütusel põhinevad kütteseadmed. Probleemsetes piirkondades on vajalik hinnata välisõhu kvaliteeti, müra- ning lõhnaühendite heitkoguseid ning rakendada saasteainete heidete vähendamise tegevuskavasid, õhukvaliteedi parandamise kava või lõhnaaine esinemise vähendamise kava, samuti jälgida müra vähendamise tegevuskavade rakendamist.

ALAEESMÄRK 9: KIIRGUSOHUTUS

Kiirgusohutuse valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Eestis on tagatud optimaalne kiirgusohutus.

Kiirgusohutuse optimeerimise eesmärk on, et doosi suurus inimese kohta, doosi saamise tõenäosus ja kiiritust saavate inimeste arv on nii väike, kui seda on mõistlikult võimalik tehniliste teadmiste taset ning majanduslikke ja ühiskondlikke tegureid arvestades saavutada. Iga kiirgustegevus peab olema põhjendatud. See tähendab, et see on võimaliku tervisekahjustuse suhtes muude hüvede poolest parim. Optimeerimise põhimõtte on oluline ka loodusliku kiirguse osas, kuid arvestada tuleb, et looduslikku kiirgust keskkonnast ära võtta ei saa.

Eesmärgi saavutamist mõõdame läbi kahe mõõdiku:

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Eesti radooniriskiga kaardistatuse määr	86% (2019)	100% (2030)
Radioaktiivset saastumist väljendavate indikaatorisotoopide sisaldus õhus	meetodi tundlikkuslävest madalam (2021)	meetodi tundlikkuslävest madalam (2021)

Kiirgusohutuse tagamist võib määratleda kui inimese ja keskkonna kaitseks korraldatavad kiirgustegevuse reguleerimiseks ning asjakohase seire ja järelevalve korraldamist. Kiirguskaitse hõlmab väga erinevaid tegevusalasid: meditsiini, tööstust, valmisolekut hädaolukorras, keskkonnaseiret jne. Kõige tõenäolisemad kiirgusohuallikad Eestis on kiirgusallikaga töötamisel ohutusnõuete eiramine ja liiklusavarii radioaktiivseid aineid vedava veokiga. Olukorra võivad tekitada ka varastatud või leitud radioaktiivne allikas, avariid naaberriikide

tuumaelektrijaamades või avariid radioaktiivsete jäätmete käitlemisel. Inimese kaitsel liigse kiirguse eest tuleb kindlasti arvesse võtta ka looduslikku kiirgust, näiteks hoonete siseõhu radoonisaldust või joogivees sisalduvaid radionukliide. Kiirguskaitse ja sellest sõltuv kiirgusohutuse tagamine on oma olemuselt interdistsiplinaarne tegevus – täppis-, loodus- ja ühiskonnateaduste kompleks ning selle igapäevane rakendamine.

Keskkonnaministeeriumi eesmärk on välja töötada kiirgusalast poliitikat ja õigusloomet. Kiirgusohutuslase tegevusega tegeleb Keskkonnaministeerium Keskkonnaameti kaudu. Kiirgusohutuse tagamine toetub kolmele põhimõttele:

- Põhjendatus – mistahes kiirgustegevus peab üksikisikule või ühiskonnale kaaluma üles sellega tervisele põhjustada võiva kahju;
- Optimeeritus – iga kiirgusdoos tuleb hoida nii väikesena kui seda on mõistlik saavutada, võttes arvesse teadmiste praegust taset ning majanduslikke ja ühiskondlikke tegureid;
- Doosi piiratus – kiirgustegevuse käigus ei tohi doosid ületada kiirgusseadusega kehtestatud doosipiirmäärasid, kusjuures neid ei kohaldata meditsiinikiirituse suhtes.

KIIRGUSOHUTUSE VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Tõstame inimeste teadlikkust ioniseeriva kiirguse võimalikest ohtudest ja ohtude vähendamise meetoditest.

Viime läbi teabepäevi elanikele, et informeerida neid viimastest muudatustest ja aktuaalsetest teemadest kiirguskaitse valdkonnas. Samuti korraldame kiirgusallikate kokku kogumise kampaaniaid, mille raames pöörame tähelepanu võimalusele, et inimeste käes võivad olla nende teadmata esemed, mis võivad neile ohtu kujutada. Täiendavalt pöörame tähelepanu radoonile, et tõsta inimeste teadlikkust radoonist tingitud terviseriskist. Eesmärk on ka jagada kiirguslaseid teadmisi rohkem kooliõpilastega.

2. Vähendame radioaktiivsetest jäätmetest ja nende käitlemisest tulenevaid ohtusid.

Enamik Eesti radioaktiivsetest jäätmetest pärineb Nõukogude Liidu ajast, nt Paldiski endiselt tuumaobjektilt, Tammiku radioaktiivsete jäätmete hoidlast ja Sillamäe NORM-jäätmete hoidlast. Tänapäeval on peamised radioaktiivsete jäätmete tekitajad kiirgustegevusluba omavad meditsiini-, tööstus- ja teadusasutused. Tammiku lõpphoidla eesmärk on vabastada maa-ala üldiseks kasutamiseks. Aastaks 2040 tuleb Eestisse rajada radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspaik. Kuni lõppladustuspaiga rajamiseni on Paldiskis asuvad reaktoriseksioonid ja radioaktiivsed jäätmed olukorras, kus kliimamuutuste vms teguri põhjustatud hädaolukorra tulemusel võib toimuda pinna- ja põhjavee ning pinnase radioaktiivne saastumine.

3. Minimeerime looduslikest kiirgusallikatest tingitud ohud.

Esiteks lõpetame täiendava uuringuvajadustega maa-alade kaardistamise, mille eesmärk on kogu Eesti ala kohalikud omavalitsusüksused liigitada kas madala või kõrge radooniriskiga maa-alaks. Teiseks viime läbi üleriigilise siseruumide õhu radooniuuringu, mis on oluliseks sisendiks väike- ja korterelamute rekonstrueerimise toetuse meetmete välja töötamiseks. Kolmandaks, olemasolevate andmete põhjal selgitame välja radoonist tingitud kopsuvähijuhtude arvu Eestis. Kõiki kogutud andmeid kasutatakse sisendina pikaajalise radoonist tingitud terviseriski vähendamise strateegia välja töötamisel.

ALAEESMÄRK 10: JÄÄTMEKÄITLUS

Jäätmekäitluse korraldamise valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Jäätmetekke vältimine ja toodete korduskasutamine ning parandamine on igapäevase käitumise osa ning jäätmetest luuakse uut väärtust toormena.

Jäätmetekke vältimise raames tarbitakse mõistlikult ning vajaduspõhiselt keskkonnahoidlikke tooteid ja teenuseid, tekkekohal kogutakse jäätmeid liigiti, jäätmeid käsitletakse kui väärtuslikku ressursi. Jäätmekorraldus lähtub jäätmehierarhiast, kus eelistatult on jäätmetekke vältimine. Kus jäätmete vältimine on võimatu, tuleb toetada toodete korduskasutust ja jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist. Toodete parandamine ja remontimine on võimalik, lihtne ja mugav ning majanduslikult mõttekas. Kasutades tekkinud jäätmeid kui ressursi on võimalik saada loodusvaradest maksimaalselt väärtust ja vähendada nõudlust uute loodusvarade järele. Kui ringlussevõtt pole võimalik, siis tuleb eelistada muul viisil taaskasutamist, sh sektoriülest ressursside riskasutamist, et võimalikult vähe suunata jäätmeid põletusse või ladestada neid prügilasse. Jäätmetest toormena väärtuse loomine asendab toormaterjali kasutuselevõttu.

MÕÕDIK	ALGTASE	SIHTTASE
Jäätmetekke inimese kohta (va põlevkivijäätmed)	4151 kg/in (2020)	4000 kg/in (2030)
Olmejäätmete ringlussevõtt	29% (2020)	60% (2030)

Jäätmekäitluse korraldamise peamine eesmärk on korrastada ning korraldada jäätmehooldust süsteemselt kõigil valdkonna tasanditel, ühtlustada riiklikud eesmärgid, seada sihid ja ülesanded kohalikele omavalitsustele, ettevõtjatele, tootjatele ja elanikkonnale. Jäätmekäitlus peab olema korraldatud ajakohaselt, uudsel, kaasavalt ning lähtuma ringmajanduse ja jäätmehierarhia põhimõtetest.

Viieastmelises jäätmehierarhias – ehk vältimine, korduskasutuseks ettevalmistamine, ringlusse võtmine, muu taaskasutamine ja kõrvaldamine – on eelistatult jäätmetekke vältimine. Kus see on võimatu, tuleb tekkinud jäätmeid kasutada ressursina. Seetõttu on oluline tõsta ringlussevõtu võimekust ja tagada ohutu materjaliringlus. Eriti oluline on teisese toorme kvaliteet, mistõttu tuleb saavutada kõrge materjalide liigiti kogumise ja käitlemise määr. Tõhus liigiti kogumine ja ringlussevõtt soodustavad jätkusuutlikke tootmis- ja tarbimismudeleid, vähendades esmase toorme ja suurendades teisese toorme kasutust. Niisiis

ühelt poolt tuleb soodustada jäätmekäitluse arengut, et jäätmed uuesti ressursiks muutuks. Teisalt tuleb arendada sellist ettevõtlust, mis tekitataks vähem jäätmeid oma tootmises ja looks olemasolevast toormest rohkem väärtust. Hea jäätmekäitluse korraldus võib anda suure panuse majanduskasvu ja töökohtade loomisse. Sellega säästetakse väärtuslikke ressursse, välditakse keskkonnasaastet, panustatakse kasvuhoonegaaside heite vähendamisse ja ennetatakse terviseprobleeme. Jäätmekäitluse valdkond puudutab igaüht, nii üksikisikut, ettevõtet kui ka ametnikku. Jäätmehoolduse, sh jäätmekäitluse valdkond hõlmab nii riigi kui omavalitsuste ülesandeid, tootjate ühenduste, taaskasutusorganisatsioonide tööd, , jäätmekäitlejaid ning teisi jäätmekäitlusega seotud osapooli, nt ettevõtjaid. Jäätmevaldkond on lisaks jäätmehooldusele seotud nii materjalide omaduste ning ringlussevõetavusega, kuid samal ajal logistika ja tootedisainiga. Seetõttu panustab tõhus ja toimiv jäätmekäitluse korraldamine ühtviisi nii ringmajanduse, kliima kui ka elurikkuse valdkonda.

JÄÄTMEKÄITLUSE VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Loomes ja rakendame jäätmehierarhiat toetava õigusruumi ning tagame süsteemse järelevalve.

Tegevuste planeerimisel tuleb juhinduda jäätmehierarhiast, kus eelistatult on jäätmetekke vältimine. Kui jäätmete vältimine on võimatu, tuleb toetada toodete korduskasutust ja jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist. Tekkinud jäätmeid ressursina kasutades on võimalik saada loodusvaradest maksimaalset väärtust ja vähendada nõudlust uute loodusvarade järele. Lisaks jäätmehierarhia põhimõtete rakendamisele töötame välja uusi meetmeid pikaajaliste muutuste juurutamiseks.

Jäätmehierarhiast lähtuvaid tegevusi peab toetama neid põhimõtteid võimaldav jäätmevaldkonna õigusraamistik, mis on selge ja osapooltele üheselt arusaadav. Oluline on tagada tõhus järelevalve, millele saab kaasa aidata süsteemse ja tõhusa järelevalve kontseptsiooni loomine. Nende eesmärkide saavutamiseks on oluline tõhustada ka erinevate osapoolte avatud koostööd ja tagada piisav ekspertide järeelkasv. Lisaks on oluline toetada ka erinevate osapoolte motivatsiooni eesmärkide suunas liikumisel, mistõttu on erinevad toetusmeetmed jäätmevaldkonnas uute tehnoloogiate rakendamiseks, ärimudelite loomiseks, teadlikkuse tõstmiseks ja pädevuse suurendamiseks igati vajalikud.

2. Tagame jäätmevaldkonna andmete kvaliteedi, usaldusväärsuse ja kättesaadavuse.

Oluline on arendada andmehaldust, et see toimuks reaalamajanduse põhimõtete alusel ning võimaldaks langetada poliitikaotsuseid. Andmete kogumine ja esitamine peab olema kvaliteetne, läbipaistev ja õigeaegne ning on oluline, et andmed on kogutud ühtsetel alustel ja avaldatud jäätmealased andmed on usaldusväärsed. Tähtis on avaandmete kättesaadavus, mille alusel saavad ettevõtted luua uusi ringmajanduse ärimodeleid.

Jäätmevaldkonna täpsed tegevused sisalduvad nii Riigi Jäätmekavas kui ka ringmajanduse valges raamatus.

ALAEESMÄRK 11: MULLAKAITSE

Mullakaitse eesmärk aastaks 2030 on:

Tagada muldade hea seisund, et selle kaudu hoida elurikkust, säilitada süsinikureservuaari ja tagada mulla pakutavad ühiskonnale vajalikud hüved.

Mullakaitse eesmärgi saavutamiseks aastaks 2030 on vajalik Eestis ellu rakendada sidus mullakaitsest lähtuv keskkonnakasutuse, maakasutuse ja sotsiaal-majanduslikke vajadusi arvestav lähenemine, mis tagab muldade hea seisundi säilimise ja muldade elutähtsate teenuste pakkumise.

Mullavaldkonna indikaatorite ühtse lähenemise kujundamine on EL tasandil veel töös. Eestis katab mullaga seotud näitajaid riikliku keskkonnaseire mullavaldkonna alamprogramm. Tulevikus näeme, et muldade puhul tuleks seada sihid¹⁹:

1. Heas seisundis muldade osatähtsusele;
2. Muldade kasutamist mõjutavale maa netohõivele.

Muld on oluline ökosüsteem, mis oma elurikkusega pakub looduse hüvesid, olles toidu, energia ja tooraine tootmise meediumiks ning tagades hüvesid nagu süsiniku sidumine, veetaseme reguleerimine, sealhulgas põudade ja üleujutuste reguleerimine, vee puhastamine,

eluks vajalike toitainete kättesaadavuse reguleerimine, kahjuritõrje ja vaba aja veetmise võimalused. Heas seisundis muld on planeedi maismaaosa suurim süsinikureservuaar. Mullas toimub vee-, süsiniku- ja toitainete ringe ning see suudab lagundada ja filtreerida saasteaineid.

¹⁹ Mõlema osas sätestab 2023. a avalikustatav mullatervise direktiiv riikidele siduvad kohustused.

Seega panustab muldade kestlikum majandamine ka laiemalt ökosüsteemide ja rahvatervise kaitseks. Mullas leidub rohkem kui 25% kogu planeedi elurikkusest. Muldade head seisundit võib vaadata seega kui elutähtsat hüve.

Mullale kui taastumatule ja meie eluks asendamatu ökosüsteemide teenuseid tagavale ressursile ja olulisele keskkonnavaldkonnale ei ole Euroopas ega ka Eestis seni piisavalt tähelepanu pööratud. Mullatemaatikat Eestis käsitleb mõnevõrra Maapõueseadus, mis jõustus 01.01.2017 ja on kooskõlas Keskkonnaseadustiku üldosa seadusega, kuid kesket strateegiat ja õiguslikku raami mulla ja maahõive koosmõjus käsitlemiseks ei ole. Muld on primaarsektori maakasutajate peamine vara, mille tervisest ja heast seisundist nad otseselt sõltuvad. Seetõttu on mulla kaitse ja heaperemehelik kasutamine esmatähtis kõigile põllumajandustootjatele ja metsaomanikele.

Eestis juba 1983. aastast alates teostatud süstemaatilist mineraalsete põllumuldade seiret, mis annab hea ülevaate mulla füüsikaliste ja keemiliste parameetrite seisundist ja ajalistest muutustest. Alates 1957. aastast on läbi viidud mastaapset muldade agrokeemilist seiret, mille eesmärgiks on koostada põllumeestele väetustarbekaardid ja nende järgi optimeerida väetamist. Põllumuldade seire ei kata küll tervet Eestit, kuid uurimise all on enam levinud mullatüübid koos erinevate veerežiimidega. Alates 2018. aastast on riiklikusse seiresse haaratud ka metsamuldade analoogid, mis võimaldab paremini hinnata kultuuristamise mõjusid muldadele. Metsamuldade seire lähtub ICP Forest põhimõtetest²⁰, aga on olnud projektipõhine ja ilma püsikindluseta. Ebapiisav ja ebastabiilne eelarve ei ole võimaldanud seni laiendada mullaseiret tasemele, mis lubaks teha üldistust Eesti muldade seisundist, jälgida nii põllu-, metsa-, linna-, looduslike alade muldade seisundi trende ning anda seeläbi teavet keskkonnavaldeks otsusteks.

MULLAKAITSE OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Kujundame mullapoliitika elluviimiseks sihistatud keske õigusliku ja keskkonna ja maakasutuse vajadustest lähtuva muldade kasutamise käsitluse

Muldade tähtsus elutähtsa ressursina peab olema riiklikult teadvustatud ja muldade panust ühiskonda ja keskkonda arvestatud muldade seisundit mõjutavate otsuste tegemisel. Muldade kasutust mõjutavad nii majandamispraktikad põllumajanduses ja metsanduses kui ka see, missugune on riiklik maahõive tervikuna ja kas selle läbi viiakse kasutusest välja väärtuslikku mulda või kahjustatakse mulla seisundit pöördumatult. Selle jaoks tuleb koondada muldi mõjutavate õigusaktide regulatsioonid, need harmoniseerida ja uuendada lähtuvalt mullakaitsest.

2. Lepime kokku muldade kasutust oluliselt mõjutavate maahõive aluspõhimõtted ja seame sellele sihid

Maakasutuse juhtimiseks on vajalik leppida kokku maahõive hierarhia ehk mis põhimõtetest ja kriteeriumidest maa hõivamisel lähtutakse. See vajadus tuleb ka 2023. a avalikustatava mullakaitse direktiivi kaudu. Liikmesriigid peavad enda õigusesse üle tooma sellised põhimõtted, mis väldivad ja vähendavad inimtekkelist maahõivet nii, et kasutatakse ära võimalikult palju juba muudetud maa-ala. Selleks, et maakasutuse viise mulla kaitse seisukohast prioriseerida, tuleb välja töötada selline kriteeriumide pakett, mis väljendaks riigi huve enda maa kasutamisel nii mullakaitsest lähtuvalt, elurikkuse ja kliima eesmärkide saavutamise kaudu kui ka tagaks tasakaalu sotsiaalsete ja majanduslike vajadustega.

3. Täpsustame ja arendame mullaseiret ja muldade seisundi hindamiseks vajalikke meetodikaid

Mullavaldkonna seire alarahastuse tõttu on terviklik ülevaade muldade heast seisundist puudulik. Edaspidi tuleb täpsustada, mis andmeid peab riik mullaseire seisukohast tähtsaimaks ehk mis peaks olema

²⁰ International Co-operative Programme on Assessment and Monitoring of Air Pollution Effects on Forests (ICP) <http://icp-forests.net/>

uuenenud mullaseire allprogrammi eesmärk. Oluline on välja selgitada, mis on vastavate eesmärkide täitmiseks vajalikud seiratavad näitajad ning analüüsida, kuidas peaks ja oleks võimalik seirevõrku laiendada. Seire peab panustama mullakaardi uuendamisse ja maahõive sihtide seadmisesse ning selle aluskaalutluste teostamisse. Võtame ette riikliku teadus-arendustegevuse projekti, mis võimaldaks muldade ja maa kasutamise puhul kokku leppida kõige asjakohasemad parameetrid, mida Eestis mõõta ja avalikustada, sh digitaalselt avaandmetena.

4. Kaasajastame süsteemselt Eesti suuremõõtkavalise mullastikukaardi.

Olemasolev mullastikukaart on suure väärtusega, ent see vajab nii muldade kaitse ja kasutamise kui kõigi teiste keskkonnavaldkonna otsuste parendamise seisukohalt uuendamist. Eesti mullastiku kaarti²¹ ehk Eesti maakatastri maa kvaliteedi ja hindamise kaardi ei ole selle loomisest saadik ca 30 aasta jooksul ajakohastatud. Sisuliselt on mullastikukaardi näol tegemist staatiliste, ühekordse projekti raames kogutud andmetega. Tänapäevaks on mullastikukaart osaliselt nii tehniliselt kui sisuliselt vananenud ja vajab ajakohastamist. Esmalt tuleb leppida kokku Eesti mullastiku kaardi uuendamises (juriidilised küsimused, rahastus, teostus, sh koordineerimine) ning seejärel asuda kaarti vajaliku regulaarsusega uuendama. Mullastikukaart peab olema dünaamiliselt uuenev andmekogu, mille sisulise uuendamise protsess on pikaajaline ja pidev.

²¹ <https://geoportaal.maaamet.ee/est/Ruumiandmed/Mullastiku-kaart-p33.html>

TUGIVALDKONNAD

ALAEESMÄRK 12: KESKKONNATEADLIKKUS JA -HARIDUS

Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Keskkonnateadlik mõtteviis ja käitumine on saanud normiks kõigis eluvaldkondades.

Eesti elanikud tegutsevad erinevates rollides keskkonnahoidlikult. Keskkonnateadliku mõtteviisi all mõistame antud kontekstis inimese ja keskkonna vaheliste suhete ja vastastikuse mõju mõistmist, oskust seda oma hoiakutes väljendada ning valmisolekut nendega oma otsustes ja tegevuses arvestada. Keskkonnateadlik inimene lähtub oma valikutes teaduslikult tõendatud seisukohtadest ja asjakohasest keskkonnainfost. Keskkonnateadlikuks käitumiseks peame tegutsemist, mis panustab planeedi jätkusuutlikkusse ning nende käitumiste vältimist, mis keskkonda kahjustavad.

Keskkonnateadlikkuse ja -hariduse valdkonna ülesandeks on kogu ühiskonna keskkonnateadlikkuse kujundamine sh mitteformaalse keskkonnahariduse arendamine. Valdkonna eesmärgiks on erinevaid osapooli kaasav keskkonnahariduse võrgustik, mille tegevuse tulemusena suureneb keskkonnahariduse kvaliteet ning elanike keskkonnateadlikkus järjepidevalt; usaldusväärne ja ajakohane keskkonnainfo on kättesaadav ning inimestel on võimalik igapäevaelus keskkonnateadlikke valikuid teha.

Keskkonnaprobleemide põhjused on reeglina ühiskonnas ja seetõttu on oluline, et kõigis ühiskonnaelu valdkondades ning igal tasandil – riik, omavalitsus, ettevõtja, üksikisik – juurduks keskkonnateadlik mõtteviis ja keskkonnahoidlik käitumine. Keskkonnateadlikkus on inimese ja keskkonna vahelise suhte ja vastastikuse mõju mõistmine ning valmisolek neid oma tegevuses arvestada; keskkonnateadlik inimene lähtub oma otsustes teaduslikult tõendatud seisukohtadest ja asjakohasest keskkonnainfost. Keskkonnateemade mõistmine eeldab teaduspõhist arusaama keerukatest protsessidest. Seetõttu tuleb pöörata tähelepanu loodusteadusliku ja keskkonnavalase kirjaoskuse

kujundamisele nii haridussüsteemis, kui ka elanikkonna väga erinevates sihtrühmades.

Keskkonnateadlikkuse valdkonnas käsitleme kolme suuremat alateemat:

1. Keskkonnateadlikkus ühiskonnas – keskendub tähendusliku, aja- ja asjakohase keskkonnainfo kättesaadavusele, keskkonnahoidlike hoiakute ja käitumisviiside kujundamisele sh mitmekesiste temaatiliste teavituskampaaniate korraldamisele ning võimaluste loomisele keskkonnahoidlikuks käitumiseks.
2. Keskkonnateadlikkuse edendamine haridusasutustes koostöös keskkonnahariduskeskustega – keskendub formaalharidusele ning formaal- ja mitteformaalhariduse koostööle sh temaatiliste info- ja õppematerjalide koostamisele, õpetajate ja noorsootöötajate täiendkoolituste korraldamisele, õppekava toetavate keskkonnaharidusprogrammide loomisele erinevatele haridusastmetele, õppeprogrammidel osalemiseks vajaliku rahastamissüsteemi arendamisele ning haridusasutuste koostööprojektide toetamisele jne.
3. Mitteformaalse keskkonnahariduse korraldus – keskendub keskkonnahariduskeskuste võrgustiku arendamisele: kvaliteedisüsteemi loomisele ja rakendamisele, jätkusuutliku rahastamismudeli väljatöötamisele, keskkonnahariduskeskuste töötajate täiendkoolituste korraldamisele ning võrgustiku koostööprojektide toetamisele.

KESKKONNATEADLIKKUSE JA -HARIDUSE OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Loomes keskkonnateadlikkuse kompetentsikeskuse, mis koordineerib ja korraldab valdkondlike tegevusi ja erinevate osapoolte koostööd.

Kompetentsikeskus käivitab erinevatele sihtrühmadele suunatud arendusprojekte, koordineerib üleriigilisi keskkonnaharidusprojekte, viib läbi koolitusi erinevatele sihtrühmadele, korraldab teavituskampaaniaid, sh tutvustab keskkonnainfo allikaid ning on oma toimimisega keskkonnahoidlikkuse eeskujuks.

2. Töötame välja ja viime ellu riikliku keskkonnahariduse arendamise programmi.

Programmi olulisteks tegevusteks on haridusasutuste, keskuste ja kogukonna koostöö arendamine, sh keskkonnahariduse lõimimine õppeainetesse ja huvitegevustesse ning koolide, keskkonnahariduskeskuste, noortekeskuste keskkonnasõbralik toimimine.

3. Toetame ja tunnustame avaliku sektori, ettevõtete, kodanikuühenduste ja üksikisikute tooteid, teenuseid ja tegevusi, mis loovad võimalusi keskkonnahoidlikuks käitumiseks.

Kavandame ja viime ellu erinevatele sihtrühmadele suunatud keskkonnateemasid käsitlevaid arendusprojekte. Kavandame toetusmeetmeid keskkonnasõbralike toodete ja teenuste arendamiseks. Korrastame keskkonnahoidlike tegevuste, toodete ja teenuste tunnustamise süsteemi.

ALAEESMÄRK 13: MAAKASUTUS JA MAATOIMINGUD

Maakasutuse ja maatoimingute valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Maakasutuse otsused ja nende rakendamiseks tehtavad maatoimingud viiakse ellu kooskõlas maakasutuspoliitika põhimõtetega.

Maa on piiratud ressurss, mille väärtus ajas kasvab, ühtlasi kasvavad ka konkurents maale ning nõudmised maaga seotud info ulatusele, kvaliteedile, kogumisele, kättesaadavusele ja kasutamisevõimalustele. Keskkonnamuutustega kohanemisel on vaja järjest paindlikumaid maakasutuse suunamise ja ümberkorraldamise võtteid, et reageerida tekkivatele muutustele õigeaegselt, loova ja loodust säästvalt.

Maakasutuse ja maatoimingute korraldamise tulemusena on tagatud looduskeskkonna ja loodusvarade säästlik kasutamine, inimesi rahuldav elukeskkond ja majanduse arenguks vajalikud ressursid looduskeskkonda oluliselt kahjustamata ning looduslikku mitmekesisust säilitades. Maakasutuse korraldamisega on võimalik suunata muutusi majanduses ja keskkonnas, mõjutada elurikkust ja kliimat, toetada ringmajandust. Maakasutust

korraldatakse ruumilise planeerimise ja maatoimingute koostöös.

Maakasutuspoliitika on riiklike abinõude kompleks, mille eesmärk on tagada maa majanduslikult otstarbekas, kuid samas keskkonnasõbralik ja ühiskonnakeskne kasutus, mis on aluseks ruumilisel planeerimisel ja maakasutuse otsuste tegemisel. Maa kui piiratud ressursi kasutusele on konkurents erinevate valdkonnapoliitika eesmärkide ja huvigruppide vahel. Maakasutuspoliitika loob raamistiku vastuoluliste huvide lahendamiseks lähtudes ühiskonna kui terviku huvidest.

Maakasutust suunavad regulatsioonid on riikides väga erinevad tulenevalt nende õigussüsteemidest ja ajaloolisest taustast. Eesti maakasutusega seotud regulatsioonid on loodud peale taasiseseisvumist erinevate valdkondade poolt ja ei moodusta terviklikult toimivat

süsteemi. Põhitähelepanu on eelnevalt olnud maareformil. Ruumiotsuseid tehakse sageli erinevate valdkondade vajadustest tervikpilti omamata. Ühtlasi puuduvad üldised kaalutuspõhimõtted konkureerivate huvide vahel otsustamiseks ning seetõttu on vajalik kokku leppida ühtsed maakasutuspoliitika põhimõtted ja sellest lähtuvalt korrastada seotud õiguslikud regulatsioonid.

Maatoimingud on maaga seotud tehingud ja maakorraldustoimingud, mille tulemusena muudetakse kinnisasja piire ja/või sellega seotud õiguseid. Maakorraldustoimingud loovad võimaluse maa otstarbekamaks kasutamiseks ja majandamiseks. Maatoimingute tulemus fikseeritakse eelkõige maakatastris, kus kajastatakse mh kinnisasja ruumiline ulatus, maa kasutusega seotud andmed ja maa väärtuse andmed. Planeeringute (sh detailplaneeringute) elluviimiseks tehtavate maatoimingute käigus võib olla vajadus maad avalikes huvides omandada, võõrandada, ümber kruntida ja seada kasutuspiiranguid.

Maatoimingute valdkonnas on oluline arendada digitaalseid teenuseid nii, et maatoimingute tegemiseks vajalik ja maatoimingute tulemusel tekkiv kvaliteetne informatsioon oleks kiiresti ja lihtsalt kättesaadav ning taustal toimivad digitaalsed teenused toetaksid jätkusuutlikke maakasutuse otsuseid. Möödapääsmatu on maakatastritoimingute üleviimine täielikult digitaalsetele ja kasutaja vajadustest lähtuvatele teenustele. Lisaks on oluline lihtsustada maakorralduse läbiviimise võimalusi, et muuta maaüksused neile kompaktsema ja ühtsema kuju andmise läbi otstarbekamalt majandatavaks, mis võimaldab tõhustada ressursside kasutamist.

Maaressursi, sh riigi maareservi on vaja hoida ja hallata heaperemehelikult, mh väärtustades maa perspektiivset kasutust planeerimisprotsessi käigus. Selleks, et maa saaks suunata kasutusse uuel sobival otstarbel tuleb pöörata tähelepanu maa taaskasutusele võtmisega seotud tegevustele, sh likvideerida mittevajalikuks ja ohtlikuks muutunud ehitised.

MAAKASUTUSE JA MAATOIMINGUTE VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Lepime kokku ja rakendame maakasutuspoliitika põhimõtted.

Maakasutuspoliitika kujundatakse jätkutegevusena, mille eesmärgiks on kokku leppida erinevates maakasutuse põhimõtetes. Selle väljatöötamine peab toimuma asjakohaste valitsusasutuste koostöös ja kõiki valdkonnast huvitatud osapooli ja huvigruppe kaasates. Seirame maakasutust (sh maahõivet) ja selle muutuseid vastavalt kokkulepitud mõõdikutele, milleks töötatakse välja vastav metoodika. Maakasutust puudutavate otsuste tegemisel lähtutakse kokkulepitud maakasutuse põhimõtetest ja tuginetakse maakasutuse seire ajakohastele andmetele. Eesmärk on pidurdada maa netohõivamist ja looduskeskkonna asendumist tehiskeskkonnaga, taastada kasutuseta maa looduslik seisund, soodustada olemasoleva asustuse tihendamist samal ajal arvestades elurikkust ja kliimamuutuste mõjuga kohanemist toetavate rohealade vajadusega. Eesmärkide täitmiseks on vajalik maakasutuse põhimõtete rakendamine kõigi valdkondade poolt, kes tegelevad maakasutust mõjutavate ruumiotsustega. Lisaks on vaja kokku leppida maahõivehierarhia ehk mis põhimõtetest maa hõivamisel lähtutakse ja mida tuleb kohaldada ruumiplaneerimisel. See on seotud eesmärgiks ka mulla valdkonnas. Hierarhia rakendamise vajadus tuleneb 2023. aastal avalikustatava mullatervise direktiivi kaudu, millega seatakse siduvad sihid aastaks 2030 maa netohõive vähendamiseks.

Maakasutuspoliitika arvestab planeerimiseseaduse ja kvaliteetse ruumi põhimõtetega, strateegiliste planeeringutega, ehituse pika vaatega jt asjakohaste strateegiatega moodustades nendega ühtse terviku.

Tagame, et riigil on ühtne avaliku sektori huve teeniv maareserv, mida valitsetakse kokkulepitud põhimõtete alusel. Riik omab terviklikku ja pikka vaadet avalikest huvidest riigimaadel ning on heaperemehelik maaomanik omades detailset ülevaadet oma maaportfelist, kus iga maaüksuse vajalikkus

on eesmärgistatud ja kulud selle korrashoiuks planeeritud. Säilitame maareservi võimalikult kuluefektiivselt, tagades maa käibes hoidmise nii kaua, kui seda ei ole vaja kasutada avalike ülesannete täitmiseks ning vähendades sellega ka avaliku sektori kulusid.

Ruumiline planeerimine ja maatoimingud on sidusad. Maakasutuse põhimõttelised kokkulepped tehakse planeerimise protsessis, mis fikseeritakse eelkõige maatoimingutega, muutes vajadusel maaomandi ja -kasutuse piire, hüvitades väärtuse languse jm. Maakasutuse planeerimisel hoitakse avalikud ja erahuvid tasakaalus ning planeerimisotsuste mõjud ümbritsevale keskkonnale on hinnatud. Erinevate valdkonnapoliitikatega maaomandile seatavate piirangute poolt põhjustatud maa väärtuse languse hüvitamise meetmed maaomanikele ja kohalikele kogukonnale peavad olema põhimõtteliselt sarnastel alustel. Süsteemselt tuleb analüüsida maapoliitiliste meetmete omavahelist kooskõla, sh maamaksu soodustuste ja –vabastuste kooskõla muude hüvitusmeetmega ning avaliku sektori tegevuse tulemusena kaasnud kinnisvara väärtuse tõusu kompenseerimise võimalusi. Näiteks maaomanikud, kelle maa väärtus avalike investeeringutega kasvab, tagastaksid lisandväärtuse kasvava maamaksu või muude meetmega. Oluline on, et avalike investeeringute tegemisel saaksid õiglase hüvitise need maaomanikud, kelle maa väärtus väheneb. Maamaksust laekuv tulu peab toetama kohalike omavalitsuste võimekust suunata maakasutust ja hoida elukeskkonna kvaliteeti.

2. Korrastame maatoimingute õigusaktid, rakendame õigusakte ning arendame maatoimingute eest vastutavaid asutusi terviklikult.

Vaatame üle olemasoleva ning vajadusel töötame välja uue õigusliku regulatsiooni, mis toetab maakasutuspoliitika rakendamist ning maatoimingute tegemist. Ühtlustame ja standardiseerime maakasutuse otstarbed maakatastris ja planeeringutes maakasutuse selgemaks suunamiseks. Tagame, et riigi ja kohalike omavalitsuste vahelised maatoimingud on lihtsad ja tehtavad võimalikult väikese ressursikuluga.

Tõhustame ja koordineerime asutuste koostööd maakasutuse korraldamises ning analüüsime maatoimingute valdkonna ja sellega tugevalt seotud ruumiloomet, planeerimis- ja ehitusvaldkonna integreerimist. Suurendame keskselt digitaalsete maateenuste pakkumist teistele riigiasutusele ja kohalikele omavalitsustele.

3. Viime maatoimingud ellu lihtsalt ja digitaalselt.

Koondame maa ja kinnisvaraga seotud andmed, regulatsioonid, tööprotsessid ja infosüsteemi teenused ühtseks maatoimingute platvormiks, mille keskne andmekogu on maakataster. Kogume maatükkide iseloomustavaid andmeid süstemaatiliselt ja seotult Eesti topograafia andmekoguga, tagades asukoha andmete sünkroonsuse mõlemas andmekogus. Maatoimingute platvormi teenused ja andmed ning andmevahetus teiste maa kasutust ja omandit määratlevate andmekogudega (sh kinnistusraamat, ehitisregister ja planeeringute andmekogu) loovad aluse kvaliteetsele ja tõhusale tööriistakogule maaga seotud ruumiliste toimingute tegemiseks ja maakasutusest ülevaate saamiseks (sh maakasutuspiirangutest ja maahõivest). Edendame digitaalsete maakorraldustoimingute kasutamist, et need oleksid tavapäraseks viisiks maakasutuskokkulepete tegemisel planeeringute elluviimisel. Tagame, et maatoimingud on maaomanikele ja teistele huvitatud isikutele lihtsad ja kiired.

ALAEESMÄRK 14: RUUMIANDMED

Ruumiandmete tagamise valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Kvaliteetsed ruumiandmed ja -teenused on igaühele kättesaadavad ja toetavad tarkade otsuste tegemist.

Ruumiandmed on asjakohased, ajakohased, usaldusväärsed ja kvaliteetsete e-teenustega kasutajasõbralikult kättesaadavad, aitavad hoida Eesti pärandit, kultuuri, keskkonda, julgeolekut ja turvalisust ning parandada riigi, selle erinevate piirkondade ja ettevõtete konkurentsivõimet. Ruumiandmed on tagatud piisava infrastruktuuriga, toimib riskasutus andmebaaside vahel. Kolmemõõtmelised ruumiandmed ja satelliitseireandmed toetavad Eesti riigi ja inimeste tegevusi nende ruumiliste aspektide kirjeldamisel, analüüsimisel, visualiseerimisel, jätkusuutliku ühiskonna ehitamisel ja strateegiliste eesmärkide saavutamisel.

Ruumiandmete tagamine hõlmab asukohaga seotud andmete kogumist, hoidmist, töötlemist ja jagamist teenuste abil. Ruumiandmed on näiteks kaardid, ortofotod, kõrgusandmed, satelliitseire tulemused, maaüksuste piirid, aadressid, loodus- ja ehitatud keskkonna objektide andmed. Teenuseid saab luua ja andmeid otsuste tegemiseks riskasutada, kui andmed on ajakohased ning kogutud ühtsel korrapärasel viisil.

Ruumiandmetega on seotud ühiskonna kõik valdkonnad (sh kõik Eesti 2035 ja KEVAD

valdkonnad). Kvaliteetsete digitaalsete ruumiandmete ja seonduvate teenuste olemasolu on Eesti looduskeskonna, riigi, rahva, kultuuri ja majanduse jätkusuutlikkuse ning sise- ja välisturvalisuse, aga ka strateegilise julgeoleku küsimus. Asukohainfo, kaardid ning ruumiandmeteenused loovad seosed kõigi geograafilises ruumis olevate objektide, nende hetkeolukorra, mineviku ja tõenäoliste tulevikusündmustega. Ruumiandmete tulevikusuund on kvaliteetsete ja lisaandmetega rikastatud ruumiandmete riskasutatavuse tagamine, sh 3D-andmestiku loomine ja jagamine.

Eesti tegevust ruumiandmete tagamisel raamistab INSPIRE direktiiv. 2022. a lõpuks on Eestis INSPIRE raames kirjeldatud 88 andmekogu 117 ruumiandmeteenust, kuid teenused vajavad kaasajastamist. Tulevikus lisandub teenuseid juurde. 31 andmestiku puhul on teada teabevaldaja, kuid kättesaadavaks tehakse need peale andmete korrastamist. 62 andmestiku puhul ei ole hetkel teabevaldajat, kellel oleks andmehõive protsess korraldatud või pole andmehõive koordineeritud ühetaoliselt (nt mõned kohalike omavalitsuste valduses olevad andmed).

RUUMIANDMETE VALDKONNA OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Hõivame, töötleme, analüüsime ja avalikustame ruumiandmeid ning arendame aja- ja asjakohaseid ruumiandmeteenuseid, sh rakendame 3D- ja tehisintellekti lahendusi.

Igal tasandil otsustusprotsessidesse ruumiandmete oskusliku kasutamise integreerimine. Selleks uuendatakse ruumiandmete hõivamise süsteem ja luuakse kasutajate ootuste kohased teenused, mis toetavad digiväelist ühiskonda. Rakendatakse kolmemõõtmeliste andmete ja teenuste ning tehisintellekti lahendused, kratid. Kasutajate koolitamine on pidev.

2. Tagame ruumiandmete kui avaandmete koostoimelisuse ja leitavuse, sh Eesti geoportaali ruumiandmete kataloogi kaudu.

Nii INSPIRE direktiiviga nõutud kui ka siseriiklike andmestike metaandmete koondamise koht on Eesti geoportaali ruumiandmete kataloog, kust on hästi leitavad nii riigiasutuste, kohalike omavalitsuste kui ka

vabatahtlike teabevaldajate ruumiandmed. Kataloogi ning avaandmete portaali vahel toimib andmevahetus. INSPIRE direktiiviga kaetud ruumiandmete teabevaldajad on teadlikud direktiivi nõuetest ja arvestavad nendega andmete hõivel, haldamisel, töötlemisel ning andmekogude arendamisel.

3. Kesksete lahenduste rakendamine avaliku sektori arendustes aluskaarditeenuse, asukohaotsingu ja kaardiakna osas.

Nii aluskaardid kui ka aadressiandmed hoitakse jooksvalt ajakohasena ja aluskaarditeenuseid kujundatakse ning arendatakse järjepidevalt tuginedes kasutajate vajadustele. Lisaks kahemõõtmelistele kaarditeenustele luuakse ka kolmemõõtmelised kaarditeenused. Riiklikud aluskaardid ja In-ADS lisatakse koosvõime raamistikku, et riiklike süsteemide arendajad kasutaks alati ajakohast ning kvaliteetset kaardiinfot. E-riigi koodivaramus avaldatakse taaskasutuse ning ühtse kasutajakogemuse eesmärgil kaardiakna kood. Arvestades liikuvuse ja ligipääsetavuse nõudeid arendatakse huviobjektide (POI - point of interest) kogumist ja otsingusüsteemidega integreerimist, luuakse kaarditeenuste juurde teekonnaarvutuse süsteem.

ALAEESMÄRK 15: KESKKONNAKORRALDUS

Keskkonnakorralduse valdkonna eesmärk aastaks 2030 on:

Keskkonnakorralduslikke meetmeid rakendatakse kui tööriistakasti, et tagada hea keskkonnaseisundi ja tõhusa keskkonnakasutuse jaoks vajalik raam ning tuua sidusalt kokku majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnakaalutlused

Ühiskonna keskkonnakasutus on korraldatud nii, et igas keskkonda mõjutavas otsustamise etapis on hinnatud selle keskkonnamõju ning seda teadlikult ennetatakse või mõju on leevendatud ja kontrollitud. Riiklik raamistik toetab seda nii majanduslike, keskkonnavalade kui ka sotsiaalmajanduslike motivaatorite abil, mis on omavahel sidusad. Kasutatakse õigeid instrumente õiges kohas ehk süsteem on tasakaalus nii piiritlevate, edendavate kui ka vabatahtlike meetmete vahel.

Keskkonnakorralduslikke meetmeid rakendatakse selle jaoks, et tagada otsustajate poolt (tarbija, tootja, poliitikakujundaja jt) tegevuste keskkonnamõju teadlik kaalutlemine, väiksema keskkonnamõjuga otsuse soodustamine, leevendamismeetmete kasutuselevõtt ja olulise mõju vältimine, keskkonnamõju hüvitamine, tegevuste ohtlikkuse vähenemine ja keskkonnakestlike tehnoloogiate levik, teave keskkonnaseisundist ja keskkonnahoidlikkust tõstvate meetmete kasutuselevõtt, kas läbi vabatahtlike meetmete või läbi finantsotsuste. Keskkonnakorralduslike meetmete eesmärk on luua raam ohutuks ja teadlikuks materjaliringluseks nii ressursside

ammutamise, toote tootmise, teenuse pakkumise kui ka tekkivate jääkressursside kasutamise ja väärimise osas. Sealhulgas on oluline roll sellel, et kogu ahel toimingute vahel on läbipaistev, kasutatud ressursside ja kemikaalide teave liigub igas etapis edasi ja on teada ning võimaldab juhtida toiminguid reaalajas ühiskonda teenindava tulemi suunas ja seda keskkonnakestlikult.

Keskkonnakorralduslikud meetmed on vahendid kõigi keskkonna- ja kliimaeesmärkide suunas liikumise kiirendamiseks. Neid rakendatakse vastavalt probleemi ulatusele ja mõjutatavale osapoolale, kas vabatahtlikult või läbi regulatsiooni. Näiteks võib teatud olukorras olla rangest piirangust tõhusam majanduslike raamide seadmine nii, et need soodustaksid keskkonnakestlike muutusi, aga teisel juhul on keskkonnarisk nii kõrge, et piirid peavad olema ette antud läbi piirnõuete. Keskkonnakorralduse suuna põhieesmärk ongi edendada igasuguste kestlikusse arengusse panustavate tegevuste eelistamist, selles suunas otsustamist ja teadlikku keskkonnakaalutlust oma tegevustes.

KESKKONNAKORRALDUSE OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID

1. Arendame KMH/KSH protsesside tõhusust ja korrastame õigusruumi.

Kiiremaks keskkonna- ja kliima- kui ka energiaprojektide elluviimiseks on enamasti vajalik teha keskkonnamõjuhindamise ja keskkonnamõju strateegilise hindamise (KMH/KSH) eelhindang, seejärel vajadusel KMH/KSH ning teostada sellega koos ja järel ka keskkonnakaitselubade taotlemise ja menetlemise protsess ning selles kontekstis asukonnaspetsiifiline analüüs, et tuvastada piirkondlik keskkonnakvaliteedi taluvuspiir, sh kuidas tegevus sinna mahutub. Arendame KMH/KSH protsesse nii, et nende menetlus tagaks roheüleminekuks vajalike arenduste elluviimise keskkonnakestlikult ja majanduslike vajadustega kooskõlas. Uuendame hindamise elemente vastavalt roheülemineku kesksetele suundadele ning optimeerime menetlust vastavalt riskidele.

2. Rakendame keskkonnakasutuse reguleerimise raamistiku terviklikku lähenemist.

Loomme ülevaate keskkonnakorralduslike meetmete rakendamise ja iga instrumendi eesmärkidest, et nende vajadust saaks läbivalt ja süsteemselt poliitikakujunduses kaaluda ja rakendada. Võtame tegevustes ja otsustes läbivalt kasutusele keskkonnakorralduslikud põhimõtted, nagu „ei kahjusta oluliselt printsiip“, mõjude ja alternatiivide kaalumise, sh eraldi ohutu ja ringse materjaliringluse põhimõtete järgimise ning kestliku ja rohelise kemikaalipoliitika täiendava edendamise. Toote ja tootmise olulusringiga seotud otsused teeme ringmajanduse põhimõtetest lähtuvalt. Rakendame ja edendame vabatahtlikke meetmeid, nagu keskkonnanahoidlikud ja väärtuspõhised riigihanked, ökomärgised, keskkonnajuhtimissüsteemid, kestliku rahastuse printsiipide rakendamine jt, et soodustada aja kiirendad teadlikku roheüleminekut. Kemikaalide kasutamine peab olema toodete ja teenuste pakkumisel teadvustatud ja nii keskkonnamõju kui ka inimtervise kaitse seisukohalt olulisel kohal.

3. Loomme õigusraami, mille kaudu arendatakse edasi keskkonnakestlikkust toetavat tarbimise, tootmise ja rahastamise mudelit ning töötatakse välja rohepesu kaitsemehhanismid.

Töötame välja uue ja roheülemineku jaoks toimiva majandusliku raamistiku, mis suunab otsustajaid, tootjaid ja tarbijaid eelistama keskkonnakestlikke tegevusi ja tagab "keskkonnakasutaja maksab" printsiibi toimimise. Tagame keskkonnavaldkonna jätkusuutliku rahastamise ja kiirendame läbi selle riigi ja erasektori koostöös roheüleminekuks vajalikke tegevusi, jätmata selleks vähem valmistunud osapooli maha ja tagame turutõrgete lahendamise. Soodustame kapitalivoogude liikumist keskkonnakestlikesse tegevustesse ja sidustame riiklikud ja sektoriaalsed vajadused, et kestliku rahastuse algatusi kõige tulemuslikumalt kasutusele võtta. Tagame, et rohevähited oleksid sisulised ja need ei moonutaks konkurentsi ning õigusraam oleks selleks terviklik.

4. Tõhustame keskkonnakaitselubade süsteemi tegevusala- ja riskipõhiselt

Viime lõpuni keskkonnakaitseluba 3.0 protsessi, selleks, et keskkonnakaitselubadega reguleerimine oleks rakendamisel nii palju, kui keskkonnariskide maandamiseks on vajalik. Keskkonnakasutus peab olema keskkonnakaitseloa raames. käsitletud terviklikult. Keskkonnakaitseluba vajavad ainult olulise mõjuga tegevused. Süsteem tagab keskkonnahäiringuid põhjustavate tegevuste mõjude jäämise aktsepteeritavatesse raamidesse, suunab keskkonnanahoidlikku käitumist ja keskkonnaeesmärkide saavutamist. Keskkonnakaitseload peaksid olema konkreetsed ja võimalikult täpsed. Nende muutmise ja täiendamise protsess peaks olema tänasest oluliselt kiirem ja paindlikum. Keskkonnakaitselubadega kaasnev halduskoormus on oluliselt vähenenud. Ühtne keskkonnakaitselubade süsteem ning keskkonnaotsuste infosüsteem KOTKAS võimaldavad ühtlustada keskkonnakaitseloa menetlusnorme, tagada läbiv süstemaatilisus keskkonnaõiguses, vähendada bürokraatiat ja halduskoormust ning parandada pakutavate teenuste kvaliteeti.

5. Läheme üle reaalamajanduse põhisele andmevahetusele ettevõtete ja riigi keskkonnaandmete vahetamisel ja tagame andmepõhiste otsuste automatiseerimise

Planeeringute, keskkonnakaitseloa taotlemise ja menetluse ning KMH/KSH eelhindamise kui ka täismahus hindamise teostamise menetluse maksimaalne kiirus olemasolevate andmete parima võimaliku

kasutamise ja sidustamise kaudu ning võimalikult suures määras automaatotsuste kasutamine. Tegemist on „Keskkonnakaitseluba 3.0“ analüüsi tulemuste ellurakendamise projektiga.

Selle jaoks on vajalik luua nii ruumiline kvantitatiivne andmestik kui ka ülevaade, missuguseid keskkonnamõjuhindamisi on piirkonnas juba teostatud ning missugused piirid need on seadnud, st missugused on piirkonna keskkonnakoormuse prioriteetsed piirid. Permit application, screening, preparation of the report – need kolm faasi tuleks läbi viia võimalikult kiirelt, kasutades maksimaalselt olemasolevat andmestikku. Tegemist on ka avaandmete suunalise arendusega. Selleks, et neid protsesse tõhusamalt, vähema halduskoormuse ja ametnike käsitööna teha, tuleks võimalikult hästi kasutada ära nii juba loodud planeerimisinfot, keskkonnakaitselubade andmeid kui ka teostatud KMH/KSH eelhinnanguid või nende hinnangute raames saadud andmeid.

Tegemist on integreeritud süsteemiga, mis viib kokku planeeringute ja keskkonnaseisundi hindamise info ja keskkonnakaitselubade ning KMH/KSH eel- ja täismahus hindamise protsessi automatiseeritud lähenemise suunas. Oluline on ka see, et väheoluline mõju oleks võimalikult kiiresti tuvastatud ja tegevustega saaks edasi liikuda, kui mõju avaldumine on ebatõenäoline või keskkonnarisk väike. Ehk liigsed toimingud saaks võimalikult kiirelt kõrvale jätta.

ALAEESMÄRK 16: KESKKONNASEIRE JA -ANDMED

Keskkonnaseire ja -andmete valdkonna eesmärk on:

Keskkonnaandmed on kogutud järjepidevalt, need on usaldusväärsed ja kõrge kvaliteediga, keskkonnateave on (digitaalselt) kättesaadav.

Keskkonnaseisundi jälgimine ehk seire on mitmekülgne tegevus, hõlmates endas nii andmete hõivet, haldamist kui ka väärindamist. Peamine keskkonnaseisundi andmete tootja on riiklik keskkonnaseire programm. Eesmärgiks on, et toodetud andmed on koostalitlusvõimelised, avatud, kergesti ligipääsetavad, masinloetavad ja digitaalselt turvalised. See tähendab ka, et andmeid sisestatakse üks kord ning jagatakse huvitatud osapoolte vahel.

Väljakutseid, mida keskkonnaandmete valdkonnas saavutada on vaja, on mitmeid. Olgugi et täna on suhteliselt hästi reguleeritud riikliku keskkonnaseire osa, siis keskkonnaandmete kasutuse potentsiaali tuleb tõsta selliselt, et see toetaks kestliku poliitika elluviimist. Saame seda teha läbi aja- ja asjakohaste sisendite pakkumise, et toetada teadmistepõhist diskussiooni ühiskonnas. Tuleks luua lisandväärtust avades andmed ja liidesed ettevõtetele, kogukondadele, administratsioonile, nii saame liikuda selleni, et keskkonnaandmeid kasutatakse ka ärilistel eesmärkidel nagu näiteks ehitatud keskkonna planeerimisel.

Keskkonnaseire seaduse järgi on keskkonnaseire looduskeskonna seisundi ja seda mõjutavate

tegurite järjepidev jälgimine, mis hõlmab keskkonnavaatlusi, vaatlusandmete kogumist, töötlemist ja säilitamist, vaatlustulemuste analüüsimist ning muutuste prognoosimist. Looduskeskonna seire jaguneb riiklikuks keskkonnaseireks, kohaliku omavalitsuse üksuse keskkonnaseireks ja vabatahtlikuks keskkonnaseireks. Oluline on keskkonnakaitses ka loapõhine ettevõtja seire, mis aitab säilitada ja kontrollida elukeskkonna säilimist ja mida Keskkonnaseire seadus ei reguleeri.

Õigesti kavandatud ja süsteemne pikaajaline elukeskkonna seisundi seire võimaldab hinnata keskkonnainvesteeringute tulemuslikkust ja mõju ajas. Keskkonnaseire andmed kogutakse keskkonnaseire andmekogusse KESE, mis on seotud andmekoguga EELIS ja e-elurikkuse

andmekoguga PLUTOF. Eraldi on ettevõtete loapõhiste andmete infosüsteem KOTKAS, mis praegu ei ole otseselt seotud KESE andmekoguga ja teised ühel või teisel viisil keskkonnaseirega seostuvad andmekogud (sh ilma ja kliimaandmeid sisaldavad).

Seoses järjest suureneva ja laiema keskkonnaandmete vajadusega otsuste tegemisel tuleb laiendada seireandmete (sh

kaugseire andmete) kogumist ja kasutamist nii KeMi haldusalas kui ka koostöös teiste asutustega ehk kolmandate osapooltega ning vabatahtlikega. Keskkonnaseisundi seiret tehakse ja tulemusi hinnatakse teaduslike teadmiste põhisel. Sellest tuleb lähtuda nii seirevõrgu rajamisel, seireobjektide ja parameetrite valikul kui ka seiremeetodite ja metoodikate uuendamisel ja kasutamisel.

KESKKONNASEIRE JA -ANDMETE OLULISEMAD PILIITIKAINSTRUMENDID:

1. Koostame andmeallikate/andmekogude analüüs valdkondade kaupa.

Analüüs viiakse läbi, arvestades muutuvaid vajadusi keskkonnapoliitika suundades (nt elustiku mitmekesisuse kaitse, kliimamuutustega kohanemine, mikroprügi, kiirmeetodid saaste kontrolliks, kemikaalide jälgimine jne), andmeanalüüsis (nt ka keskkonnakasutuse osas) ja seisundite-koormuste hindamisel. Arvestatakse Euroopa üldiseid suundumusi ja naaberriikide kogemusi keskkonnateemade käsitlemisel keskkonnaseire osas.

2. Analüüsime võimalusi uudsete seiremeetodite ja -metoodikate kasutamiseks nii seires kui analüüsis/hindamises.

Vaadatakse muuhulgas ka IT lahenduste kasutamist andmekasutuses ja erinevaid koostöövorme, et keskkonnaseisundit paremini hinnata (sh aineringe-põhiselt erinevates keskkonnavaldkondades), seejuures kulusid mitte suurendades.

3. Käsitletakse uusi seire- ja hindamismeetodeid ja metoodikaid.

Eesmärgiks on saavutada ühtne käsitus erinevate allprogrammide lõikes ja täita allprogrammide erinevaid andmevajadusi ja -nõudeid, kasutades sarnaseid metoodikaid seires või laborianalüüsides ühtlustamisel erinevate programmide raames.

4. Täpsustatakse valdkondlike andmete koosseisu ja kvaliteedinäitajaid.

Selleks kasutatakse uusi metoodilisi lähenemisi näitajate ajalise ja ruumilise katvuse võtmes. Analüüsitakse seire allprogrammide seirejaamade ja -alade ning kohtade paigutuse põhimõtteid ja kasutust (nt elurikkuse seire, välisõhu seire, pinnavee seire jm) optimaalse seirevõrgu kujundamiseks. Arvestada tuleks nii seire ja hindamiste metoodiliste aluste kui ka seirejaamade paiknemise võrgustikku, et välja pakkuda seirevõrgustiku optimeerimise lahendusi.

5. Analüüsitakse keskkonnaseire seaduse reguleerimisulatus muutmisvajadust ja tehakse vastavad ettepanekud.

Muudatused aitavad tagada piisavad andmestikud keskkonnaseisundi ja koormuste hindamiseks ning muuta andmed avalikul kättesaadavaks.

ARENGUKAVAGA SEOTUD STRATEEGILISED DOKUMENDID

Seni on keskkonnavaldkonna katusdokumendiks olnud 2007. aastal koostatud „Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030“, mis ei käsitle kõiki keskkonnavaldkonna jaoks täna aktuaalseid keskkonna valdkondi, st kogu riigi strateegilise planeerimise tulemusvaldkonda „Keskkond“. Lisaks keskkonnastrateegiale on koostatud mitmeid erineva detailsusastmega kitsamaid valdkondlikke strateegilisi arengudokumente. Need dokumendid on kinnitatud eri juhtimistasanditel ning ei ole kõik kooskõlas riigi strateegilise planeerimise tasandite ega määruse nõuetega. Mitmete Keskkonnaministeeriumi valitsemisala strateegiliste arengudokumentide (nt riigi jäätmekava, veemajanduskavad jt) koostamine on kohustuslik tulenevalt rahvusvaheliste konventsioonidega liitumisest ja ELi direktiividest ning lisaks valdkonna arengukavandamisele vajalik neist tulenevate nõuete täitmiseks.

10.01.2019 otsustas Vabariigi Valitsus oma korraldusega nr 15 kiita heaks eraldiseisva valdkonna arengukavana „Metsanduse arengukava aastani 2030“ koostamise, mis panustab samuti tulemusvaldkonda „Keskkond“. Keskkonnavaldkonna arengukava koostamisel on paralleelsest protsessist saadud tulem arvesse võetud ning metsanduse tegevussuunda käsitletakse siin arengukavas põgusalt kooskõlas arengukavaga „Metsanduse arengukava aastani 2030“. Keskkonnaministeeriumi valitsemisala panustab lisaks oma tegevusega tulemusvaldkonda „Põllumajandus ja kalandus“, mille keskseks planeerimise aluseks on valdkondlik arengukava „Põllumajanduse ja

kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ ning mida viiakse ellu koostöös Maaeluministeeriumiga ühisprogrammi kaudu. Seetõttu jäävad põllumajanduse ja kalanduse (kalavarude hea seisundi taastamine ja säilitamine, kalavaru säästva püügi tagamine ja harrastuskalastuse korraldamine) valdkonnad koostatavast keskkonnavaldkonna arengukavast välja.

Arengukava koostamisel on lähtutud nii üleriigilises strateegias „Eesti 2035“ seatud pikaajalistest sihtidest, Euroopa Liidu eesmärkidest kui ka Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (ÜRO) säästva arengu eesmärkidest. Viimasest võib esile tuua eelkõige töhuga jäätmekäitluse ning jäätmete ringlusevõtu tagamist, kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamist ja looduse mitmekesisuse hoidmist, aga ka veeõnnetustest tuleneva majanduskahju vähendamist, õhukvaliteedi ja merekeskkonna keskkonnaseisundi parandamist. Keskkonnapoliitika mõjutab paljusid teisi poliitikavaldkondi ja nende arengut, mis tulemusvaldkonna arengukava kontekstis tähendab, et keskkonnavaldkonna arengukavas planeeritav mõjutab suuremal või vähemal määral ka teisi tulemusvaldkondi ja nende arengut. KEVAde on tihedamalt seotud tulemusvaldkondadega „Energeetika“, „Transport“, „Tervis“, „Teadus- ja arendustegevus ning ettevõtlus“, „Siseturvalisus“, „Välispoliitika“ ja „Infoühiskond“.

ARENGUKAVA JUHTIMINE

Arengukava viiakse ellu Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmiga. Programmis kajastatakse meetmeid, tegevusi ja olulisemaid teenuseid ning neis tuleb tagada kooskõla arengukavaga ehk programmis kirjeldatud tegevused peavad panustama arengukavas seatud indikaatorite sihttasemete saavutamisesse.

Arengukava iga alapeatüki alguses on toodud indikaatorid ja sihttasemed, mille saavutamist/elluviimist hinnatakse vähemalt kaks korda arengukava kestel. Vahehindamistes analüüsitakse muu hulgas seda, kas programmis kavandatu on piisav arengukava eesmärkide saavutamiseks ja kas arengukava sekkumised on kohased või vajavad ümberhindamist. Hindamise järel tehakse vajaduse korral muudatused arengukavasse. Arengukava täitmise kohta antakse jooksvalt aru iga-aastase tulemusvaldkonna aruandluse raames.

Arengukava elluviimise eest vastutab Keskkonnaministeerium ja seda toetab arengukava juhtkomisjon, kuhu kuuluvad asjakohased esindajad nii avalikust kui ka

erasektorist (sh kolmandast). Juhtkomisjoni liikmeteks on järgmised organisatsioonid lisaks Keskkonnaministeeriumile: Riigikantselei; Rahandusministeerium; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium; Haridus- ja Teadusministeerium;- Maaeluministeerium; Siseministeerium; Sotsiaalministeerium; Tartu Ülikool; Eesti Maaülikool; Tallinna Tehnikaülikool; Eesti Linnade ja Valdade Liit; Eesti Keskkonnaühenduste Koda; Eesti Looduskaitse Selts; Eesti Kaubandus-Tööstuskoda; Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda; Eesti Väike- ja Keskliste Ettevõtjate Assotsiatsiooni esindaja; Noorte Keskkonnanõukogu. Juhtkomisjon koguneb vähemalt kord aastas enne riigi eelarvestrateegia arutelusid, et muu hulgas teha tulemusaruande põhjal soovitusi programmi ja ka arengukava muudatusteks. Ettepanekud esitatakse keskkonnaministrile, kes vajadusel viib need Vabariigi Valitsusse arutamiseks ja otsustamiseks. Ettepanekud tuginevad arengukava alusel elluviidavatele programmi seirearuannetele ja arengukava vahehindamistele.

ARENGUKAVA MAKSUMUSE PROGNOOS

TABEL 1 EELARVE KULUDE PROGNOOS 2024-2030, SUMMAD MILJONITES EURODES

OLEMASOLEV ehk NULL stsenaarium	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Elurikkus ja maastikud	0	0	0	0	0	0	0	0
Kliimapolitiika	41 733	33 093	24 703	22 389	22 836	23 293	23 759	24 234
Ringmajandus	23 086	22 813	18 579	14 643	14 936	15 235	15 540	15 850
Looduskaitse	35 333	33 464	32 993	31 989	32 629	33 282	33 947	34 626
Veekeskond	35 224	14 257	14 079	13 790	14 066	14 347	14 634	14 927
Merekeskkond	3 201	2 662	2 661	2 661	2 715	2 769	2 824	2 881
Maavarad	2 258	1 711	1 707	1 654	1 687	1 721	1 755	1 790
Väliõhk	13 179	13 204	9 339	8 839	9 015	9 196	9 380	9 567
Kiirgusohutus	1 656	1 416	1 412	1 412	1 441	1 469	1 499	1 529
Jäätmekäitlus	10 865	14 819	16 754	17 000	17 340	17 687	18 041	18 402
Mullakaitse	0	0	0	0	0	0	0	0
Keskkonnateadlikkus ja -haridus	6 989	6 184	6 005	6 041	6 161	6 285	6 410	6 539
Maakasutus ja maatoimingud	6 936	6 839	6 512	6 514	6 645	6 778	6 913	7 051
Ruumiandmed	8 411	8 491	8 526	8 563	8 735	8 909	9 088	9 269
Keskkonnakorraldus	988	878	873	874	891	909	927	946
Keskkonnaseire ja -andmed	0	0	0	0	0	0	0	0
ÜLDKOKKUVÖTE	189 857	159 831	144 144	136 371	139 098	141 880	144 718	147 612

* Eelarve prognoosis on välja toodud täna teadaolevad summad (Keskkonnakaitse ja kasutuse programmi kulud ja investeringud RESis (va mitterahalised kulud)). Järgmise paari kuu jooksul prognoos täpsustub, täiendame eelarvet ka puuduolevate summadega.

Arengukava tegevusi rahastatakse riigieelarvelisest ja välisvahenditest. Raha eraldamist on täpsustatud riigieelarvestrateegias esitatud keskkonna tulemusvaldkonna ja arengukava programmi ulatuses. Lisaks riigieelarvele aitavad arengukava eesmärkide saavutamisele oluliselt kaasa kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute müügist laekuvad vahendid, EL 2021-2027 finantsperioodi Ühtekuuluvuspoliitika fondide vahendid (sh Euroopa Regionaalarengu Fond, Ühtekuuluvusfond, Õiglase Ülemineku Fond), Euroopa Taaste- ja Vastupidavusraha vahendid, EL finantsinstrumendi LIFE programmi

vahendid, Euroopa majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismide vahendid jm.

Arengukava maksumuse prognoosis nimetatud kulude summa ei pruugi katta kogu arenguvajadust ning on ligikaudne ja arvestab 2027+ prognoosis 2023-2026 mahtudega. Tuludes kajastuvad omatulud, saadav välisabi ja riiklik kaasfinantseering ning kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute müügist saadud vahendid meetmete rakendamiseks. Detailne ja projektipõhine eelarve koostatakse programmi raames, kus tehakse sihtide saavutamiseks valikuid, lähtudes riigieelarvest ning EL vahendite kasutusvõimalustest ja -piirangutest.

LISAD:

SEOSD RAHVUSVAHELISTE JA SISERIIKLIKE ARENGUDOKUMENTIDEGA

EUROOPA LIIDU JA RAHVUSVAHELISED DOKUMENDID

ÜRO SÄÄSTVA ARENGU TEGEVUSKAVA AASTAKS 2030 – ÜRO liikmesriikide poolt 2015. aastal vastu võetud arengudokument, mis sõnastab 17. eesmärgi planeedi kestlikuks arenguks.

EUROOPA ROHELINE KOKKULEPE – Kokkuleppe eesmärgiks on saavutada Euroopa Liidus kestlik majandus ja saada 2050. aastaks esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks. Tegevuskava hõlmab kõiki majandussektoreid (nt transport, energeetika, põllumajandus ja ehitus). Selles määratakse kindlaks vajalikud investeeringud ja olemasolevad rahastamisvahendid ning selgitatakse, kuidas tagada kaasav ja õiglane üleminek.

PARIISI KLIIMALEPE – Ülemaailmne kliimalepe hoidmaks kliimamuutusi kontrolli all. Lepe eesmärgiks on tagada, et maa keskmine temperatuur jääks tuntavalt alla 2°C, ning parimal juhul 1,5°C ligidale võrreldes tööstusrevolutsiooni eelse (u 1850) ajaga. Kliimalepe sõnastab Euroopa Liidu ja Eesti peamised eesmärgid aastaks 2030 ja 2050.

ÜRO KLIIMAMUUTUSTE RAAMKONVENTSIOON – 1994. aastal jõustunud kokkulepe, millega on liitunud 197 riiki. Konventsiooni eesmärgiks on stabiliseerida kasvuhuonegaaside kogus atmosfääris, et ära hoida ohtlik mõju kliimale.

ÜRO BIOLOOGILISE MITMEKESISUSE KONVENTSIOON - 1992. aastal jõustunud kokkulepe, millega on liitunud 196 riiki, looduse mitmekesisuse säilitamiseks, selle komponentide jätkusuutlikuks kasutamiseks ning geneetiliste ressursside kasutamisest saadava kasu õiglaseks jagamiseks. Konventsiooni eesmärkide saavutamiseks kohustuvad liikmesriigid koostama riiklikud kavad elurikkuse kaitseks ning säästvaks kasutamiseks.

EL-I RINGMAJANDUSE UUS TEGEVUSKAVA – Ringmajanduse tegevuskava eesmärgiks on tagada puhtama, ressursitõhusama ja konkurentsivõimelisema majandusega Euroopa. Tegevuskava hõlmab ringdisaini toetavat jätkusuutlike toodete poliitikat ning jätmete vähendamise ja korduskasutamise tähtsustamist.

EUROOPA LIIDU ELURIKKUSE STRATEEGIA 2030 – Strateegia eesmärgiks on viia Euroopa elurikkus 2030. aastaks taastumise teele, mis on kasulik loodusele, inimestele ja kliimale.

EUROOPA KLIIMAMÄÄRUS – Euroopa kliimamäärusega on seadnud eesmärgiks saavutada aastaks 2050 ELis kliimaneutraalsus, rõhutades riikide ühist koostööd nullheite saavutamisel, peamiselt läbi heitkoguste vähendamise, keskkonnahoidlikesse tehnoloogiatesse investeerimise ja looduskeskkonna kaitsmise kaudu. Euroopa kliimamäärus sätestab ka nõude riiklike kliimamuutustega kohanemise strateegiate ja – tegevuskavade kohta.

EUROOPA LIIDU KLIIMAMUUTUSTEGA KOHANEMISE STRATEEGIA – Strateegiaga soovitakse suurendada nii Euroopa Liidu kui ka maailma kliimamuutustega kohanemis- ja vastupanuvõimet ning vähendada haavatavust kliimamuutuste mõju suhtes. Esitatakse pikaajaline visioon, et aastaks 2050 on Euroopa Liit kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimeline ühiskond, mis on kliimamuutuste vältimatu mõjuga täielikult kohanenud.

EUROOPA LIIDU METSASTRATEEGIA 2030 – Strateegia eesmärgiks on tagada kestlik metsamajandamine ja parandada sidusust poliitikavaldkondade vahel. Metsastrateegia on oluline instrument jätkusuutliku metsamajanduse ja metsasektori rolli teadvustamisel, nähtavuse suurendamisel, majandusliku elujõulisuse ja konkurentsivõime tagamisel ning koordineerimise parandamisel poliitikavaldkondade vahel, eelkõige Euroopa Liidu tasandil.

EUROOPA LIIDU VESINIKUSTRATEEGIA – Strateegia eesmärgiks on välja töötada taastuvate ja vähesesüsinikusisaldusega kütustele konkreetne terminoloogia ja definitsioon ning luua neile Euroopa-ülene sertifitseerimissüsteem. Strateegia juhindub rohelise kokkuleppe eesmärgist vähendada energiasüsteemide kasvuhoonegaaside heidet, mille arvele langeb praegu kogu kasvuhoonegaaside heitest Euroopa Liidus.

EUROOPA LIIDU ÜHISE PÕLLUMAJANDUSPOLIITIKA STRATEEGIAKAVA 2023–2027 – Strateegiakava eesmärgiks on edendada keskkonnahoidu ja kliimameetmeid. Plaanitakse panustada kliimamuutuste leevendamisse ja nendega kohanemisse. Suund on säästval arengul ja loodusvarade (vesi, muld, õhk) jätkusuutlikul ja tõhusal majandamisel.

KLIIMAPAKETT FIT FOR 55 – Kliimapaketi eesmärgiks on vähendada Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside heitkoguseid 2030. aastaks vähemalt 55 protsendi võrra võrreldes 1990. aasta tasemega.

UNESCO BERLIINI KONVENTSIION – 2021. aastal vastu võetud deklaratsioon, mille olulisteks põhimõteteks on keskkonnatemaatika lõimimine kõigi haridustasandite õppekavadesse ning elukestva õppe võimalustesse.

UNESCE SÄÄSTVAT ARENGUT TOETAVA HARIDUSE STRATEEGIA – Säästvat arengut toetava hariduse strateegia põhiteemadeks on keskkonnakaitse, loodusressursside kasutamine ning bioloogiline ja maastikuline mitmekesisus ning nende teemade käsitlemine hariduses.

PIIRIÜLESE KESKKONNAMÕJUDE HINDAMISE KONVENTSIION – 1991. aastal vastu võetud konventsioon, mis seab kohustuse hinnatud teatud tegevuste piiriülest mõju varases planeerimisjärgus. Informeerimise ja kaasamise kohustuse kõigi planeeritavate suuremahuliste ja märkimisväärset soovimatut piiriülest keskkonnamõju omavate projektide mõjude hindamisel.

HELSINKI KONVENTSIION – Läänemere merekeskkonna kaitse konventsioon seab eesmärgiks Läänemere hea keskkonnaseisundi saavutamise.

EUROOPA LIIDU LÄÄNEMERE STRATEEGIA – Strateegia peamiseks eesmärgiks on Läänemere seisundi parandamine, piirkonna ühendamine ja heaolu suurendamine.

OECD POLIITIKASOOVITUSED MAAKASUTUSE STRATEEGILISEKS JUHTIMISEKS – 2017. aastal koostatud dokument soovib suuremat paindlikkust toetamaks maakasutuse suunamise vastuvõtlikkust uutele väljakutsetele, fiskaalinstrumentide rohkemat kasutamist maakasutuse suunamiseks, eelkõige maakasutuse tihendamiseks, maakasutuspoliitika tihedamat sidumist teiste valdkondade poliitikatega: maksu-, transpordi-, põllumajandus-, energiapoliitikaga.

UNECE POLIITIKASOOVITUSED KINNISVARATURU JÄTKUSUUTLIKKUSEKS – 2019. aastal välja antud poliitikadokumendis suunatakse riike harmoniseerima planeerimise ja kinnisvaraõiguse valdkondi, õiguslikke regulatsioone, infosüsteeme, suurendama kinnisvara väärtuse info ja hindamise läbipaistvust.

EUROOPA NÕUKOGU MAASTIKUKONVENTSIION - eesmärk on edendada maastike kaitset, korraldust ja planeerimist ning organiseerida Euroopa maastikualast koostööd.

POLIITIKA PÕHIALUSED

MAAPÕUEPOLIITIKA PÕHIALUSED AASTANI 2050 – Sõnastab Eesti pikaajalised eesmärgid maapõue valdkonnas, milleks on tagada maapõueressursside teaduspõhine, riigi majanduskasvule ja

ressursitõhususele suunatud keskkonnahoidlik ning inimeste tervist säilitav haldamine ja kasutus. Samal ajal on oluline vähendada sõltuvust taastumatutest loodusvaradest.

KLIIMAPOLIITIKA PÕHIALUSED AASTANI 2050 – Kliimapoliitika põhialused on visioonidokument, milles seatud põhimõtted ja poliitikasuunad viiakse edaspidi ellu valdkondlike arengukavade uuendamisel. Eesti pikaajaline eesmärk on minna üle vähese süsinikuheitega majandusele, mis tähendab järk-järgult eesmärgipärast majandus- ja energiasüsteemi ümberkujundamist ressursitõhusamaks, tootlikumaks ja keskkonnahoidlikumaks.

EESTI JULGEOLEKUPOLIITIKA ALUSED – KEVADega on seotud riigi energiajulgeolek ja valmisolek hädaolukordadeks. Oluline on elutähtsate teenuste ning toidu ja joogivee järjepidev, tõrgeteta ja kindel kättesaadavus ning ühiskonna ja üksikisikute võime nende teenuste katkemise korral teatud aja jooksul iseseisvalt hakkama saada. Lisaks mõjutavad kliimamuutustest tulenevad mõjud (kliimapõgenikud, looduskatastroofid, reostused) riigi julgeolekukeskkonda.

ARENGUKAVAD JA TEISED STRATEEGILISED ARENGUDOKUMENDID

EESTI 2035 – KEVAD on seotud kõikide Eesti 2035 strateegiliste sihtidega. Strateegiliste sihtide saavutamiseks loodud teemavaldkondadest panustab KEVAD kõige enam Eesti 2035 strateegia keskkonna ja kliimaga seotud valdkondades, kus eesmärgiks on toetada ringmajanduse põhimõtete kasutuselevõttu ja kliimaneutraalsele energiatootmisele üleminekut; ohutu, keskkonnahoidliku, konkurentsivõimelise, vajaduspõhise ja jätkusuutliku transpordi- ja energiataristu kasutuselevõtmist; keskkonnahoidliku ja vastutustundlikku ettevõtluse soodustamist; ruumi planeerimist ja arendamist terviklikult, kvaliteetselt ja piirkonniti tasakaalustatult vastavalt ühiskonna vajadustele, rahvastiku muutustele, tervise ja keskkonnahoiuga arvestatavalt. KEVAD aitab ellu viia Eesti 2035-ga kinnitatud riiklikku kliimaneutraalsuse eesmärki: - aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimaneutraalne riik, kus on tagatud kvaliteetne ja liigirikas elukeskkond ning valmisolek ja võime kliimamuutuste põhjustatud ebasoodsaid mõjusid vähendada ja positiivseid mõjusid parimal viisil ära kasutada.

PÕLLUMAJANDUSE JA KALANDUSE ARENGUKAVA 2030 – Eesmärkidest seostub KEVAD arengukava peamiselt põllumajandus- ja kalandusvaldkonnaga seotud keskkonnamõjude vähendamisega. KEVAD panustab arengukava raames elurikkuse, kliima, välisõhu, mulla ja veemajanduse valdkondades. Keskkonnaministeeriumi pädevuses on kalavarude hea seisundi taastamine ja säilitamine, kalavaru säästva püügi tagamine ja harrastuskalastuse korraldamine.

DIGIÜHISKONNA ARENGUKAVA 2030 – Digiriigi arendamisel valitakse võimalusel kõige kliima- ja keskkonnasäästlikumad lahendused. Need võimaldavad vähendada üleliigset loodusressursikulu (asendatakse paberkandjal infovahetuse või füüsiliselt kohale sõitmise vajadus, kasutatakse päikeseenergia töötavaid servereid). Digilahendused tõhustavad ka keskkonnaseiret. Lisaks võimaldavad need luua kiiremat analüüsivõimekust ekstreemsete ilmastikuoludega toimetulekuks ja nendele reageerimist. Suurendatud infosüsteemide kaitse on oluline keskkonnainfo tagamisel.

RAHVASTIKU TERVISE ARENGUKAVA 2030 – KEVAD arengukava on seotud peamiselt elu- ja looduskeskkonnast tulenevate negatiivsete mõjude vähendamisega. Eraldi on rahvastiku tervise arengukava raames käsitletud keskkonnatervishoiu arengusuunda, mis on seotud ka keskkonnahoiuga. Oluliselt mõjutavad inimeste tervist keskkonnast tulenev välis- ja siseõhk, müra, joogivee kvaliteet ja kiirgus. Kõrge terviseriskiga inimestele avaldavad mõju kliimamuutustest tulenevad ilmastikutingimused (tormid, üleujutused, liiga kõrge või madal õhutemperatuur).

TRANSPORDI JA LIIKUVUSE ARENGUKAVA 2035 – KEVAD on seotud transpordivaldkonnast tuleneva heitmekoguse ja keskkonnajälje vähendamisega. Transpordi ja liikuvuse arengukava põhihookus on transpordivahendite ja -süsteemi keskkonnajalajälje vähendamine ja kliimamuutustega kohanemine taristu arendamisel, eesmärgiga aidata saavutada kliimaeesmärgid 2030. ja 2050. aastaks.

TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSE, INNOVATSIOONI NING ETTEVÕTLUSE ARENGUKAVA 2021- 2035 –

Teadus- ja arendustegevuse arengukava eesmärkidest seostub KEVADega kohalike ressursside väärimine ning nutikate ja kestlike energialahenduste kasutuselevõtt. Teadmussiire soodustab eri valdkondade teadmiste, tehnoloogiate ja ideede rakendust teistes valdkondades parandades seeläbi ka ühiskonna kohanemisvõimet globaalsete muutustega (nt kliimamuutused) toimetulekuks. Arengukaval on KEVADega ühisosa, mille siht on edendada uute innovatiivsete teaduspõhiste meetodite ja lahenduste leidmist, arendamist ja väljatöötamist, mis on vajalikud keskkonnavaldkonnas püstitatud eesmärkide saavutamiseks. Samuti omavad KEVADE vaates andmete kasutus ning digitaliseerimine üpris suurt tähtsust. Seega on ka kattuvus fookusvaldkonnaga „Digilahendused igas eluvaldkonnas“.

VÄLISPOLIITIKA ARENGUKAVA 2030 – KEVAD on seotud eelkõige rahvusvahelises koostöös. Välispoliitika arengukava seab alused Eesti toimimisest maailmatasandil, mistõttu lähtutakse keskkonnas tulenevatest muutustest, mis mõjutavad riike piiride üleselt (loodusõnnetustest, kliimamõjudest, reostustest ja bioloogilistest ohtudest). Kõige lähemalt on KEVAD seotud välismajanduspoliitika tugevdamise eesmärgiga. Olulisena nähakse Eesti ekspordi (jm majandusharude) suurendamist, mille seos keskkonnaga on eelkõige transpordivaldkonna kaudu. Sellega on seotud ka turismi edendamine.

HARIDUSVALDKONNA ARENGUKAVA 2021- 2030 – KEVAD on seotud koostööga keskkonnateadlikkuse tutvustamisel ja keskkonnaga seotud teemade tutvustamisel üldhariduse kaudu. Haridusvaldkond mõjutab oluliselt tulevaste spetsialistide ning ekspertide koolitamist, kes toetavad kliimamuutustest ning loodushoiuga seotud negatiivsete mõjude vähendamist ja soodustab uute tehnoloogiate kasutuselevõttu. Arengukava soodustab praktilist loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkonna ainete õpet üldhariduses.

NOORTEVALDKONNA ARENGUKAVA 2021- 2035 – Arengukava pöörab tähelepanu noorte osalusele ja teadlikkusele keskkonnateemades, lähitulevikus eesseisvad keerulised kliima- ja keskkonnavalikud mõjutavad noorte heaolu. Arengukaval on seos läbi noorte kaasaraäkimise olulisuse tähtsustamisel läbi kodanikuliikumiste, omaalgatuste, kodanikuaktiivsuse toetamise, mis aitavad kaasa keskkonna- ja kliimaküsimuste lahendamisel.

SISETURVALISUSE ARENGUKAVA 2030 – KEVAD on seotud arengukavas välja toodud kliimamuutustega kohanemisele ja nendega seotud riskide maandamisega. Arengukava raames planeeritakse suurendada ühiskonnas valmisolekut arvestamaks kliimamuutuste mõjuga (nt kõrbestumine, inimeste ränne) ning olla valmis äärmuslike ilmaolude põhjustatud õnnetusteks (nt üleujutused, tormid, tulekahjud) ja nende tagajärgede kõrvaldamiseks.

RIIGIKAITSE ARENGUKAVA 2017-2026 – Arengukavaga on seotud julgeolekuohtude maandamine ja elutähtsate teenuste kestlikkus ning selle kaudu ka keskkonna (sh kliima) parema kaitse tagamine. Laiapindne riigikaitse, sealhulgas valmisolek võimalikeks hädaolukordadeks ja sõjalisteks ohtudeks on seotud kiirusohutusega, elutähtsate teenuste toimivuse kaudu energiamajandusega, läbi selle kliimamuutustega ja keskkonnaressursside kasutusega.

ENERGIAMAJANDUSE ARENGUKAVA AASTANI 2030 JA KOOSTAMISEL OLEV ENERGIAMAJANDUSE ARENGUKAVA AASTANI 2035 –

Arengukava on seotud KEVADega eelkõige kliimapolitiika ja ringmajanduse valdkondade kaudu. Eesti energiamajanduse arengukava sõnastab elektri-, soojus- ja kütusemajanduse, transpordisektori energiakasutuse ja elumajanduse energiakasutusega seotud meetmed. Eesti energiamajanduse arengu visiooni kohaselt on aastaks 2050 Eestist kujunenud Põhja-Balti energiaturul moodsaid ja keskkonnasõbralikke tehnoloogiaid kasutav energiat eksportiv riik. Eesti energeetiline sõltumatus ja selle pikaajaline kindlustamine on riigi elanike majandusliku heaolu, riigis tegutsevate ettevõtete konkurentsivõime ja Eesti energiasjulgeoleku peamine alustala. Energiamaajanduse arengukava aastani 2035 on koostamisel Vabariigi Valitsuse 18.11.2021 otsusega. Arengukava koostamisel lähtutakse Euroopa Liidu ning Eesti energia- ja kliimapolitiika eesmärkidest ja suundumustest aastani 2030 ja 2050;

strateegiast „Eesti 2035“ ja selle tegevuskavast, kus on muuhulgas seatud vajalikuks muutuseks üleminek kliimaneutraalsele energia tootmisele tagades energiasäästlikkuse²².

HEAOLU ARENGUKAVA 2016-2023 – KEVAD on seotud keskkonnast tulenevate negatiivsete mõjude vähendamisega, mis toetavad inimeste Arengukavas arvestatakse infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõttu ning erihooletandeesutuste reorganiseerimisel ja asutuste ehitamisel energiasäästlikkuse põhimõtetega.

METSANDUSE ARENGUKAVA 2030 (KOOSTAMISEL) – Arengukava peamiseks eesmärgiks on ühiskondlik kokkulepe metsade jätkusuutliku majandamise suunamiseks, arvestades nii sotsiaalseid, majanduslikke, keskkonnakaitselisi kui ka kultuurilisi aspekte. KEVAD on seotud metsanduse peamiste väljakutsete ja arengute sõnastamisega.

PÕLEVKIVI ARENGUKAVA 2016-2030 – KEVAD on seotud eelkõige põlevkivi sektoris toimuvate arengutega ning ressursi kestliku majandamisega. Põlevkivi arengukava eesmärgiks on toetada põlevkivi kaevandamise ja kasutamise efektiivsuse tõstmist ja negatiivse keskkonnamõju vähendamist, põlevkivialase haridus- ja teadustegevuse arendamist.

EESTI RIIKLIK ENERGIA- JA KLIIMAKAVA 2030 – KEVAD on seotud peamiste Euroopa Liidus kokkulepitud energia- ning kliimapolitiikat puudutavate eesmärkidega, mida Eesti riik kavatseb saavutada. Kava riiklikeks eesmärkideks on vähendada CO₂-heidet, tõsta energiatõhusust ja -julgeolekut, tõhustada energia siseturгу ning edendada teadusuuringuid, innovatsiooni ja konkurentsivõimet antud valdkonnas.

KULTUURI ARENGUKAVA 2021-2030 – KEVAD on seotud eelkõige läbi ruumiotsuste tegemise, kus järgitakse kvaliteetse ruumiloome põhimõtteid, hinnates kultuuripärandit ja luues heade ruumilahendustega uusi kultuuriväärtusi. Ruumipoliitika on kooskõlas kliimaneutraalsuse ja elurikkuse eesmärkidega ning toetab kliimamuutuste mõjuga kohanemist.

SIDUSA EESTI ARENGUKAVA 2021-2030 – KEVAD on seotud kliimamuutustest tuleneva rändesurve ja mitmekultuurilisuse suurenemise, mis toob kaasa vajaduse ühiskonna paremaks lõimimiseks.

EESTI SPORDIPOLIITIKA PÕHIALUSED AASTANI 2030 – KEVAD on seotud läbi kehalist aktiivsust soodustav elukeskkonna tagamise. Spordi korraldamisel ning sporditaristu rajamisel ja ajakohastamisel järgitakse keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid ning mitmekesine elurikkus soodustab inimeste aktiivset liikumist looduses.

Turismistrateegiaga 2022-2025 - Eesti elukeskkond on samaaegselt ka külastuskeskkond Eestit külastavate turistide jaoks, keda oli pandeemiaeelsel 2019. aastal Eesti Panga andmetel üle 6 miljoni. Eesti Turismistrateegia 2022-2025 läbivaks põhimõtteks on kestlikkus, st et turismi arendamisel väärtustatakse kohalikku kultuuri, keskkonda ning kogukonda.

²² <https://www.energiatalgud.ee/node/8906?category=1687>

VARASEMAD TULEMUS- JA MÕJUHINDAMISED NING OLULISEMAD UURINGUD

Keskkonnavaldkonnas on läbi viidud erinevaid tulemus- ja mõjuhindamisi ning rakenduslikke uuringuid. Järgnev tabel annab ülevaate olulisematest hindamistest ja uuringutest, mille tulemuste ja järeldustega KEVAde koostamisel arvestati.

VALDKONNAÜLESED POLIITIKAD	
Elurikkus ja maastikud	Vt „Looduskaitse“
Kliimapoliitika	- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 koostamise keskkonnamõjude strateegiline hindamine - Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030 täitmise aruanne, periood 2017-2020 - Kliimapoliitika põhialused aastani 2050 - Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 - Energiamajanduse arengukava aastani 2030
Ringmajandus	- Eesti ringmajanduse hetkeolukorra, tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring (2021) - Ringmajanduse indikaatorite uuring (2019)
SISUVALDKONNAD	
Looduskaitse	- Looduskaitse arengukava 2020 täitmise aruanne - Projekt ELME – „Elurikkuse sotsiaal-majanduslikult ja kliimamuutustega seostatud keskkonnaseisundi hindamiseks, prognoosiks ja andmete kättesaadavuse tagamiseks vajalikud töövahendid
Vee kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine	- Nitraaditundliku ala tegevuskava - Veemajanduskavad - Üleujutusriskide maandamiskavad
Merekeskkonna kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine	HELCOMi Läänemere tegevuskava
Maapõueressursside kestliku uurimise, kasutamise ja kaitse korraldamine	- Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030 keskkonnamõjude strateegiline hindamine - Ehitusmaavarade kasutamise riiklik arengukava 2010-2030 keskkonnamõju strateegiline hindamine

Välisõhu kaitse	Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riiklik programm aastateks 2020–2030 keskkonnamõjude strateegiline hindamine
Kiirgusohutuse tagamine	Kiirgusohutuse riiklik arengukava 2018-2027 keskkonnamõjude strateegiline hindamine
Jäätmete käitluse korraldamine	Jäätmevaldkonna tervikanalüüs (Maailmapank, 2021)
Mullad	Sisend puudub, palun täiendada kui on asjakohaseid hindamisi ja uuringuid
TUGIVALDKONNAD	
Keskkonnateadlikkus ja -haridus	- Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava läbiva teema "Keskkond ja jätkusuutlik areng" rakendamisest mitteformaalses keskkonnahariduses (2017) - Loodus- ja keskkonnahariduskeskustele nõuete seadmine (2017) - Teema "Keskkond ja jätkusuutlik areng" ja teiste läbivate teemade rakendamine üldhariduses (2017)
Maatoimingute korraldamine	Varasemad hindamised puuduvad
Ruumiandmete tagamine	Varasemad hindamised puuduvad
Keskkonnakorraldus	Sisend puudub, palun täiendada kui on asjakohaseid hindamisi ja uuringuid
Keskkonnaseire ja -andmed	Sisend puudub, palun täiendada kui on asjakohaseid hindamisi ja uuringuid

ÜLEVAADE ARENGUKAVA MÕÕDIKUTE METOODIKAST JA ALLIKATES

ÜLDEESMÄRK		
Teadvustame keskkonna taluvuspiire - majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist heaolu luuakse neid järgides. Mitmekesist ja puhast looduskeskkonda käsitletakse väärtusena, kõik inimesed mõistavad oma rolli keskkonna mõjutegurina ja seatud eesmärgid saavutatakse igaühe kaasabil		
1	Keskkonnatrendide indeks	Metoodika: Paranevate trendide osakaal kõigi Eesti keskkonnavaldkonda UN SDG (ÜRO säästva arengu eesmärkide) näitajate trendide hulgas Sagedus: iga-aastane Allikas: Statistikaamet
2	Keskkonnateadlikkuse indeks	Metoodika: Keskkonnateadlikkuse multidimensionaalne mudel Sagedus: Iga kahe aasta järel Allikas: Keskkonnaministeerium
VALDKONNAÜLESED POLIITIKAD		
ELURIKKUS JA MAASTIKUD		
Eesti loodus on hoitud ja elurikas. Majandus ja maakasutus on kooskõlas elurikkuse edendamise vajadusega.		
1	Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide pindala ja osakaal	Metoodika: Nelja peamise maismaaökosüsteemi seisund on määratletud iga ökosüsteemispetsiifilise indikaatorite komplekti alusel. Metsade ja soode puhul iseloomustab looduslikkuse skaalat, niitude ja põldude puhul elurikkust toetavat jätkusuutlikku majandamist. Sagedus: Iga kolme aasta järel. Allikas: Keskkonnaagentuur
2	Heas seisundis loodusmaastike sidusus	Metoodika: Maastiku ökoloogilist sidusust iseloomustab Indeks arvutatuna ELME kõrgematesse seisundklassidesse klassifitseeritud looduslike ökosüsteemide (mets, soo, niit) omavahelise läheduse alusel. Sagedus: Iga kolme aasta järel. Allikas: Keskkonnaagentuur
KLIIMAPOLIITIKA		
Panustame kliimamuutuste pidurdamisse vajalikul määral, et püsida kliimaneutraalsuse trajektooriga. Oleme kliimamuutuste mõjule vastupidavad ja võimelised tõhusalt kohanema, tagades inimeste kaitse ja ühiskonna toimimine äärmuslike ilmanähtuste korral.		
1	Kliimariske teadvustavate ja vastavaid kliimameetmeid võtnud inimeste %	Metoodika: Uuringu andmed Sagedus: Iga kahe aasta järel Allikas: Eurobaromeeter
2	Kasvuhoonegaaside netoheide CO ₂ ekvivalent	
3	Kasvuhoonegaaside heide jõupingutuste jagamise määrasega kaetud sektorites	Metoodika: Riiklik kasvuhoonegaaside inventuur Sagedus: Iga-aastane Allikas: Eesti Keskkonnauuringute Keskus
4	Maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sidumise eesmärk	Metoodika: Riiklik kasvuhoonegaaside inventuur Sagedus: Iga-aastane Allikas: Keskkonnaagentuur

RINGMAJANDUS		
Eestis on toimiv ringse tootmise ja tarbimise süsteem		
1	Ringleva materjali määr	Metoodika: Taaskasutatud ja majandusse tagasi suunatud materjali osakaal üldises materjalikasutuses (%). Sagedus: Iga-aastane Allikas: Statistikaamet

SISUVALDKONNAD

LOODUSKAITSE		
Omamaiste liikide, ökosüsteemide ja maastike seisund on paranenud		
1	Paranenud seisundiga loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal	Metoodika: Loodusdirektiivi aruandes elupaigatüübile antav koondhinnang võib olla soodne, ebapiisav, halb või teadmata. Lisaks märgitakse muutuse trend, mis võib olla kas stabiilne, paranev, halvenev või teadmata. Paranemise nähteks läheb arvesse mitte ainult seisundihinnangu, vaid ka trendi paranemine. Sagedus: Iga kuue aasta järel Allikas: Keskkonnaagentuur, Keskkonnaministeerium, Keskkonnamet
2	Paranenud seisundiga haudelinnuliikide osakaal	Metoodika: Linnudirektiivi aruandes stabiilse või tõusva trendiga haudelinnupopulatsioonide osakaalu muutus. Sagedus: Iga kuue aasta järel Allikas: Keskkonnaagentuur, Keskkonnaministeerium

VEE KAITSE TAGAMINE JA KASUTUSE KORRALDAMINE		
Eesti põhja- ja pinnavee seisund on hea, inimestele on tagatud puhas joogivesi ning üleujutusriskid on maandatud		
1	Vähemalt heas seisundis olevate põhjaveekogumite osakaal	Metoodika: Riiklik veeseire programm Sagedus: Iga kuue aasta järel Allikas: Keskkonnaagentuur
2	Vähemalt heas seisundis pinnaveekogumite osakaal	Metoodika: Riiklik veeseire programm Sagedus: Iga-aastane Allikas: Keskkonnaagentuur
3	Ühisveevärgist nõuetekohast joogivett saavate isikute osakaal	Metoodika: Terviseamet veekäitlejate esitatud andmed Sagedus: Iga-aastane Allikas: Vee terviseohutuse infosüsteem

MEREKESKKONNA KAITSE TAGAMINE JA KASUTUSE KORRALDAMINE		
Eesti mereala on heas keskkonnaseisundis, võimaldades samal ajal kasutada mereökosüsteemi teenuseid		
1	Heas seisundis olevate primaarsete survetegurite osakaal	Metoodika: Primaarsed survetegurid ja neid kirjeldavad indikaatorid tulenevad merestrategie raamdirektiivist (2008/56/EÜ, MSRD), Euroopa Komisjoni otsusest (EL) 2017/848 ja Eesti merestrategiast. MSRD-kohased hindamisindikaatorid jagunevad survetegureid kirjeldavateks indikaatoriteks ja mereala seisundit peegeldavateks indikaatoriteks. Need omakorda primaarseteks (on kehtestatud EL-ülelised normid) ja sekundaarseteks (ühiseid piirväärtusi EL tasandil pole veel välja töötatud, riigid kasutavad seisundi hindamisel kas enda v regionaalses koostöös kokku lepitud piir- või läviväärtusi). 2018.a seisundi hindamisel kasutati Eesti mereala seisundi hindamisel 108 primaarset survetegurite indikaatorit, neist oli heas seisundis 54 ehk 50%.

		Surveteguritena käsitletakse MSRD-s tunnuseid D2 (võõrliigid), D3 (kalandus), D5 (eutrofeerumine), D6 (merepõhja terviklikkus, osaliselt – merepõhja häiringud ja kadu), D7 (hüdograafilised muutused), D8 (ohtlikud ained keskkonnas), D9 (ohtlikud ained mereandides), D10 (mereprügi) ja D11 (veealune müra). Ülejäänud tunnuseid ja nende hindamiskriteeriume ja –indikaatoreid käsitletakse mereala keskkonnaseisundi hindamisel ja neid selle mõõdiku puhul ei arvestata. Mereala seisundit kirjeldavad MSRD tunnused D1 (liigid – linnud, imetajad, kalad; pelaagilised elupaigad), D6 (merepõhja elupaigad, osaliselt - koosluste ja põhjaliikide seisund), D4 (mere ökosüsteemid, sh troofilised gildid). Sagedus: iga 6 aasta tagant (2018, 2024, 2030). Allikas: KeM merekeskkonna osakond
2	Paranemistrendi näitavate primaarsete survetegurite osakaal	Metoodika: Võrreldakse eelmises punktis kirjeldatud survetegurite indikaatorite hinnangute muutust võrreldes eelmise hindamisperioodiga – palju indikaatoritest on saavutanud <i>hea</i> seisundi või on olukord paranemas (aga <i>head</i> seisundit pole veel saavutatud) võrreldes eelmise hindamisperioodiga. Sagedus: Iga 6 aasta tagant. Allikas: mõõdiku suhtes KeM merekeskkonna osakond, indikaatorite suhtes Eesti mereala seisundihinnangud (https://envir.ee/keskkonnakasutus/merekeskkonna-kaitse/merestrategie#i-etapp-eesti-merea)
MAAVARADE KESTLIKU UURIMISE, KAEVANDAMISE JA KAITSE KORRALDAMINE		
Eesti maavarasid uuritakse ja kaevandatakse suurimat lisandväärtust looval moel lähtudes eelkõige keskkonnanalastest ning sotsiaalsetest aspektidest		
1	Aheraine kasutamise määr	Metoodika: Riiklik jäätmearuandlus Sagedus: Iga-aastane Allikas: Keskkonnaagentuur
VÄLISÕHU KAITSE		
Eestis on puhas õhk, mis aitab kaasa tervena elatud aastate kasvule		
1	Enneaegsete surmade arv	Metoodika: PALUN LISADA Sagedus: Järgmine uuring mitte hiljem kui 2028, lõpuga 2030. Allikas: Eesti Keskkonnauuringute Keskus, Tartu Ülikool
2	Õhukvaliteedi tase	Metoodika: Õhukvaliteedi tase on saasteaine kogus välisõhu ruumalaühikus kindla ajavahemiku jooksul temperatuuril 293,15 kelvinit (K) ja atmosfäärirõhul 101,3 kilopaskalit (kPa) ning peenosakeste (PM10) ja eriti peenete osakeste (PM2,5) ja nendes sisalduva aine kogus mõõtmiste kuupäeval olnud tingimustel. Sagedus: Tasemeid mõõdetakse pidevalt ja on reaajas kättesaadavad www.ohuseire.ee Allikas: Riiklik seirevõrk, Eesti Keskkonnauuringute Keskus
3	Liiklusrästast tingitud kaotatud eluaastad	Metoodika: EL keskkonnamüra direktiivis kehtestatud uute metoodikate alusel müra vähendamise tegevuskavas kavandatud meetmete tõhususe mõõtmine ja rakendatud meetmete tervisemõju hindamine.

		Sagedus: Iga viie aasta järel Allikas: Strateegiliste mürakaartide alusel koostatavad müra vähendamise tegevuskavad.
KIIRGUSOHUTUSE TAGAMINE		
Eestis on tagatud optimaalne kiirgusohutus		
1	Eesti radooniriskiga kaardistatuse määr	Metoodika: Mõõtmised viiakse läbi vastavalt juhendile "Radooni aktiivsuskontsentratsiooni mõõtmine" 69 omavalitsusüksuses. Sagedus: iga-aastane Allikas: Eesti Geoloogiateenistus Keskkonnaministeeriumi tellimusel
2	Radioaktiivset saastumist väljendavate indikaatorisotoopide sisaldus õhus	Metoodika: Atmosfääriosakeste ja aerosoolide radioaktiivsuse seire Harku, Narva-Jõesuu ja Tõravere filterjaamas osana Eesti varajase kiirgusohu hoiatamise süsteemist. Sagedus: iga-aastane Allikas: Keskkonnaameti kliima- ja kiirgusosakonna kiirgusseire büroo
JÄÄTMETE KÄITLUSE KORRALDAMINE		
Jäätmetekke vältimine ja toodete korduskasutamine ning parandamine on igapäevase käitumise osa ning jäätmetest luuakse uut väärtust toormena		
1	Jäätmeteke inimese kohta (va põlevkivijäätmed)	Metoodika: Riiklik jäätmearuandlus Sagedus: Iga-aastane Allikas: Keskkonnaagentuur
2	Olmejäätmete ringlussevõtt	Metoodika: Riiklik jäätmearuandlus Sagedus: iga-aastane Allikas: Keskkonnaagentuur
MULLAD		
SISEND PUUDUB		
1	SISEND PUUDUB	SISEND PUUDUB

ÜLEVAADE VALDKONNA ARENGUKAVA KAASAMISPROTSESSIST

Siia lisatakse arengukava koostamise lõpus ülevaade kaasamisprotsessist, kus loetletakse peamised protsessid, mille abil on kogutud valdkonna arengukavast mõjutatud osaliste seisukohad. Esitada tuleb korraldatud ürituse eesmärk ja tulemus.

KESKKONNAVALDKONNA ARENGUKAVA MÕJUDE HINDAMISE ARUANNE

Siia lisatakse mõjude hindamise kokkuvõte.

Kuna KEVADe koostamisel on kohustuslik keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH), vastab mõjude hindamine keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus (KeHJS) nõuetele. Kuna KEVADe mõju on vaja hinnata laiapõhjaselt, tehakse sama protsessi käigus ka muude oluliste mõjude strateegiline hindamine, arvestades ka mõjude hindamise metoodikaga ja hõlmates muuhulgas ka kultuurilisi, majanduslikke ja sotsiaalseid aspekte.

Mõjude hindamise aruanne vormistatakse eraldi aruandena ja avaldatakse koos arengukavaga.

ARENGUKAVAS KASUTATUD MÕISTED JA LÜHENDID

Copernicus – Euroopa Liidu maaseire programm.

Destination Earth – tuntud ka kui DestinE – on Euroopa Komisjoni algatus, mille eesmärk on luua Maa digitaalne simulatsioon digitaalse kaksikuga, mida kasutatakse kliimamuutuste ja keskkonnakatastroofide mõju paremaks mõistmiseks ning võimaldamaks poliitikakujundajatel nendele probleemidele tõhusamalt reageerida.

Elurikkus ehk bioloogiline mitmekesisus – elusorganismide mitmekesisus nii maismaa kui veeökosüsteemides, sisaldades ka liigisest, liikidevahelist ja ökosüsteemidevahelist mitmekesisust; liikide ja nende elupaikade mitmekesisus.

Ilmateenus – Ilmateenused hõlmavad andmete kogumist ja haldamist, andmeanalüüsi, andmete väärindamist (produktide loomine: graafikud, kaardid, analüüsiv tekst), teabeedastust (veebileht, raadio, televisioon jpm), andmete tõlgendust (personaliseeritud teenused). Lisaks sisaldub ilmateenustes igakülgne kommunikatsioon ja koostöö erinevate osapoolte vahel nii siseriiklikult kui ka rahvusvaheliselt. Seejuures on teenuste all mõeldud veel kliendikeskset lähenemist ning üldist ühiskonna teadlikkuse tõstmist.

Jäätmehierarhia – Jäätmetekke vältimise ja jäätmehooldusmeetmete väljatöötamisel ning rakendamisel juhindutakse prioriteetide järjestuses järgmisest jäätmehierarhiast:

1. jäätmetekke vältimine;
2. korduskasutuseks ettevalmistamine;
3. ringlussevõtt;
4. muu taaskasutamine nagu energiakasutus;
5. kõrvaldamine.

Jäätmehooldus – jäätmekäitlus, sealhulgas selleks vajaliku jäätmerajatiste taristu rajamine ja hooldus, järelevalve jäätmekäitluse üle ning jäätmekäitluskohtade rajamine ja hooldus, sealhulgas järelhooldus.

Jäätmekäitlus – jäätmete kogumine, vedamine, taaskasutamine, sealhulgas sortimine, ja kõrvaldamine, sealhulgas vahendamine või edasimüümine.

Jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamine – kontrolliv, puhastav või parandav taaskasutamismoodus, millega jäätmeteks muutunud tooteid või nende komponente valmistatakse ette selliselt, et neid oleks võimalik korduskasutada ilma mis tahes muu eeltötluseta.

Jäätmete liigiti kogumine – tegevus, mille käigus jäätmed eraldatakse liigi ja olemuse alusel nende edasise käitlemise lihtsustamiseks, sealhulgas taaskasutamise soodustamiseks.

Kliima projektsioonid – tuleviku kliimastsenaariumid

Kliimaandmed – ilmaandmete metoodilise ja regulaarse analüüsimise tulemusel saadud andmed.

Kliimateenus – asjakohase, usaldusväärse ja praktiliselt kasutatava kliimateabe loomine ja pakkumine otsustajatele, et aidata ühiskonnal paremini kliimamuutustega kohaneda

Korduskasutus – Korduskasutus on mis tahes toiming, mille käigus tooteid või tootekomponente, mis ei ole jäätmed, kasutatakse uuesti nende esialgsel otstarbel.

Looduse hüved ehk ökosüsteemi teenused – inimese jaoks vajalikud ökosüsteemide omadused, mis jagunevad:

1. varustavad teenused, mida inimene saab ökosüsteemilt nt toidu, vee, puidu jm materjalide näol;
2. reguleerivad teenused, mis mõjutavad kliimat, vee-, õhu- ja mullakvaliteeti, veevarusid, üleujutusi jm;
3. elu toetavad teenused, nagu aineringe, mullateke, fotosüntees, putuktolmeldamine, elupaigad;
4. kultuurilised teenused, millega loodus pakub inimestele esteetilist ja vaimset naudingut, on lõõgastumise kohaks ja uute teaduslike teadmiste allikaks.

Loodusvarad – inimkonna olemasoluks ning majanduse ja kultuuri edendamiseks tarvilikud keskkonnakomponendid: maavarad, muld, tuule- ja päikeseenergia, õhk, vesi, organismid ning nende kooslused jm, ka ökoloogilised olud – kliima.

Maahõive – Maa hõivamist või maakasutust ruumilise planeerimise kontekstis võib määratleda kui tehislake alade kasvu aja jooksul maapiirkondade ja loodusliku keskkonna arvelt.

Maakasutuspoliitika – riiklike abinõude kompleks (tööriistakast), mille eesmärk on tagada maa majanduslikult otstarbekas, kuid samas keskkonnasõbralik ja ühiskonnakeskne kasutus ning mis on aluseks ruumilisel planeerimisel ja maakasutuse otsuste tegemisel.

Maakorraldus – tegevus, mille eesmärk on maakorraldustoimingute läbiviimisega võimaluste loomine kinnisasja või selle osa otstarbekamaks kasutamiseks ja majandamiseks.

Maastik – keskkonna osa, nagu seda tajuvad inimesed ja mille olemuse määravad loodustegurite ja inimtegevuse mõjud ning koosmõjud.

Maatoimingud – maaga seotud tehingud ja maakorraldustoimingud, mille tulemusena muudetakse kinnisasja piire ja/või sellega seotud õiguseid.

Maatoimingute platvorm – digitaalne keskkond mis koondab maa andmeid, sellega seotud õigusliku raamistikku, standardeid, kvaliteedijuhtimise mudeleid ja IKT teenuseid nii, et tagatakse kinnisomandi ruumilise ulatuse säilimine, jätkusuutlik areng ning selle otstarbekam kasutamine ja majandamine.

Mõjupõhine ilmaproгноos ja hoiatused – Mõjupõhine prognoosimine on struktureeritud lähenemine ohtude, kokkupuute ja haavatavuse andmete kombineerimiseks, et tuvastada riske ja toetada otsuste tegemist. Lõppeesmärk on julgustada varajasi meetmeid, mis vähendavad loodusõnnetustest tulenevaid kahjusid ja inimeste kaotusi.

Natura 2000 – EL kaitsealade võrgustik, mille eesmärk on tagada haruldaste või ohustatud loomade ja taimede ning nende elupaikade soodne seisund. Natura 2000 võrgustik koosneb loodusdirektiivis loetletud elupaigatüüpide ja taime- ja loomaliikide elupaikade kaitseks määratud loodusaladest ning linnudirektiivis toodud ohustatud linnuliikide ja rändlindude elupaikade kaitseks määratud linnualadest.

Olelusring – toote või teenuse eluiga n-ö hällist hauani, mis koosneb tootesüsteemi järjestikustest ja omavahel seotud etappidest. Olelusringi osad on toote valmistamiseks vajaliku toorme kaevandamine ja tootmine, toote valmistamine, pakendamine, tarbijale levitamine, kasutamine ning toote kasutusest kõrvaldamine ehk tekkivate jäätmete käitlemine. Selle hulka kuulub ka etappidevaheline transport.

Reaalajamajandus – digitaalne ökosüsteem, kus toimuvad tehingud erinevate majanduses tegutsevate osapoolte vahel kas reaalajas või reaalajalähedaselt ja automatiseeritud, standardiseeritud, struktureeritud ja masinloetava andmestiku abil.

Ringlussevõtt – jäätmete taaskasutamistoiming, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks, et kasutada neid nende esialgsel või muul eesmärgil. See ei hõlma jäätmete energiakasutust ja töötlemist materjalideks, mida kasutatakse kütusena või tagasitäiteks.

Rohevõrgustik – looduslikke alasid ühendav strateegiliselt planeeritud, ökoloogiliselt toimiv võrgustik, mis hõlmab mh kaitsealasid, põllumajandusmaid, märgalasid, jõekoridore, metsi, parke jt haljasalasid ning merealasid, mis reguleerivad vee, õhu ja ökosüsteemi kvaliteeti ning aitavad puhverdada kliimamuutuse mõju.

Sinimajandus – jätkusuutlik meremajandus, mis hõlmab kõiki merega seotud valdkondi: turismi, taastuveneergetikat, vesiviljelust, kalandust, biotehnoloogiat, merepõhja maavarade kasutamist jms.

Taaskasutus – Taaskasutus on kasutatud esemete, seadmete ja muude toodete, nende jäätmete või nendes sisalduvate materjalide uuesti kasutusele võtmine

Teisene toore – tootmises tekkinud kõrvalsaadused või jäätmetest saadud ringlussevõetud materjalid, mida saab tootmisprotsessides kasutada esmase tooraine asemel või koos esmase toormega.

Ökosüsteem – isereguleeruv ja arenev tervik, mille moodustavad toitumissuhete kaudu üksteisega seotud organismid koos neid ümbritseva keskkonnaga.